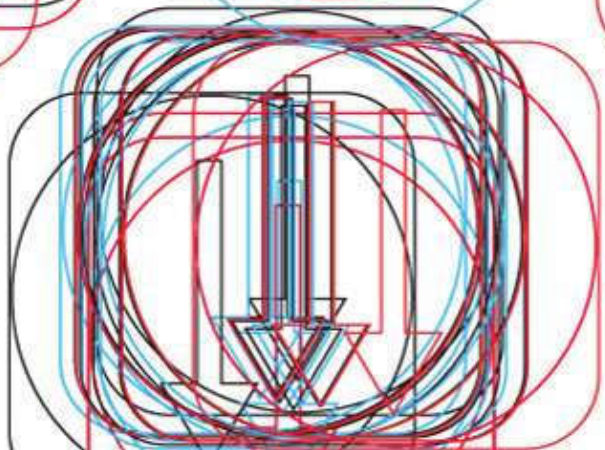
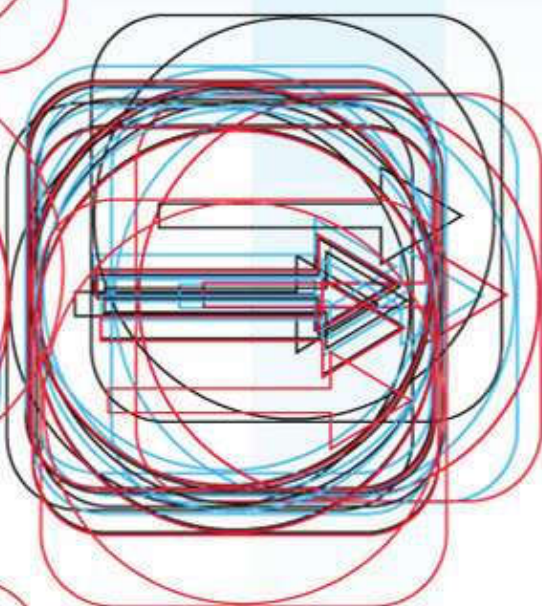
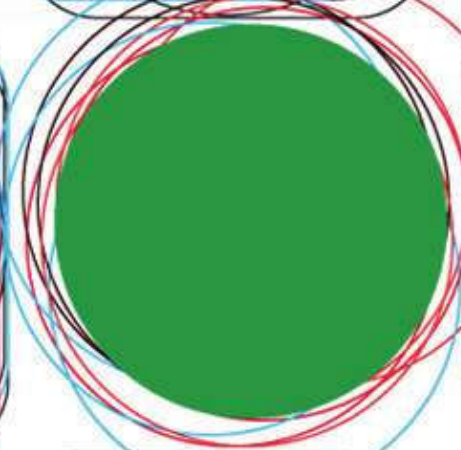
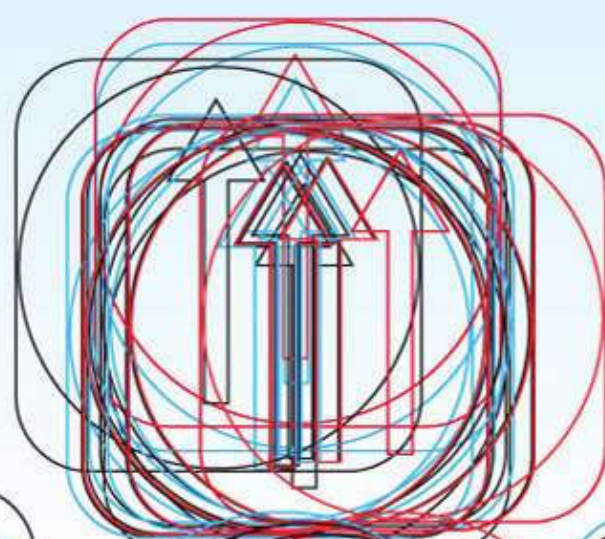

COMPASS

Ένα Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης
στα Ανθρώπινα Δικαιώματα
για νέους/νέες

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ

Κεφάλαιο 5

Βασικές Πληροφορίες για Παγκόσμια Ζητήματα

Παιδιά

Με μια γενική εκτίμηση, στον κόσμο σήμερα υπάρχουν δύο δισεκατομμύρια παιδιά, 79 εκατομμύρια στην Ε.Ε. και 25 εκατομμύρια στις υποψήφιες χώρες μέλη της Ε.Ε.

Το 1989, τα Ηνωμένα Έθνη υιοθέτησαν τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), η οποία έχει εγκριθεί από όλες τις χώρες εκτός των Η.Π.Α. και της Σομαλίας. Αυτή η σύμβαση είναι ένα ορόσημο στην ιστορία των δικαιωμάτων του παιδιού, εφόσον είναι το πρώτο δεσμευτικό διεθνές κείμενο, που έχει υιοθετηθεί σ' αυτό το πεδίο.

Γιατί είναι τόσο σημαντική η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού;

Η Σύμβαση έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στο πεδίο της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού.

1. Είναι το ευρύτερα εγκεκριμένο κείμενο ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο.
2. Η σύμβαση προάγει τα "τρία Ρ" [participation, protection, prevention = συμμετοχή, προστασία, πρόληψη]. Πρώτον, προάγει τη συμμετοχή (participation) των παιδιών –σύμφωνα με την ηλικία τους και τον βαθμό ωριμότητάς τους– σε ζητήματα, που επηρεάζουν τη μοίρα τους, όπως δικαιοίκες διαδικασίες ή διαδικασίες υιοθεσίας, που έχουν να κάνουν με τις οικογένειές τους και την κοινωνία συνολικά. Επιπρόσθετα, θεσπίζει δικαιώματα για την προστασία (protection) από όλες τις μορφές κακοποίησης, βίας και πρακτικών που παραβιάζουν τα δικαιώματα αυτά. Τέλος, όπως και κάθε άλλη σύμβαση, προβλέπει δικαιώματα, τα οποία νοούνται ως πρόληψη (prevention) έναντι ενδεχόμενων παραβιάσεων.
3. Αντιλαμβάνεται το παιδί ως νομικό υποκείμενο και όχι ως αντικείμενο του νόμου. Παραδοσιακά, η πλειονότητα των ενηλίκων έχουν μάθει να αντιλαμβάνονται τα παιδιά ως αντικείμενα, τα οποία οφείλουν να υπακούν στους ενήλικες αναντίρρητα –στους δασκάλους, στους ιερείς, στους γονείς, στους γιατρούς κ.ο.κ. Αντ' αυτού, η Σύμβαση προάγει την αντίληψη ότι τα παιδιά είναι άνθρωποι με δικαιώματα, που θα πρέπει να τυγχάνουν του σεβασμού των ενηλίκων, της κοινωνίας και όλων των θεσμών που εμπλέκονται στα ζητήματα των παιδιών. Τα παιδιά δικαιούνται σεβασμό και αξιοπρεπή αντιμετώπιση, απλώς και μόνο επειδή είναι άνθρωποι, ανεξαρτήτως της ηλικίας τους.
4. Το μέγιστο συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να είναι ο γνώμονας όλων των αποφάσεων οι οποίες λαμβάνονται –αποφάσεων διοικητικών, δικαστικών, εκπαιδευτικών, νομικών κ.ά.– και αφορούν στο παιδί. Πρόκειται, βέβαια, για μια δύσκολα προσδιορίσιμη έννοια, και το νόημα της είναι αμφιλεγόμενο. Στην πράξη, υποδηλώνει ότι, αν λ.χ. ένας δικαστής θα πρέπει να επιλέξει ποιος θα αναλάβει την κηδεμονία του παιδιού, θα πρέπει να εξετάσει διάφορες πτυχές της ζωής του παιδιού και των ενηλι-

«Τα παιδιά σας, δεν είναι παιδιά σας. Είναι οι γιοι και οι κόρες της ίδιας της επιθυμίας για Ζωή. Μπορεί να στεγάζετε τα σώματα τους, αλλά όχι τις ψυχές τους, γιατί οι ψυχές τους κατοικούν στο σπίτι του αύριου, που εσείς δεν μπορείτε να επισκεφθείτε, ούτε καν στα όνειρα σας.

Χαλίλ Γκιμπράν

Η συμμετοχή του παιδιού

1. «Η συμμετοχή είναι θεμελιώδης, ώστε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού να πάρει σάρκα και οστά.
2. Είναι ένας αποφασιστικός παράγοντας, για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και του δημοκρατικού τρόπου ζωής.
3. Είναι μια απαραίτητη διαδικασία για την ανάπτυξη του παιδιού».

1. κων που εμπλέκονται. Σε όλες τις περιπτώσεις, ωστόσο, το συμφέρον του παιδιού είναι αυτό που θα πρέπει να αξιολογείται ως σημαντικότερο από αυτό των εμπλεκόμενων ενηλίκων.
2. Το περιεχόμενο της Σύμβασης αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα πεδίων –διοικητικών, δικαστικών, εκπαιδευτικών, νομικών κ.λπ., στα οποία τίθεται θέμα σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού. Λόγου χάρη, ένα παιδί, το οποίο δε γράφτηκε στα δημοτολόγια όταν γεννήθηκε, νομικά δεν υπάρχει. Και άρα δεν υπάρχει ούτε για τις σχολικές αρχές, οι οποίες αρνούνται να το δεχτούν ως μαθητή και ως εκ τούτου δεν μπορεί να πάει σχολείο. Αυτό είναι ένα σύνηθες πρόβλημα, το οποίο πλήττει χιλιάδες παιδιά σε πολλές χώρες. Η άρνηση των σχολικών αρχών να δεχτούν το παιδί ως μαθητή, επειδή «δεν υπάρχει νομικά και διοικητικά», παραβιάζει σαφώς τα δικαιώματα του παιδιού στην εκπαίδευση.

Η σύμβαση είχε πρακτικές επιπτώσεις σε πολλές χώρες, οι οποίες υιοθετώντας την, υποχρεώθηκαν να συμπληρώσουν ή/και να μεταρρυθμίσουν την υφιστάμενη νομοθεσία τους.

? Πιστεύετε ότι τα παιδιά θα πρέπει να υπακούν τους ενήλικες αναντίρρητα για το καλό τους;

Η θέση των παιδιών: γεγονότα και αριθμοί

Μολονότι η σύμβαση είναι ένα γιγάντιο βήμα υπέρ της υπόθεσης των παιδιών, γεγονός είναι ότι δικαιώματα των παιδιών παραβιάζονται στις περισσότερες περιοχές του κόσμου. Παιδιά στην Ευρώπη...

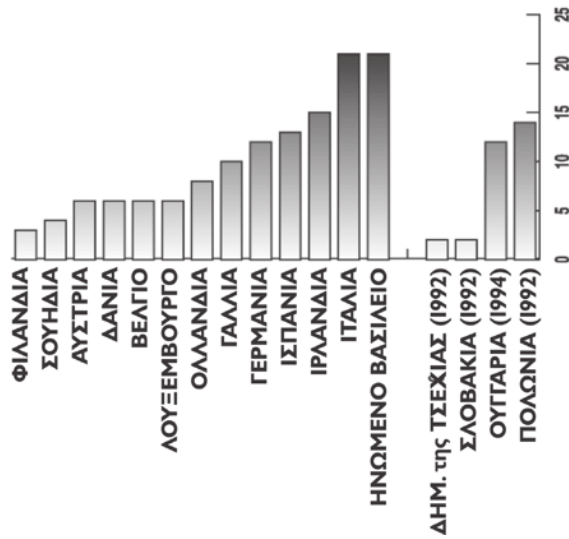
- Παρατηρείται θεαματική αύξηση στον αριθμό των γυναικών και των παιδιών που πέφτουν θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Εκτιμάται ότι κάθε χρόνο ο αριθμός των γυναικών και των παιδιών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, που μετακινούνται προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης με στόχο την εκμετάλλευσή τους, φτάνει τις 120.000.
- Στη Βουλγαρία, υπάρχουν αναφορές ότι η πορνεία έχει γίνει η κύρια πηγή εισοδήματος για ένα σημαντικό ποσοστό των κοριτσιών ηλικίας από 14 ως 18, και ότι, πολύ συχνά, αυτό γίνεται μέσω οργανωμένων δικτύων. Αυτό που επίσης προκαλεί ανησυχία, είναι η αύξηση του αριθμού των νεαρών αγοριών που εκδίδονται.
- Στην Εσθονία, η πορνεία πολύ νεαρών κοριτσιών έχει καταγραφεί στο πλαίσιο μιας διαρκώς αναπτυσσόμενης βιομηχανίας σεξοτουρισμού. Στη Λιθουανία, επίσης, έχουν καταγραφεί κορίτσια πόρνες σε πολύ νεαρή ηλικία (από 8 ως 10 ετών).
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η έρευνα δείχνει ότι υπάρχουν πολλές χιλιάδες παιδιά του δρόμου, κυρίως -αν και όχι αποκλειστικά- στις μεγάλες πόλεις. Ο πληθυσμός των παιδιών του δρόμου κατανέμεται εξίσου σε αγόρια και κορίτσια. Υπολογίζεται ότι περίπου 40.000 παιδιά εγκαταλείπουν το σπίτι τους κάθε χρόνο.
- Στη Γαλλία, το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου άρχισε να συνιστά σημαντικό πρόβλημα στη δεκαετία του '80. Οι αρχές εκτιμούν ότι υπάρχουν 10.000 παιδιά του δρόμου, αν και υπάρχουν και εκτιμήσεις ότι είναι πολύ λιγότερα.
- Γενικά, ο πληθυσμός των νέων που είναι άστεγοι και ζουν στους δρόμους αυξάνεται στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη. Μόνο στο Βουκουρέστι 1500 νέοι, νέες και παιδιά εκτιμάται ότι ζουν στους δρόμους.
- Στην Πολωνία και στην Ουγγαρία, πάνω από το ένα τρίτο των παιδιών κάτω των 15 ετών ζουν στη φτώχεια. Μια πρόσφατη έρευνα στην Πολωνία (UNDP, 1999) έδειξε ότι το 60% των παιδιών υποφέρουν από κάποια μορφή υποσιτισμού, ενώ το 10% την υφίστανται μόνιμα. Στη Ρωσική Ομοσπονδία, το ποσοστό ανεπαρκούς ανάπτυξης μεταξύ των παιδιών κάτω των 2 ετών αυξήθηκε από 9.4% το 1992 σε 15.2% το 1994.

Ποιος είναι παιδί;

Όπως ορίζεται από το άρθρο 1 της Σύμβασης, παιδί είναι κάθε ανθρώπινο ον κάτω από την ηλικία των 18 εκτός και αν, σύμφωνα με ισχύοντα για το παιδί νόμο, η ενηλικίωση αναγνωρίζεται νωρίτερα.

Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο κάτω των 18, συμπεριλαμβανομένων των εφήβων, καλύπτεται από τη Σύμβαση.

Δείκτες παιδικής φτώχειας στην Ευρώπη²

Ημερομηνίες Κλειδιά

- **4 Ιουνίου**
Παγκόσμια Ημέρα Αθών
Παιδιών Ουμάτων Επιθέσεων
- **12 Αυγούστου**
Παγκόσμια Ημέρα Νέων
- **20 Νοεμβρίου**
Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού

Παιδιά στον Κόσμο...

- Πάνω από 10 εκατ. παιδιά κάτω των 5 ετών πεθαίνουν κάθε χρόνο από αιτίες, οι οποίες θα μπορούσαν να προληφθούν.
- Πάνω από 100 εκατ. παιδιά, στην πλειονότητά τους κορίτσια, δεν πηγαίνουν στο δημοτικό.
- Εκτιμάται ότι 300.000 παιδιά εμπλέκονται σε εμπόλεμες καταστάσεις.
- 149 εκατ. παιδιά υποσιτίζονται, τα δυο τρίτα τους είναι στην Ασία.
- Μόνο τον τελευταίο χρόνο, κάπου 31 εκατ. πρόσφυγες και εκτοπισμένοι, κυρίως γυναίκες και παιδιά, βρέθηκαν σε εμπόλεμες συγκρούσεις και εξαναγκάστηκαν να φύγουν από τις εστίες τους και να γίνουν πρόσφυγες.

Ευρωπαϊκά ζητήματα σχετικά με τα παιδιά και τους εφήβους

Υπάρχουν συγκεκριμένα ζητήματα αναφορικά με τα δικαιώματα των παιδιών, τα οποία σχετίζονται άμεσα με ευρωπαϊκούς θεσμούς και κυβερνήσεις. Ως εκ τούτου, υπάρχει σαφής θέληση να προαχθούν ρυθμίσεις τέτοιες, που να στοχεύουν στην προστασία των παιδιών έναντι πρακτικών και φαινομένων που σαφώς παραβιάζουν τα δικαιώματά τους.

Υπό το φως στατιστικών, όπως οι παραπάνω για την παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, την πορνεία και την πορνογραφία στην Ευρώπη, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα μέλη του έχουν αρχίσει να ασχολούνται με το θέμα ολοένα και περισσότερο και ως εκ τούτου να λαμβάνουν υπόψη τους διάφορες Συστάσεις, όπως οι παρακάτω:

- Σύσταση 1065 (1987) για τη διακίνηση παιδιών και άλλων μορφών εκμετάλλευσης των παιδιών.
- Σύσταση R (91) 11 για τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία και την πορνεία, καθώς και την παράνομη διακίνηση και εμπορία παιδιών και νεαρών ενηλίκων.
- Απόφαση 1099 (1996) για τη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών.

Αφού υιοθετηθούν αυτές οι συστάσεις, τα κράτη οφείλουν να αναλάβουν στην πράξη μέτρα για να διασφαλίσουν την εφαρμογή τους. Παραδείγματα τέτοιων μέτρων είναι και τα ακόλουθα³:

1. Με πρωτοβουλία του Βέλγου Υπουργού Εσωτερικών, στις 23 Νοεμβρίου 1992, μια μονάδα ειδικευμένη στην αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης συγκροτήθηκε στο πλαίσιο του Κεντρικού Γραφείου της Χωροφυλακής για τα Αγνοούμενα Άτομα. Στις 11 Σεπτεμβρίου του 1995, ο Υπουργός Δικαιοσύνης παρήγγειλε τη δημιουργία

«Η ψυχή θεραπεύεται με το να είσαι μαζί με παιδιά»
Fyodor Dostoevsky

Πολλές ΜΚΟ οργανώνονται από μόνες τους, σε ένα δίκτυο ευαισθητοποιημένων ατόμων, παρακολουθούν και δημοσιεύουν αναφορές σχετικά με δικτυακούς τόπους που περιέχουν παράνομο υλικό⁴.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Έγκλημα στον Κυβερνοχώρο υπογράφηκε στις 8 Νοεμβρίου του 2001. Πρόκειται για τη πρώτη Διεθνή Συνθήκη για τα εγκλήματα τα οποία διαπράττονται μέσω διαδικτύου και άλλων δικτύων υπολογιστών, η οποία θα αφορά ειδικά σε εγκλήματα σχετιζόμενα με το διαδίκτυο και τους υπολογιστές, συμπεριλαμβανομένης της παιδικής πορνογραφίας. Ο κύριος στόχος είναι η επιδίωξη μιας κοινής πολιτικής αντιμετώπισης του εγκλήματος, που να αποσκοπεί στην προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, ιδιαίτερος μέσα από την υιοθέτηση πρόσφορης νομοθεσίας και την ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας. Το Άρθρο 9 της Σύμβασης αφιερώνεται στην καταπολέμηση της παιδοφιλίας και της παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο.

Το Ρωσικό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ανάπτυξης ξεκίνησε ένα πιλοτικό πρόγραμμα, το οποίο προβλέπει Επιτρόπους για τα Παιδιά σε 5 'oblasti' (επαρχίες). Οι θέσεις των επιτρόπων θεσπίστηκαν με προεδρικό διάταγμα και επιφορτίστηκαν με το έργο να βελτιώσουν την προστασία και να προαγάγουν τα δικαιώματα του παιδιού.

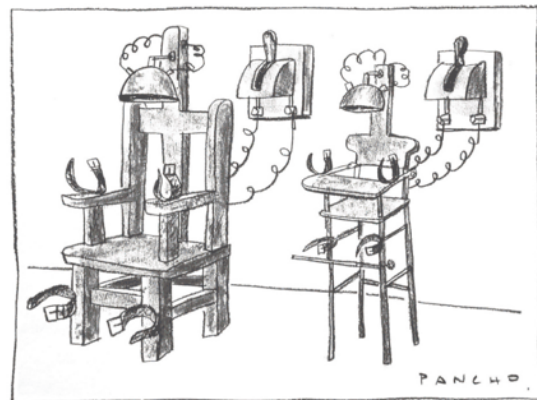
? Μπορούν να ληφθούν μέτρα για τον έλεγχο και τη χρήση του διαδικτύου από παιδιά, χωρίς να παραβιάζεται το δικαίωμά τους να αναζητούν, να δέχονται και να διαδίδουν πληροφορίες κάθε είδους; (Άρθρο 13, Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού)

Οι συνήγοροι του Παιδιού

Η λέξη 'ombudsman' (συνήγορος) προέρχεται από τη σκανδιναβική λέξη «ombud», που σημαίνει πρέσβης, απεσταλμένος, αγγελιοφόρος. Έχει καταλήξει να σημαίνει το άτομο που ασχολείται με καταγγελίες από μια ορισμένη ομάδα (εν προκειμένω παιδιά), το οποίο μιλάει εκ μέρους αυτής της ομάδας και το οποίο προσπαθεί να επιφέρει βελτιώσεις στις συνθήκες ζωής των ατόμων αλλά και του συνόλου αυτής της ομάδας.

Ο πρώτος Συνήγορος του Παιδιού διορίστηκε στη Νορβηγία το 1981. Ο Συνήγορος είναι ένας ανεξάρτητος, μη κομματικός φορέας, εκπρόσωπος, διαιτητής ή επόπτης, ο οποίος διασφαλίζει ότι τα υπουργεία και οι άλλοι φορείς εκπληρώνουν τα νομοθετικά τους καθήκοντα μέσα από την πρόταση μέτρων για τη βελτίωση των ζητημάτων που αφορούν στα παιδιά. Ο Συνήγορος προασπίζει τις ανάγκες, τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των ανηλίκων, εργάζεται για την υλοποίηση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού και υποστηρίζει τη διάχυσή της. Ο Συνήγορος έχει την εξουσία να διερευνά, να ασκεί κριτική και να δημοσιεύει, αλλά όχι να αναιρεί διοικητικές πράξεις ή να επιφέρει διοικητικές αποφάσεις. Ο Συνήγορος παρεμβαίνει χωριστά από τους νομοθετικούς αντιπροσώπους, τους γονείς ή τους κηδεμόνες προκειμένου να αντιπροσωπεύει τα δικαιώματα των παιδιών σε κάθε είδους αστικές ή ποινικές περιπτώσεις, στις οποίες εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα παιδιά.

Σε κάποιες χώρες, ο Συνήγορος είναι υπεύθυνος για την υιοθέτηση μεθόδων αξιολόγησης, όπως η «αξιολόγηση του αντίκτυπου στο παιδί» («child impact assessment») προκειμένου να εκτιμηθούν όλες οι πιθανές συνέπειες των διαφόρων νομοθετικών προτάσεων, ρυθμίσεων και άλλων λαμβανόμενων μέτρων για τα παιδιά. Σύμφωνα με τη σουηδική ΜΚΟ Radda Barnen, μέχρι τώρα έχουν θεσμοθετηθεί Συνήγοροι για παιδιά σε είκοσι χώρες.

- Στην Ευρώπη, το Ευρωπαϊκό
- Δίκτυο Συνηγόρων του
- Παιδιού (European Network
- of Ombudsmen for Children,
- ENOC) ιδρύθηκε το
- 1997. Αυτό περιλαμβάνει
- αντιπροσώπους από
- Αυστρία, Βέλγιο, Φινλανδία,
- Γαλλία, Ουγγαρία,
- Ισλανδία, Λιθουανία, ΠΓΔΜ,
- Νορβηγία, Πορτογαλία,
- Ρωσική Ομοσπονδία,
- Ισπανία, Σουδία, Ουαλία,
- Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν,
- Βοσνία και Ερζεγοβίνη,
- Κροατία, Κύπρος, Δανία,
- Γεωργία, Ελλάδα, Ιρλανδία,
- Λουξεμβούργο, Μάλτα,
- Δημοκρατία της Μολδαβίας,
- Βόρεια Ιρλανδία, Πολωνία,
- Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία,
- Ηνωμένο Βασίλειο.

Διεθνή και περιφερειακά νομικά κείμενα και παιδιά

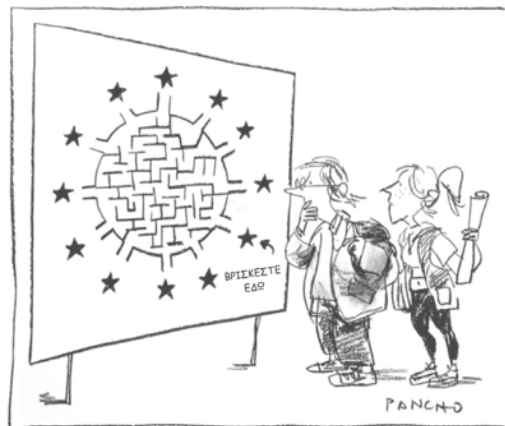
1. Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (The Convention on the Rights of the Child, 1989).
2. Παγκόσμια Διακήρυξη για την Επιβίωση, την Προστασία και την Ανάπτυξη του Παιδιού (The World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children).
3. Σχέδιο Δράσης για την Υλοποίηση της Παγκόσμια Διακήρυξης.
4. Σύσταση της Κοινοβουλευτικής Ολομέλειας 1460 (2000) για τη Θέσπιση ενός Ευρωπαϊού Συνηγόρου του Παιδιού, Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο, 2001.
5. Σύσταση 1286 (1990) της Κοινοβουλευτικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Ευρώπης, 1996, για μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική για το Παιδί.
6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, Συμβούλιο της Ευρώπης, Στρασβούργο, 1996.

.....

Αναφορές

- *Asquith, S., Juvenile Justice and Juvenile Delinquency in Central and Eastern Europe - A Review - Centre for the Child and Society, University of Glasgow. <http://eurochild.gla.ac.uk>*
- *Final report of the study group on street children, Council of Europe, Strasbourg, April 1994.*
- *Flekkoy, M., A Voice for Children - Speaking as their Ombudsman, UNICEF, 1991.*
- *The Global Movement for Children, www.gmfc.org*
- *Human Rights Education Newsletter, No.29, Centre for Global Education, University of York, UK, 2001.*
- *Setting up a European Ombudsman for Children, doc.8552, Council of Europe Parliamentary Assembly, 1999.*
- *The State of the World's Children, UNICEF, 2000.*
- *«Trafficking in women, a comprehensive European strategy», information sheets, European Commission.*
- *Σημειώσεις*
- *1. Σύσταση Νο.8 της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη, υιοθετήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 1998.*
- *2. Το ποσοστό της ΕΕ γενικά αφορούν στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Το ποσοστό που παρουσιάζεται εδώ, αναφέρεται στα παιδιά που ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το 50% του εθνικού μέσου όρου. Πηγή: Bradbury and Jäntti (1999, Table 3.3) in Micklewright, J., Stewart, K., Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East, Working Papers, UNICEF, Innocenti Centre, 2000.*
- *3. Implementation of recommendation No. R (91) 11 on Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults; Strasbourg, 8 April 1999.*
- *4. Bilson, A., Child safety on the Internet, a child rights approach, Centre for Europe's Child, <http://eurochild.gla.ac.uk>*

Ιδιότητα του Πολίτη

Η απλή θεώρηση ...

Οι περισσότεροι άνθρωποι στον κόσμο είναι, σύμφωνα με τον νόμο, πολίτες του ενός ή του άλλου εθνικού κράτους και αυτό τους κάνει δικαιούχους συγκεκριμένων δικαιωμάτων και προνομίων. Όντας κανείς πολίτης, έχει επίσης συγκεκριμένα καθήκοντα και υποχρεώσεις, τις οποίες το κράτος με τη σειρά του αξιώνει από τους πολίτες της δικαιοδοσίας του. Έτσι, οι πολίτες εκπληρώνουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις προς το κράτος και ανταποδοτικά μπορούν να αξιώνουν προστασία των ζωτικών συμφερόντων τους. Ή έτσι θα έπρεπε να είναι.

Οι περιπλοκές...

Υπάρχουν δυο κύριες παράμετροι που περιπλέκουν την απλή αυτή εξίσωση:

1. Ποια δικαιώματα υποχρεούνται τα κράτη να διασφαλίζουν για τους πολίτες τους και υπό ποιους όρους;
2. Τι γίνεται όταν οι πολίτες, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, δεν απολαμβάνουν την προστασία της χώρας στην οποία διαμένουν;

Προκειμένου να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα, θα πρέπει να έχουμε σαφέστερη αντίληψη του τι σημαίνει να είναι κανείς πολίτης και τι σημαίνει πραγματικά η πολιτότητα. Αυτά θα τα εξετάσουμε στη συνέχεια. Προκειμένου να απαντήσουμε στο δεύτερο ερώτημα, θα πρέπει να εξετάσουμε γιατί κάποιος στον κόσμο δεν είναι πολίτης της χώρας στην οποία διαμένουν και τι μπορεί να γίνει γι' αυτό. Αυτή η συζήτηση πραγματικά βρίσκεται ακόμη στην αρχή της και σε αυτή την ενότητα θα θίξουμε μόνο κάποια από τα ερωτήματα που υπάρχουν.

Τι είναι η Ιδιότητα του Πολίτη;

Η ιδέα της πολιτότητας είναι αντικείμενο συζήτησης εδώ και χιλιάδες χρόνια και ακόμη και σήμερα δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία για το τι ακριβώς σημαίνει. Η νομική έννοια της Ιδιότητας του Πολίτη φαίνεται σχετικά απλή: συνδέεται κανονικά με ένα έθνος κράτος και προσδιορίζεται από τους νόμους του κράτους αυτού. Αυτός είναι πιθανά ο λόγος, για τον οποίο είναι διαδεδομένη η αντίληψη ότι η Ιδιότητα του Πολίτη συνδέεται άμεσα με την ιδέα του πατριωτισμού: «καλός πολίτης» σημαίνει συχνά «καλός πατριώτης».

Η έννοια της Ιδιότητας του Πολίτη έχει, ωστόσο, πολλά περισσότερα εννοιολογικά επίπεδα

Σχετικές Δραστηριότητες

- Η Ιστορία δύο Πόλεων σελ 73
- Παντομίμα σελ 88
- Προσοχή, Παρακολουθούμε! σελ 99
- Παιχνίδι «Σχεδιάστε τη λέξη» σελ 127
- Εκπαίδευση για όλους σελ 130
- Προεκλογική Εκστρατεία σελ 136
- Αγωνιστές για τα Δικαιώματα σελ 139
- Κήπος σε μια νύχτα σελ 149
- Ηρωίδες και Ήρωες σελ 153
- Αφήστε να Ακουστούν όλες οι Φωνές σελ 164
- Φτιάχνοντας Συνδέσεις σελ 187
- Σταθμός Ηλεκτρικής Ενέργειας σελ 214
- Να ψηφίζει κανείς ή να μην ψηφίζει; σελ 260
- Συνεδρίαση συνδικαλιστικής οργάνωσης σελ 266
- Ποια είναι η θέση σου; σελ 277
- Ποιο είμαι; σελ 280

«Η ιδιότητα του Πολίτη είναι μια σύνθετη και πολυδιάστατη πραγματικότητα, η οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται στο πολιτικό και ιστορικό της πλαίσιο. Δεν μπορεί κανείς να κάνει λόγο για ιδιότητα του Πολίτη εν κενώ, εφόσον η έννοια έχει νόημα μόνο σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας ή ενός πολιτικού συστήματος. Η δημοκρατική ιδιότητα του Πολίτη ειδικά αναφέρεται στην ενεργό συμμετοχή των ατόμων στο σύστημα ευθυνών και δικαιωμάτων που είναι κτήμα των πολιτών στις δημοκρατικές κοινωνίες⁶».

πέρα από τον πατριωτισμό, όπως μπορούμε να δούμε από τις ιστορικές απαρχές της ιδέας, τις οποίες παραθέτουμε στην επόμενη ενότητα. Μια χρήσιμη διάκριση που θα ήταν καλό να έχετε κατά νου είναι αυτή ανάμεσα σ' έναν πολίτη από τη μια και σε ένα υποκείμενο από την άλλη.

? Πρέπει οι πολίτες να υπακούν πάντα στον νόμο;

Ιστορικές εννοιολογήσεις της Ιδιότητας του Πολίτη

Είναι χρήσιμο να εξετάσουμε τις πιο σημαντικές εξελίξεις στην έννοια της πολιτότητας, εφόσον αυτό βοηθάει στο να εκτεθούν οι διάφορες συνιστώσες της έννοιας που συζητούνται σήμερα.

- Οι ρίζες της Ιδιότητας του Πολίτη μπορούν να εντοπιστούν στην Αρχαία Ελλάδα, στην οποία «πολίτες» ήταν εκείνοι που είχαν το έννομο δικαίωμα να συμμετέχουν στις υποθέσεις του κράτους. Δεν ήταν βέβαια όλοι οι κάτοικοι της πόλης πολίτες: οι σκλάβοι και οι γυναίκες ειδικά, ήταν απλά υποκείμενα. Για εκείνους που είχαν το πρόνομο της Ιδιότητας του Πολίτη, η έννοια της «πολιτικής αρετής» ή του «καλού πολίτη» ήταν σημαντική συνιστώσα της έννοιας. Αυτή η παράδοση οδήγησε στο να δίνεται έμφαση στα καθήκοντα τα οποία καλούνταν να εκπληρώνουν οι πολίτες.
- Η σύνδεση των πολιτών με την εθνική ταυτότητα είναι φυσική απόρροια του γεγονότος ότι το νομικό καθεστώς του «πολίτη» ανέκαθεν συνδεόταν με το έθνος κράτος, εξ ου και ο δεσμός ανάμεσα στην ιδιότητα του Πολίτη και στον πατριωτισμό.
- Η φιλελεύθερη θεώρηση της Ιδιότητας του Πολίτη, η οποία αναπτύχθηκε στον δέκατο ένατο αιώνα έδωσε έμφαση στη σημασία των δικαιωμάτων του συνόλου των πολιτών. Καθώς το δικαίωμα ψήφου επεκτεινόταν σταδιακά, το ίδιο συνέβαινε και με τη δικαιοσύνη και με τα πολιτικά δικαιώματα, τα οποία γίνονταν πραγματικότητα για μεγαλύτερα κομμάτια του πληθυσμού.
- Στον 20ό αιώνα, οι υποστηρικτές της «κοινωνικής Ιδιότητας του Πολίτη» προχώρησαν περαιτέρω αναγνωρίζοντας ότι τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα ήταν απλώς ένα μέρος εκείνων που θα μπορούσαν οι πολίτες να προσδοκούν από το κράτος. Η άνοδος του κράτους πρόνοιας τον τελευταίο αιώνα χρωστάει πολλά σε διανοητές που επιχειρηματολόγησαν υπέρ της άποψης ότι τα δικαιώματα των πολιτών θα έπρεπε να καλύπτουν και τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας και όχι μόνο τη συμμετοχή τους στην «υψηλή» πολιτική.
- Η έννοια της «πολλαπλής Ιδιότητας του Πολίτη» υπάρχει εδώ και κάποιον καιρό και επιτρέπει στα άτομα να είναι ταυτόχρονα πολίτες περισσότερων του ενός κράτους ή οργανωτικών δομών. Για παράδειγμα, με την ανάπτυξη της Ε.Ε., οι πολίτες των μελών κρατών -ολοένα και περισσότεροι- αποκτούν κάποια δικαιώματα και υποχρεώσεις από και προς την Ένωση στο σύνολό της και όχι μόνον από και προς το εθνικό τους κράτος.
- Μια τελική συνιστώσα της έννοιας του πολίτη, που αποκτά ολοένα και περισσότερη σημασία, περιλαμβάνει την ιδέα της εκπαίδευσης. Αν η Ιδιότητα του Πολίτη με την παραδοσιακή έννοια ενέχει την απολαβή δικαιωμάτων και την εκπλήρωση καθηκόντων, τότε κατά μια έννοια πολίτης δεν γεννιέται κανείς αλλά γίνεται. Η αφοσίωση, λ.χ., και η υπευθυνότητα είναι ιδιότητες που χρειάζεται να διδαχθούν και να καλλιεργηθούν. Έτσι, αν αυτές οι αξίες θεωρηθούν ουσιώδεις για έναν πολίτη με την πλήρη έννοια του όρου, τότε οι «αληθινοί» πολίτες θα προκύψουν μέσα από διαδικασίες εκπαιδευτικές, με την ευρύτερη έννοια του όρου.

Σήμερα, η αντίληψη των περισσότερων ανθρώπων για την Ιδιότητα του Πολίτη περιλαμβάνει στοιχεία από την καθημέρα από τις 6 έννοιες που σκιαγραφήθηκαν παραπάνω, αν και σε διαφορετική αναλογία κατά περίπτωση. Κάποιοι θα έδιναν έμφαση στο στοιχείο των «καθηκόντων», ενώ κάποιοι άλλοι θα έδιναν περισσότερη σημασία στα «δικαιώματα» ή στον «πατριωτισμό» ή στις ιδιότητες οι οποίες θα έπρεπε να διακρίνουν τους «αληθινούς» πολίτες.

«Καθένας είναι όπως τον έφτιαξε ο Θεός και πολλές φορές ακόμη χειρότερα».

Miguel de Cervantes

Η σύνδεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Βλέπουμε ότι τόσο τα δικαιώματα όσο και οι υποχρεώσεις αποτελέσαν ένα σημαντικό κομμάτι της έννοιας της Ιδιότητας του Πολίτη ήδη από τον πρώτο καιρό: Αναμένεται από τους πολίτες να έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα και από την άλλη να επιτελούν συγκεκριμένα καθήκοντα. Είναι αυτά τα «καθήκοντα» και οι υποχρεώσεις που έχουν κατά νου οι άνθρωποι, όταν γίνεται λόγος για το τι θα έπρεπε να είναι οι πολίτες ή πώς θα έπρεπε να συμπεριφέρονται.

Ωστόσο, αν αυτή η έννοια δίνει την εντύπωση ότι είναι υπερβολικά κατευθυντική ή περιοριστική της εγγενούς ελευθερίας και αξιοπρέπειας των πολιτών ως ατόμων, τότε είναι σημαντικό να θυμάται κανείς ότι τα όρια αυτά προκύπτουν ως άμεση απόρροια της θεωρίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μόνο η επιθυμία να οικοδομήσουμε κοινωνίες, οι οποίες σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των πολιτών, είναι αυτή που αναθέτει ευθύνες σε όλους μας ως πολίτες.

Υπάρχουν δύο άμεσες συνδέσεις ανάμεσα στις ευθύνες που απορρέουν από την ιδιότητα του Πολίτη και τη θεωρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

1. Το γεγονός ότι κάθε άτομο κατέχει βασικά ανθρώπινα δικαιώματα δε δίνει σε κανέναν την άδεια να συμπεριφέρεται όπως θα ήθελε. Του επιτρέπει να το κάνει μόνο στον βαθμό που αυτό δεν προσκρούει στα ανθρώπινα δικαιώματα άλλων ατόμων. Έτσι, κάτι το οποίο μπορούμε να πούμε σαφώς για την καλή Ιδιότητα του Πολίτη, είναι ότι προϋποθέτει από πλευράς των πολιτών σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων.

2. Η δεύτερη στενή σύνδεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα αφορά στον τρόπο με τον οποίο η έννοια της Ιδιότητας του Πολίτη είναι ουσιαστικά συνδεδεμένη με την ιδιότητα του μέλους της κοινωνίας. Δε μιλάμε, λ.χ., για πολίτες έρημων νήσων, καθώς πολίτης σημαίνει πολλά περισσότερα από κάτοικος μιας συγκεκριμένης χώρας ή περιοχής. Πολίτης είναι ουσιαστικά ένα μέλος της κοινωνίας, η οποία βρίσκεται σε αυτή την περιοχή, κι έτσι, αν μας ενδιαφέρει να οικοδομήσουμε κοινωνίες που να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τότε αυτό θέτει έναν ακόμη περιορισμό στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα σε μια κοινωνία θα πρέπει να συμπεριφέρονται.

Έτσι, ένα ακόμη πράγμα που θα μπορούσαμε να πούμε για την καλή έννοια της ιδιότητας του Πολίτη είναι ότι προϋποθέτει έναν τύπο συμπεριφοράς, ο οποίος να οδηγεί σε περισσότερο σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

? Τι θα πρέπει να κάνει ο πολίτης, όταν η κοινωνία δε σέβεται τα δικαιώματα ορισμένων τμημάτων της κοινότητας;

Προβλήματα της Ιδιότητας του Πολίτη

Το μεγαλύτερο κομμάτι της συζήτησης γύρω από την Ιδιότητα του Πολίτη εστιάζει στο πρόβλημα της αύξησης της εμπλοκής και της συμμετοχής στις διαδικασίες της δημοκρατικής κοινωνίας. Γίνεται ολοένα και περισσότερο κατανοητό ότι το δικαίωμα ψήφου, ασκούμενο περιοδικά από πλειοψηφία των πολιτών, δεν είναι αρκετό, είτε με το να καθιστά τους κυβερνώντες στην ενδιάμεση περίοδο πλήρως υπόλογους είτε με το να προάγει αισθήματα ενδυνάμωσης μεταξύ των κοινών πολιτών. Επιπλέον, ακόμη και τα ποσοστά συμμετοχής στις εκλογές δείχνουν επίπεδα πολιτικής απάθειας στον πληθυσμό, τέτοια που υποσκιάζουν σοβαρά την αποτελεσματική λειτουργία της δημοκρατίας. Με τέτοιου είδους προβλήματα κατά νου ιδρύθηκε η Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη του Συμβουλίου της Ευρώπης [Council of Europe's Education for Democratic Citizenship].

? Ποιες μορφές εμπλοκής και συμμετοχής, πέραν των εκλογών, είναι δυνατές για τους κοινούς πολίτες;

Ένα δεύτερο σύνολο ζητημάτων, τα οποία έχουν ενδεχομένως συγκεντρώσει λιγότερη προσοχή μέχρι σήμερα, αλλά που η σημασία τους αυξάνεται, αφορούν στην περίπτωση εκείνων των ατόμων που, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, δεν απολαμβάνουν τα πλήρη οφέλη

«Για να το πούμε απλά, ένα υποκείμενο υπακούει στους νόμους και ένας πολίτης έχει ρόλο στη δημιουργία και στη μεταβολή τους»

B. Crick

«Με εντυπωσιάζει ο υψηλός αριθμός νεαρών ακτιβιστών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η γνώση τους και η εμπειρία τους μου δίνει αυτοπεποίθηση για να συνεχίσουμε το πρόγραμμα Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε σχολεία και να αναπτύξουμε περισσότερες εξωσχολικές δραστηριότητες για την εκπαίδευση στην ιδιότητα του Πολίτη.»⁶

Ms Marina Kovinena, Youth Human Rights Education Forum, 2000.

- της Ιδιότητας του Πολίτη. Από μια άποψη, αυτό είναι αποτέλεσμα φαινομένων που συνεχίζουν να υφίστανται εντός των κοινωνιών: Είναι πολύ συχνό φαινόμενο μειονοτικές ομάδες να έχουν την τυπική ιδιότητα του Πολίτη στη χώρα στην οποία ζουν, αλλά και πάλι να μην έχουν πλήρη πρόσβαση και συμμετοχή στην κοινωνία αυτή.
- Μια δεύτερη πλευρά του προβλήματος προκύπτει από την αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση, συμπεριλαμβανομένων των νέων τάσεων στην εργασία και στη μετανάστευση, που οδηγούν σημαντικό αριθμό ανθρώπων σε όλο τον κόσμο να διαμένουν στο εξωτερικό, χωρίς να έχουν, όμως, τη δυνατότητα να κάνουν αίτηση για τυπική (formal) Ιδιότητα του Πολίτη. Αυτοί μπορεί να είναι μετανάστες, πρόσφυγες, προσωρινά διαμένοντες ή ακόμη και άτομα που αποφασίζουν να ξεκινήσουν να διαμένουν μόνιμα σε μια άλλη χώρα.

? Ποια θα έπρεπε να είναι τα κριτήρια για την Ιδιότητα του Πολίτη σε έναν αυξανόμενο πολυπολιτισμικό κόσμο; Θα πρέπει να δικαιούνται οι μετανάστες εργάτες κάποια από τα προνόμια της Ιδιότητας του Πολίτη, αν όχι την τυπική Ιδιότητα του Πολίτη;

Εκπαίδευση για μια δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη: Συμβούλιο της Ευρώπης και Νεότητα

- Το πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης επιχειρεί να παράσχει ένα Ευρωπαϊκό Πλαίσιο για την ενίσχυση της εκπαίδευσης στη δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη. Το Συμβούλιο καλεί τα κράτη μέλη να συμπεριλάβουν τέτοιου είδους προγράμματα στις μορφωτικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές πολιτικές και πρακτικές για τους νέους και τις νέες και έχει το ίδιο εργαστεί δραστήρια προκειμένου να δημιουργήσει και να διαδώσει νέες στρατηγικές και προσεγγίσεις.
- Το Σχέδιο της Διακήρυξης και του Προγράμματος Εκπαίδευσης στη Δημοκρατική Πολιότητα [Draft Declaration and Programme on Education For Democratic Citizenship] (Απρίλης 1999) αναγνώρισε τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά:
  - Η Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη:
    - συνιστά μια δια βίου μαθησιακή εμπειρία και μια συμμετοχική δραστηριότητα, η οποία αναπτύσσεται σε διάφορα πλαίσια,
    - δίνει τα εφόδια σε άνδρες και γυναίκες προκειμένου να παίξουν ενεργό ρόλο στη δημόσια ζωή και να διαμορφώσουν με υπευθυνότητα την πορεία τη δική τους και της κοινωνίας,
    - στοχεύει στο να ενσταλάξει μια κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία θα διασφαλίζει πλήρη σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και κατανόηση των ευθυνών που απορρέουν από αυτά,
    - προετοιμάζει τον κόσμο να ζήσει σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και να αντιμετωπίζει τη διαφορετικότητα με γνώση, ευαισθησία, ανεκτικότητα και ηθική,
    - ενδυναμώνει την κοινωνική συνοχή, την αμοιβαία κατανόηση και την αλληλεγγύη και θα πρέπει να μπορεί να περιλάβει όλες τις ηλικιακές ομάδες και τους τομείς της κοινωνίας.
- Μια σημαντική πλευρά του Προγράμματος Εκπαίδευσης για μια Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη είναι ότι στοχεύει στην υποστήριξη διαφόρων δικτύων νεολαίας, συνεταιρισμών, πρότυπων πρωτοβουλιών κ.τ.λ. προκειμένου να ενθαρρύνει τους νέους και τις νέες να συμμετάσχουν στην κοινωνία των πολιτών. Οι νέοι και οι νέες συνιστούν ένα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού-στόχου.

Αναφορές

- Crick, B., *Essays on citizenship, Continuum, 2000.*
- *Education for Democratic Citizenship (Council of Europe) www.coe.int/T/E*
- *Journal of Citizenship Studies, www.tandf.co.uk/journals/afax/13621025.html*
- Kennedy, K. (Ed), *Citizenship education and the modern state, Falmer Press, 1997.*
- Oliver, D., Heater, D., *The foundations of citizenship, Harvester Wheatsheaf, 1994.*

Δημοκρατία

- «Κανείς δε γεννιέται καλός
- πολίτης, κανένα έθνος δε
- γεννιέται δημοκρατικό. Και τα
- δύο είναι μάλλον διαδικασίες
- σε εξέλιξη, εφ' όρου ζωής.
- Οι νέοι και οι νέες θα πρέπει
- να εμπλέκονται σε αυτές τις
- διαδικασίες από τη γέννησή
- τους⁷»
- Kofi Annan

Με τον όρο δημοκρατία αναφερόμαστε σε ένα σύστημα θέσπισης κανόνων για μια ομάδα ανθρώπων. Προέρχεται από τις ελληνικές λέξεις «δήμος», που σημαίνει «λαός», και «κράτος», που σημαίνει «εξουσία». Συνεπώς, η δημοκρατία συχνά ορίζεται ως «η εξουσία του λαού». Με άλλα λόγια, ως ένα σύστημα δημιουργίας κανόνων, το οποίο θεσπίζεται από τους ανθρώπους που θα υπακούσουν σε αυτούς τους κανόνες.

Μπορεί ένα τέτοιο σύστημα να υπάρξει και να αποτελέσει έναν καλό τρόπο λήψης αποφάσεων; Ποιοι ήταν οι λόγοι που οδήγησαν αρχικά στην εμφάνιση αυτής της αντίληψης και για ποιο λόγο σήμερα γίνεται αντιληπτή, τουλάχιστον από τους περισσότερους ανθρώπους και τις περισσότερες χώρες του κόσμου, ως το μόνο σύστημα που αξίζει της προσοχής μας; Είναι, αλήθεια, δυνατό να κυβερνούν όλοι;

Γιατί Δημοκρατία;

Υπάρχουν δυο θεμελιώδεις αρχές στις οποίες βασίζεται η ιδέα της δημοκρατίας και οι οποίες βοηθούν στο να διασαφηνιστεί γιατί είναι τόσο ελκυστική:

1. Η αρχή της ατομικής αυτονομίας: ότι, δηλαδή, κανείς δεν θα πρέπει να είναι υποκείμενο κανόνων, που έχουν επιβληθεί από άλλους.
2. Η αρχή της ισότητας: ότι, δηλαδή, όλοι και όλες θα πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες να επηρεάσουν τις αποφάσεις που, στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, επιδρούν στους ανθρώπους της.

Και οι δύο αυτές αρχές είναι διαισθητικά ελκυστικές σε όλους τους ανθρώπους και ένα δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης είναι το μόνο το οποίο, τουλάχιστον στη θεωρία, δέχεται και τις δυο ως θεμελιακές. Άλλα συστήματα, όπως η ολιγαρχία, η πλουτοκρατία ή η δικτατορία παραβιάζουν κατά κανόνα και τις δυο αυτές αρχές δίνοντας μόνιμα την εξουσία σε μια συγκεκριμένη μερίδα της κοινωνίας και αυτοί οι άνθρωποι, στη συνέχεια, λαμβάνουν τις αποφάσεις εν ονόματι του συνόλου του υπόλοιπου πληθυσμού. Ούτε η ισότητα, ούτε η ατομική αυτονομία γίνονται σεβαστές σε αυτές τις περιπτώσεις.

Οι δύο παραπάνω αρχές παρέχουν την ηθική νομιμοποίηση της δημοκρατίας και μπο

Σχετικές Δραστηριότητες

- Προεκλογική Εκστρατεία σελ 136
- Φτιάχνοντας Συνδέσεις σελ 187
- Να ψηφίζει κανείς ή να μην ψηφίζει σελ 260
- Συνεδρίαση συνδικαλιστικής οργάνωσης σελ 266

«Μια ψήφος είναι δυνατότερη από μια σφαίρα».

Abraham Lincoln

· ρούμε να πούμε ότι στην πραγματικότητα είναι και βασικές αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· υπάρχουν, ωστόσο, και πραγματιστικοί λόγοι, των οποίων γίνεται επίκληση για την υποστήριξη του δημοκρατικού συστήματος διακυβέρνησης έναντι οποιουδήποτε άλλου.

- 1. Συχνό είναι το επιχείρημα ότι το δημοκρατικό σύστημα παρέχει πιο αποδοτικές μορφές διακυβέρνησης, επειδή οι αποφάσεις που λαμβάνονται έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν σεβαστές από τον λαό. Οι άνθρωποι συνήθως δεν παραβαίνουν τους «δικούς τους» κανόνες.
- 2. Η αποδοχή από πλευράς του πληθυσμού είναι επιπλέον πιθανότερη, επειδή οι αποφάσεις λαμβάνονται ως αποτέλεσμα της οικοδόμησης συναίνεσης μεταξύ διαφορετικών τάσεων. Οι κανόνες δεν θα είχαν ρεαλιστικό αντίκτυπο, αν ήταν μη αποδεκτοί από μεγάλες μερίδες του πληθυσμού. Έτσι, υπάρχει μια μορφή εσωτερικού ελέγχου της φύσης των νόμων, την οποία, μια δημοκρατικά αποδεκτή κυβέρνηση, οφείλει να λαμβάνει υπόψη.
- 3. Ένα δημοκρατικό σύστημα προϋποθέτει επίσης την ανάληψη περισσότερων πρωτοβουλιών και άρα ανταποκρίνεται καλύτερα στη μεταβολή των συνθηκών βάσει της αρχής ότι «δύο κεφαλές είναι καλύτερες από μία».

· **? Αισθάνεστε ότι οι κανόνες της χώρας σας είναι κατά κάποιο τρόπο «κτήμα» σας; Πού οφείλεται κάτι τέτοιο;**

· Μια καλή θεωρία...

· Στην πράξη, δεν είναι φυσικά λογικό να αναμένει κανείς από όλους τους πολίτες μιας κοινωνίας να συμβάλουν στη διαδικασία θέσπισης κανόνων και ούτε θα ήθελε κανείς κάτι τέτοιο. Έτσι, πολλές χώρες εφαρμόζουν ένα σύστημα, στο οποίο οι πολίτες υποδεικνύουν αντιπροσώπους, οι οποίοι λαμβάνουν τις αποφάσεις εκ μέρους τους: αντιπροσωπευτική, μάλλον, παρά άμεση δημοκρατία. Κάθε πολίτης θεωρητικά έχει ίσες δυνατότητες να επιλέξει το πρόσωπο το οποίο νομίζει ότι (θα) αντιπροσωπεύει καλύτερα τα συμφέροντά του. Υπ' αυτήν την έννοια τηρείται η αρχή της ισότητας.

· Αυτό δεν ήταν πάντα έτσι: Κατά τη γέννηση της δημοκρατίας στην Αρχαία Ελλάδα, οι γυναίκες και οι σκλάβοι δεν είχαν το δικαίωμα να ψηφίσουν, ούτε φυσικά τα παιδιά. Σήμερα, στις περισσότερες χώρες του κόσμου, οι γυναίκες μπορούν να ψηφίσουν, αλλά ο αγώνας κερδήθηκε σχετικά πρόσφατα.

· Υπάρχουν άλλα τμήματα της κοινωνίας, στα οποία συχνά συγκαταλέγονται οι μετανάστες, οι φυλακισμένοι, τα παιδιά, που δεν έχουν το δικαίωμα να ψηφίσουν, αν και υποχρεούνται να υπακούν στους νόμους της χώρας.

· **? Θα μπορούσε να δικαιολογηθεί με κάποιο τρόπο ο αποκλεισμός συγκεκριμένων τμημάτων της κοινωνίας από τη δημοκρατική διαδικασία;**

· Έλεγχος επί της διαδικασίας θέσπισης νόμων

· «Ας ζητωκραυγάσουμε για τη δημοκρατία, για δυο λόγους: επειδή αποδέχεται τη διαφορετικότητα κι επειδή επιτρέπει την κριτική. Δύο «ζήτω» είναι όμως αρκετά, σε καμία περίπτωση δε χρειάζονται τρία».

· E.M. Forster

· Αν η αρχή της ισότητας γίνεται περισσότερο σεβαστή σήμερα, τουλάχιστον με τη μορφή της ψήφου, ποια είναι η κατάσταση στις σύγχρονες δημοκρατίες σε ό,τι αφορά την αρχή της ατομικής αυτονομίας; Σε ποιο βαθμό τα άτομα σε αυτές τις κοινωνίες αισθάνονται δικό τους «κτήμα» τους νόμους που θεσπίζονται από τους αντιπροσώπους τους; Η απάντηση εδώ είναι πολύ λιγότερο ενθαρρυντική. Πραγματικά, οι περισσότεροι άνθρωποι, στις περισσότερες δημοκρατίες του κόσμου, ισχυρίζονται ότι οι νόμοι της χώρας τους «επιβάλλονται» από τους κυβερνώντες και δεν αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντά τους. Έχουμε λοιπόν παρεκκλίνει από την πρώτη αρχή της δημοκρατίας;

? Είναι δυνατό σε μια αντιπροσωπευτική δημοκρατία ο λαός να έχει αληθινή εξουσία πάνω στις αποφάσεις που λαμβάνονται στο όνομά του;

Σύμφωνα με ορισμένες θεωρήσεις, είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι υπάρχει κάποιος έλεγχος επί της διαδικασίας θέσπισης των νόμων σε μια αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Και πάλι, όμως, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι αναφερόμαστε στο ιδεώδες μοντέλο, αν και αυτό δεν φαίνεται να αποτυπώνει την ακριβή πολιτική κατάσταση σε πολλές χώρες. Βοηθάει, τουλάχιστον, στο να εντοπίσουμε τα προβληματικά πεδία, και προτείνει τρόπους πιθανής αντιμετώπισης.

1. Οι πολίτες επηρεάζουν τη νομοθετική διαδικασία, επειδή επιλέγουν εκείνους που θα φτιάξουν τους νόμους: Στις εκλογές, θεωρητικά, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα σε διαφορετικούς εκπροσώπους των συμφερόντων τους. Έτσι, μπορούν να επιλέξουν το άτομο ή την πλατφόρμα που είναι πιο κοντά στα συμφέροντά τους.
2. Οι πολιτικοί δοκιμάζονται στη διαδικασία της επανεκλογής τους, ενώ την περίοδο μεταξύ εκλογών οι νομοθέτες έχουν υπόψη τους ότι θα κριθούν για την απόδοση τους εκ νέου, στην επόμενη εκλογική διαδικασία, και για τον λόγο αυτό δεν θα τείνουν να θεσπίζουν νόμους που δε θα είναι αποδεκτοί από τον πληθυσμό. Αυτή είναι μια μορφή άρρητου, σιωπηλά συμφωνημένου ελέγχου.
3. Υπάρχουν -καταρχήν- επαρκείς ευκαιρίες για τους πολίτες να δείξουν ενεργά τη δυσαρέσκειά τους προς συγκεκριμένες πολιτικές ή νόμους και, έτσι, να στείλουν το μήνυμα στους αντιπροσώπους τους ότι υπάρχει κάποιο πεδίο, το οποίο τους ανησυχεί.
4. Υπάρχουν επίσης, θεωρητικά, ευκαιρίες για τους πολίτες προκειμένου να έχουν μια πιο θετική επίδραση στη νομοθετική διαδικασία με την εμπλοκή τους σε διαβουλεύσεις με πολιτικούς αντιπροσώπους είτε μέσω των ΜΚΟ ή άλλων ομάδων πίεσης και συμβουλευτικών σωμάτων.
5. Σε τελική ανάλυση, κάθε άτομο είναι ελεύθερο να θέσει υποψηφιότητα στις εκλογές, αν αισθάνεται ότι κανείς από τους υφιστάμενους υποψηφίους δεν μπορεί να εκπροσωπήσει τα συμφέροντά του.

«Η θέληση των ανθρώπων θα είναι η βάση της εξουσίας της κυβέρνησης και θα εκφράζεται μέσα από τακτικές και έγκυρες εκλογικές διαδικασίες που θα είναι οικουμενικές και με ίσα δικαιώματα ψήφου και θα διενεργούνται με μυστική ψηφοφορία ή με ανάλογες διαδικασίες ψηφοφορίας»

Άρθρο 21, παράγραφος iii, ΟΔΔΑ..

Ελεύθερες και δίκαιες εκλογές – το μέσο για την επίτευξη του στόχου

Οι εκλογές, στη θεωρία τουλάχιστον, είναι μια μέθοδος άσκησης ελέγχου μέσα από την πρόκληση της επιθυμίας ή της ανάγκης στους πολιτικούς να λαμβάνουν υπόψη τους το εκλογικό σώμα σε ό,τι κάνουν. Αυτό καταδεικνύει σαφώς γιατί οι εκλογές απαιτείται να είναι ελεύθερες και δίκαιες, δείχνει, όμως, και κάτι βαθύτερο: οι πολιτικοί πιστεύουν ότι θα είναι υπόλογοι έναντι του εκλογικού σώματος σε περίπτωση που αποτύχουν να αντιπροσωπεύσουν τα συμφέροντά τους. Κανείς/καμία πολιτικός δεν έχει λόγο να υποστηρίξει συμφέροντα διαφορετικά από τα δικά του/της, εκτός κι αν φοβάται την τιμωρία από την πλευρά του εκλογικού σώματος. Το σύστημα εξαρτάται από την πεποίθηση αυτή για να λειτουργεί αποδοτικά και για τον λόγο αυτό εξαρτάται από το αν υπάρχει - ή τουλάχιστον φαίνεται να υπάρχει- επιδοκίμασία του εκλογικού σώματος από καιρού εις καιρόν.

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι «εκλογές» ενδέχεται να εισαχθούν πολύ εύκολα σε ένα πολιτικό σύστημα, χωρίς απαραίτητα να έχουν δημοκρατικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Δομικά οι εκλογές συμβάλλουν μόνο σε ένα δημοκρατικό σύστημα, στο οποίο το εκλογικό σώμα τις χρησιμοποιεί για να καταστήσει υπόλογους τους αντιπροσώπους του. Ο υψηλός βαθμός απάθειας των ψηφοφόρων στις περισσότερες δημοκρατικές χώρες στις αρχές του 21ου αιώνα απειλεί την αποδοτικότητα αυτού του συστήματος ελέγχου.

Θέτει επίσης υπό συζήτηση τη νομιμοποίηση των λεγόμενων δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων, οι οποίες είναι, σε κάποιες περιπτώσεις, πραγματικά εκλεγμένες από μια μειοψηφία του όλου εκλογικού σώματος.

Εκλογές και απάθεια

«Στοκχόλμη, 17 Μαΐου (IPS) – Η απάθεια μεταξύ των ψηφοφόρων χαμήλωσε τους τόνους στους εορτασμούς μετά τις πρώτες εκλογές για το εθνικό κοινοβούλιο του λαού των αυτοχθόνων κτηνοτρόφων ταρανδών της Σουηδίας, των Saami ...η προσέλευση στην πρώτη εκλογική διαδικασία της Κυριακής ήταν χαμηλή, με λιγότερο από το 50% των 12.000 εγγεγραμμένων ψηφοφόρων να προσέρχονται στις κάλπες». InterPress Third World News Agency (IPS), 1993.

«Οι εκλογές για τη Δούμα της πόλης του Βλαδιβοστόκ που είναι προγραμματισμένες για τις 17 Δεκεμβρίου αντιμετωπίζουν ήδη μείζονα προβλήματα λόγω της απόσυρσης 12 υποψηφίων εξαιτίας της απουσίας ψηφοφόρων στις προηγούμενες εκλογές. Vladivostok Daily, 29 Νοεμβρίου 2000.

«Αν και τα εκλογικά αποτελέσματα δείχνουν μια στροφή προς τα αριστερά, αυτό το οποίο είναι πιο χαρακτηριστικό για την πολιτική ατμόσφαιρα στη Ρουμανία είναι ο αριθμός των ψηφοφόρων που δεν προσήλθαν να ψηφίσουν. Η προσέλευση που καταγράφηκε ήταν η χαμηλότερη όλων των εποχών, με τη συμμετοχή να ανέρχεται μόνο στο 44,5%, σε σύγκριση με το 56,4% το 1996». Central Europe Review, 12 June 2000.

«Η προσέλευση στις γενικές εκλογές στο Ηνωμένο Βασίλειο έπεσε στο χαμηλότερο ποσοστό των τελευταίων 80 ετών, με περίπου το 60% μόλις του εκλογικού σώματος να μπαίνει στον κόπο να ψηφίσει. Μεταξύ των χαμηλότερων σε προσέλευση περιοχών ήταν το Liverpool Riverside, όπου προσήλθε το 34,1% του εκλογικού σώματος. Σε όλη τη χώρα οι ηλικίες 18 – 25 ήταν οι πλέον απαθείς, όπως δείχνουν τα αποτελέσματα της κάλπης». BBC, 9 Ιουνίου 2001.

«Αν και η προσέλευση στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 1994 στη Σλοβακία ήταν συνολικά πάνω από 70%, εκτιμάται ότι μεταξύ των νεαρών ψηφοφόρων 18 – 25 ήταν μόλις 20%». Rock volieb, 1998.

Δημοκρατία στον πραγματικό κόσμο

Οι μορφές της δημοκρατίας είναι όσες και τα δημοκρατικά έθνη στον κόσμο. Δεν υπάρχουν ούτε δύο συστήματα που να είναι ακριβώς τα ίδια και κανένα σύστημα δεν μπορεί να εκληφθεί ως «πρότυπο» δημοκρατίας. Υπάρχουν προεδρικές και κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, ομοσπονδιακές και συνομοσπονδιακές ή ενιαίες δημοκρατίες, δημοκρατίες που κάνουν συχνά χρήση δημοψηφισμάτων, δημοκρατίες που προβλέπουν περισσότερη ή λιγότερη διαβούλευση με εξωτερικές οργανώσεις, δημοκρατίες που χρησιμοποιούν ένα αναλογικό σύστημα ψηφοφορίας και άλλες που χρησιμοποιούν ένα πλειοψηφικό σύστημα ή συνδυασμούς των δύο κ.λπ.

Καθένα από τα συστήματα αυτά μπορεί να ισχυριστεί ότι είναι «δημοκρατικό», από την άποψη ότι είναι, κατ' όνομα τουλάχιστον, βασισμένο στις βασικές αρχές της δημοκρατίας: Στην ισότητα όλων των πολιτών και στο δικαίωμα κάθε ατόμου σε κάποιο βαθμό προσωπικής αυτονομίας. Είναι σαφές ότι δεν είναι ρεαλιστικό το να θεωρείται η «αυτονομία» ως η κατάσταση που καθένας να κάνει ό, τι θέλει, αλλά ως το σύστημα εκείνο που, με το να κωτανέμει με όμοιο τρόπο το δικαίωμα ψήφου σε όλους τους πολίτες, αναγνωρίζει τουλάχιστον ότι κάθε άτομο είναι ικανό για ανεξάρτητη επιλογή και δικαιούται να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του. Πέρα απ' αυτό, πολλά εξαρτώνται από τους ίδιους τους πολίτες σε ατομικό επίπεδο.

Παρ' όλα τα παραπάνω και παρά τους ισχυρισμούς ότι όλα τα έθνη στον κόσμο είναι «δημοκρατικά», δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κάθε δημοκρατικό σύστημα που υπάρχει σήμερα έχει πολλά περιθώρια να γίνει πιο δημοκρατικό• και αυτό είναι κάτι που όλα το χρειάζονται.

Προβλήματα Δημοκρατίας

Υπάρχει μια ανησυχία, η οποία σε μεγάλο βαθμό είναι οικουμενική, για την κατάσταση της δημοκρατίας στις αρχές του 21ου αιώνα. Η ανησυχία αυτή έχει να κάνει, από πολλές απόψεις, με τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των πολιτών στις εκλογές, κάτι που υποδηλώνει έλλειψη ενδιαφέροντος και εμπλοκής από πλευράς των πολιτών και υποσκάπτει τη δημοκρατική διαδικασία, όπως την έχουμε ήδη συζητήσει.

Αν και αυτό είναι αναμφισβήτητο ένα πρόβλημα, υπάρχουν άλλες μελέτες που δείχνουν ότι στην πραγματικότητα η συμμετοχή, με διαφορετικές μορφές, αυξάνει: Παραδείγματα είναι οι ομάδες πίεσης, οι πρωτοβουλίες πολιτών, τα συμβουλευτικά όργανα, καθώς και άλλες

«Στη Βόρεια Ιρλανδία συζητούμε μια νέα Χάρτα Δικαιωμάτων. Θα ήθελα να συνδέσω τα δικαιώματα σε αυτή τη χάρτα με τις ζωές των νεαρών στη νεανική μας λέσχη»

Tara Kinney, Northern Ireland Youth Forum, συμμετέχουσα στο Forum on Human Rights Education, 2000.

μορφές συμμετοχής. Αυτές είναι εξίσου ουσιαστικές για την αποτελεσματική οργάνωση της δημοκρατίας, όσο και η προσέλευση των ψηφοφόρων στις εκλογές, αν όχι και περισσότερο. Οι εκλογές στο κάτω - κάτω είναι ένας χονδροειδής μόνο τρόπος να διασφαλίζεται ότι τα συμφέροντα των ανθρώπων αντιπροσωπεύονται σωστά, ενώ τα τέσσερα ή πέντε χρόνια που μεσολαμβάνουν μεταξύ των εκλογών είναι πολύς χρόνος προκειμένου να περιμένει κανείς να καταστήσει την κυβέρνηση υπόλογη. Ο κόσμος έχει μικρή μνήμη!

Υπάρχουν δύο ακόμη προβλήματα, τα οποία συνδέονται πιο στενά με την έννοια της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και που αφορούν στα συμφέροντα της μειοψηφίας. Το πρώτο πρόβλημα είναι ότι με το εκλογικό σύστημα τα συμφέροντα της μειοψηφίας συχνά δεν αντιπροσωπεύονται: Αυτό ενδέχεται να συμβεί, αν ο αριθμός των μειοψηφούντων είναι τόσο χαμηλός, ώστε να μη φτάνουν τον ελάχιστο απαραίτητο αριθμό για την όποια αντιπροσώπευση ή, πιο συχνά, όταν το εκλογικό σύστημα είναι του τύπου «ο νικητής τα παίρνει όλα». Το δεύτερο πρόβλημα είναι ότι ακόμα κι αν τα ποσοστά τους επιτρέπουν την αντιπροσώπευσή τους στο νομοθετικό σώμα, θα έχουν πάντα μειοψηφούντες αντιπροσώπους, χωρίς να είναι σε θέση να συγκεντρώσουν τις απαραίτητες ψήφους για να υπερισχύσουν των αντιπροσώπων της πλειοψηφίας. Για τους λόγους αυτούς η δημοκρατία συχνά αναφέρεται ως η «Αρχή της πλειοψηφίας». [«rule of the majority»].

Η δημοκρατία δεν μπορεί από μόνη της να λύσει το δεύτερο από αυτά τα ζητήματα. Είναι απολύτως εύκολο να φανταστεί κανείς –και ιστορικά έχει συμβεί πολλές φορές– την πλειοψηφία να εκδίδει αποφάσεις που να είναι επιζήμιες για τη μειοψηφία. Αυτό σημαίνει ότι η «βούληση του λαού» δεν αποτελεί νομιμοποίηση για τέτοιες αποφάσεις. Τα βασικά συμφέροντα των μειονοτήτων, όπως και των πλειοψηφιών, θα πρέπει να περιφρουρούνται μέσω της συμμόρφωσης προς τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενισχυμένων από έναν αποτελεσματικό νομικό μηχανισμό, όποια κι αν είναι η θέληση της πλειοψηφίας.

«Δημοκρατία είναι η θεωρία εκείνη που πρεσβεύει ότι οι απλοί άνθρωποι ξέρουν τι θέλουν και τους αξίζει να το έχουν για καλό ή για κακό».

H.L. Mencken

Παλεύουμε για:

Ελευθερία και ανθρώπινα δικαιώματα, έτσι ώστε κάθε άτομο, άντρας και γυναίκα, να έχει πλήρη πολιτικά δικαιώματα, χωρίς να υφίσταται διακρίσεις στη βάση της κοινωνικής τάξης, της κάστας, του φύλου, της θρησκείας ή της φυλής. Ισότητα και ενάντια σε κάθε μορφή διάκρισης κατά ατόμων, για κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα μεταξύ των φύλων, ίσες ευκαιρίες και ίση πρόσβαση στη γνώση.

Δημοκρατία, βασισμένη στις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας και ενάντια στον αυταρχισμό, στον λαϊκισμό και στη δικτατορία, για το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, στην προσωπική ελευθερία και στην ελευθερία της έκφρασης για όλους τους λαούς.

Οικουμενική αλληλεγγύη, επειδή πιστεύουμε στη δυνατότητα συλλογικής δράσης για την απελευθέρωση των ατόμων. Πολιτικές λύσεις για προβλήματα, επειδή πιστεύουμε στην ικανότητα των ανθρώπων να αλλάζουν τον κόσμο.

Αναφορές

Beetham, D., *Democracy and human rights*, Polity Press, 1999.

International Institute for Democracy, www.iidemocracy.coe.int/.

Inter-Parliamentary Union, www.ipu.org/.

Lijphart, A., *Patterns of democracy*, Yale University Press, 1999.

Politeia Network for Citizenship and Democracy in Europe, www.politeia.net.

Rock Volieb, Slovakia, www.rockvolieb.sk.

Διακρίσεις και Ξενοφοβία

«Ο πολιτισμός θα πρέπει να κρίνεται από το πώς αντιμετωπίζει τις μειονότητες».

Mahatma Gandhi

Τι είναι διάκριση;

Σχετικές Δραστηριότητες

- Πρόσβαση σε Φάρμακα σελ 82
- Παντομίμα σελ 88
- Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι σελ 91
- Μπορώ να μπω; σελ 102
- Διαφορετικοί Μισθοί σελ 112
- Έχουμε Εναλλακτικές Λύσεις; σελ 116
- Ηρωίδες και Ήρωες σελ 153
- Ας Μιλήσουμε για το Σεξ σελ 168
- Ο δρόμος για τη χώρα της Ισότητας σελ 200
- Παιχνίδια με εικόνες σελ 203
- Απάντηση στον Ρατσισμό σελ 218
- Δείτε την Ικανότητα σελ 227
- Αθλητισμός για όλους σελ 232
- Κάνε ένα βήμα μπροστά σελ 235
- Το φράγμα της γλώσσας σελ 248
- Ποιο είμαι; σελ 280
- Εργασία και μωρά σελ 283

Ούτε η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ούτε κάποια άλλη διεθνής σύμβαση προσφέρει κάποιο γενικό ορισμό της «διάκρισης», αν και αναφέρονται σε αυτήν πολλές φορές. Τα διεθνή και περιφερειακά όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ασχολούνται με ειδικές μορφές διάκρισης διαφέρουν στους ορισμούς που δίνουν, ανάλογα με τον τύπο της διάκρισης στον οποίο αναφέρονται.

Η «φυλετική διάκριση» ορίζεται από τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικής Διάκρισης ως «οποιοσδήποτε διαχωρισμός, περιορισμός ή προτίμηση που γίνεται στη βάση της φυλής, του χρώματος, της καταγωγής ή της εθνικής και εθνοτικής προέλευσης και που έχει τον σκοπό ή το αποτέλεσμα να εξαλείφει ή να δυσχεραίνει την αναγνώριση, την απόλαυση ή την άσκηση, σε ίση βάση, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική ή κάθε άλλη πλευρά της δημόσιας ζωής».

Ως «Διάκριση εις βάρος των Γυναικών» ορίζεται από τη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διάκρισης Ενάντια στις Γυναίκες [Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)] «κάθε διαχωρισμός, αποκλεισμός ή περιορισμός στη βάση του φύλου, που έχει το αποτέλεσμα ή τον στόχο να φθείρει ή να εξαλείφει την αναγνώριση, απολαβή ή άσκηση από πλευράς των γυναικών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και των θεμελιωδών ελευθεριών τους, στο πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό ή όποιο άλλο πεδίο».

Μπορούμε να εντοπίσουμε τα παρακάτω στοιχεία και στους δύο ορισμούς:

Υπάρχει ένα στοιχείο στη διάκριση, το οποίο έχει να κάνει λ.χ. με τη «φυλή», το φύλο ή την εθνική καταγωγή—είναι μαύρη, είναι γυναίκα, είναι Ρομά— του προσώπου το οποίο υφίσταται τις διακρίσεις. Το πρόσωπο ή οι ομάδες που προβαίνουν σε διακρίσεις αντιλαμβάνονται τα παραπάνω χαρακτηριστικά ως προβλήματα. Υπάρχουν πράξεις που θεωρούνται διακρίσεις κι αυτές μπορεί να αφορούν σε απόρριψη (να μη θέλει κάποιος να έχει κάποιο μαύρο για φίλο του), περιορισμό (να εμποδίζει κάποιος την είσοδο ομοφυλόφιλων σε μια ντίσκο), αποκλεισμό του προσώπου ή των ομάδων (να μην προσλαμβάνει κάποιος γυναίκες)

κ.ο.κ. Υπάρχουν, τέλος, επιπτώσεις, οι οποίες ενδέχεται να είναι ο σκοπός των πράξεων διάκρισης. Όλα αυτά είναι δυνατό να παρεμποδίσουν το θύμα από το να ασκήσει και να απολαύσει τα ανθρώπινα δικαιώματά του και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Η διάκριση μπορεί να ασκείται άμεσα ή έμμεσα. Η άμεση διάκριση χαρακτηρίζεται από την πρόθεση να κάνει κανείς διακρίσεις ενάντια σε άτομα ή ομάδες, όπως στην περίπτωση ενός γραφείου ευρέσεως εργασίας, το οποίο απορρίπτει Ρομά αιτούντες εργασία ή μιας εταιρείας στέγασης που δεν νοικιάζει ακίνητα σε μετανάστες. «Η άμεση διάκριση θα πρέπει να θεωρείται ότι λαμβάνει χώρα στις περιπτώσεις που το άτομο έχει χειρότερη αντιμετώπιση απ' ό,τι ένα άλλο σε μια συγκρίσιμη κατάσταση, λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής»⁸

Η έμμεση διάκριση έχει να κάνει με τις επιδράσεις μιας πολιτικής ή ενός μέτρου. Συμβαίνει, όταν μια ουδέτερη φαινομενικά πρόβλεψη, κριτήριο ή πρακτική θέτει εκ των πραγμάτων ένα άτομο ή μια ομάδα μιας συγκεκριμένης μειονότητας σε μειονεκτική θέση. Τα παραδείγματα μπορούν να ποικίλλουν, από το ελάχιστο προαπαιτούμενο ύψος για την πυροσβεστική (το οποίο θα μπορούσε να αποκλείσει πιο πολλές γυναίκες απ' ό,τι άνδρες υποψηφίους), μέχρι το κατάστημα που δεν προσλαμβάνει άτομα με μακριές φούστες ή την κυβερνητική και σχολική οδηγία που απαγορεύει την είσοδο ή την παρακολούθηση σε άτομα με καλυμμένο το κεφάλι. Αυτοί οι κανόνες, επιφανειακά ουδέτεροι σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση της εθνικότητας ή της θρησκείας, θα μπορούσαν εκ των πραγμάτων να θέσουν σε μειονεκτική θέση μέλη μειονοτικών ή θρησκευτικών ομάδων, τα οποία φορούν μακριές φούστες ή μαντίλα.

? Έχετε ποτέ αισθανθεί θύμα άδικης διάκρισης;

Η διάκριση ενάντια στα πρόσωπα και τις ομάδες στη βάση φυλής, θρησκείας, φύλου, εθνοτικής καταγωγής, προέλευσης, εθνικότητας ή σεξουαλικού προσανατολισμού απαγορεύεται από πολλά διεθνή όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και από πολλές εθνικές νομοθεσίες.

Ωστόσο, οι μειονότητες, ανεξάρτητα από το αν είναι εθνικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές, εθνοτικές ή κοινωνικές, γενικά και κατά παράδοση υφίστανται διακρίσεις.

«Σε όλη μου τη ζωή αφιερώθηκα στον αγώνα για τον αφρικανικό λαό, πολέμησα ενάντια στην κυριαρχία των λευκών και ενάντια στην κυριαρχία των μαύρων. Προήγαγα το ιδανικό της δημοκρατικής και ελεύθερης κοινωνίας, στην οποία όλα τα άτομα ζουν μαζί αρμονικά και με ίσες ευκαιρίες. Είναι μια ιδέα την οποία ελπίζω να βιώσω και να πραγματοποιήσω. Αλλά αν χρειαστεί, είναι κι ένα ιδανικό για το οποίο είμαι έτοιμος να πεθάνω»

Nelson Mandela

Διακρίσεις στη δουλειά

«Ένα μέλος του προσωπικού του γαλλικού κλάδου του IKEA, μιας εταιρείας επίπλων, καταδικάστηκε σε πρόστιμο 4.572 ευρώ, γιατί έδωσε οδηγίες στους διευθυντές της εταιρείας να μην προσλαμβάνουν «έγχρωμους». Η γυναίκα που καταδικάστηκε, όπως και η IKEA Γαλλίας, θα πρέπει να πληρώσει αποζημίωση συνολικά 15.240 ευρώ, ύστερα από διαμαρτυρία την οποία κατέθεσαν 4 συνδικάτα μαζί με την «SOS Racisme» και το «Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples». Η υπάλληλος είχε γράψει και στείλει ένα email, στο οποίο συνηγορούσε να μην προσλαμβάνουν «έγχρωμους» για το έργο της επίβλεψης της σωστής διανομής διαφημιστικών καταλόγων». Δελτίο τύπου του EFE Press release, Απρίλιος 2001.

Οι αρνητικές συνέπειες των διαδεδομένων μορφών προφανούς ή καλυμμένης διάκρισης έχουν οδηγήσει κάποιες κοινωνίες στο να υιοθετήσουν πρακτικές θετικής διάκρισης. Η θετική διάκριση, γνωστή και ως αντισταθμιστική δράση, ηθελημένα ευνοεί ή δείχνει προτίμηση για συγκεκριμένες ομάδες, όπως οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες ή ειδικές εθνοτικές ομάδες. Ο κύριος στόχος αυτών των πολιτικών είναι να εξαλείψουν δομικές μορφές διάκρισης, οι οποίες χωρίς αυτές τις πολιτικές θα κυριαρχούσαν σε βάρος συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, συνήθως μειονοτήτων, καθώς και να αποκαταστήσουν ισορροπίες σε ό,τι αφορά την αντιπροσώπευση.

Η Μη διάκριση στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Τον Ιούνιο του 2000, η υιοθέτηση από την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της

Η διάκριση, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός είναι διαδεδομένα και σε άλλα μέρη του κόσμου: Υπάρχουν γύρω στα 160 εκατομμύρια Dalits («αυτοί που δεν πρέπει να τους αγγίζεις») στην Ινδία. Στις Η.Π.Α., οι μελέτες δείχνουν ότι η φυλή είναι καταλυτικός παράγοντας για το ποιος καταδικάζεται σε θάνατο. Στη Ρουάντα σχεδόν ένα εκατομμύριο άνθρωποι, κυρίως Τούτσι, σκοτώθηκαν σε μια μικρή περίοδο τριών μηνών το 1994.

Ευρώπης του Πρωτοκόλλου Νο. 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διευρύνει την εφαρμογή της Σύμβασης σε ό,τι αφορά τη διάκριση. Προς το παρόν, η μη διάκριση προβλέπεται στο Άρθρο 14, το οποίο απαγορεύει τη διάκριση μόνο σε ό,τι αφορά την απολαβή δικαιωμάτων που ήδη προβλέπονται από τη Σύμβαση. Το Πρωτόκολλο 12 σηματοδοτεί μια σημαντική εξέλιξη, ως γενική ρήτρα μη διάκρισης, εφόσον ανοίγει δυνατότητες για πιο αποτελεσματική δράση στο πεδίο του ρατσισμού και της διάκρισης. Αυτό το πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ μόνον αφότου επικυρωθεί από 10 κράτη - μέλη.

Ξενοφοβία

Ο ορισμός του Oxford English Dictionary για την ξενοφοβία είναι «νοσηρός φόβος για τους ξένους ή τις ξένες χώρες». Με άλλα λόγια, σημαίνει την αποστροφή για τους ξένους και τους αλλοδαπούς.

Ξενοφοβία είναι το αίσθημα ή η αντίληψη που βασίζεται σε κοινωνικά κατασκευασμένες εικόνες και ιδέες και όχι σε ορθολογικά ή αντικειμενικά γεγονότα.

Μια ξενοφοβική αντίληψη του κόσμου ανάγει τα κοινωνικά και πολιτισμικά φαινόμενα σε υπεραπλουστευμένα καλά και κακά σενάρια.

«Εμείς» οι ντόπιοι - το πρότυπο, οι καλοί και κανονικοί, το σημείο αναφοράς στο οποίο όλοι θα έπρεπε να προσβλέπουν και σύμφωνα με το οποίο θα πρέπει να σκέφτονται— ενάντια σε «Αυτούς», τους ξένους -τους παρεκκλίνοντες, τους ταραχοποιούς, τους βίαιους, τους απατεώνες, τους εισβολείς, την απειλή, τη διατάραξη, κ.ά. «Εμείς», οι ντόπιοι, είμαστε οι καλοί σε αντίθεση με «Αυτούς», τους άλλους, τους κακούς. Είναι προφανές ότι αποδίδουμε αξία σε αντιλήψεις, όπως οι παρακάτω, τις οποίες έχουμε για τους άλλους και για τους εαυτούς μας:

«Εμείς» = θετικό και «Αυτοί» = αρνητικό.

Προϋπόθεση για να οικοδομήσουμε τις ταυτότητές μας ως άτομα και μέλη μιας ομάδας, μιας εθνοτικής ομάδας, ενός έθνους κ.λπ., είναι το να αποκτούμε ολοένα και μεγαλύτερη επίγνωση της πολυμορφίας στην κοινωνία και της διαφορετικότητας του καθενός από τους άλλους. Η επίγνωση αυτή από μόνη της δεν είναι αρνητική, εφόσον η διαφορετικότητα δε γίνεται αντιληπτή ως απειλή και εφόσον η αναγνώριση αυτής της διαφορετικότητας δε γίνεται αντικείμενο πολιτικού χειρισμού. Ο «Άλλος» θα πρέπει να εκλαμβάνεται πρώτιστα ως αδελφός ή αδελφή, ως συνάνθρωπος και όχι ως ξένος, ανταγωνιστής ή εχθρός.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι ενώ στην Ανατολική Ευρώπη οι κύριοι στόχοι των ξενοφοβικών πρακτικών και αντιλήψεων είναι οι μειονοτικές ομάδες, σε πολλές Δυτικές χώρες τα θύματα τείνουν να είναι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των όσων προέρχονται από τις Ανατολικοευρωπαϊκές Χώρες.

? Έχετε υπόψη σας παραδείγματα ξενοφοβίας στη χώρα σας;

Παρόλο που ο φόβος για τους ξένους, η ξενοφοβία, θεωρείται ηθικά απαράδεκτη και αντιβαίνει σε καθετί που θα μπορούσε να συγκροτεί έναν πολιτισμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντούτοις δεν είναι παράνομη, και αυτή καθαυτήν δεν μπορεί να γίνει αιτία νομικών κυρώσεων. Συνεπακόλουθα, μόνο οι εκδηλώσεις ξενοφοβίας (οι οποίες μπορούν να προέρχονται από ξενοφοβικές αντιλήψεις και οι οποίες ενδέχεται να πάρουν μορφή σωματικής ή υποκειμενικής βίας, όπως τη μορφή πράξεων ρατσιστικής επιθετικότητας, διακρίσεων στη δουλειά, φραστικών επιθέσεων ή κακοποιήσεων, εθνοκάθαρσης, γενοκτονίας κ.λπ.) υπόκεινται σε κυρώσεις στον βαθμό που υπάρχουν νόμοι, οι οποίοι στοιχειοθετούν αυτές τις πράξεις ως εγκλήματα.

Ρατσισμός

Ο ρατσισμός μπορεί να οριστεί με πολλούς τρόπους. Ένας ορισμός θέλει τον ρατσισμό ως τη συνειδητή ή ασυνειδητή εκείνη πεποίθηση ή πίστη για την εγγενή ανωτερότητα της μιας φυλής έναντι των άλλων. Ο ορισμός αυτός ενέχει και την εξής συνδήλωση: ότι σε ένα πρώτο επίπεδο η «ανώτερη» φυλή έχει το δικαίωμα να εξουσιάζει εκείνες που θεωρούνται

Ημερομηνία Κλειδί

23 Αυγούστου

Ημέρα κατά του Δουλεμπορίου
(UNESCO)

«κατώτερες», ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο, ο ρατσισμός ρυθμίζει τις στάσεις και τη συμπεριφορά τόσο των ατόμων, όσο και των ομάδων. Ωστόσο, υπάρχει το πρόβλημα ότι ο όρος ρατσισμός με αυτή την έννοια προϋποθέτει την ύπαρξη διαφορετικών «φυλών» [races]. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει αποδεκτό ότι η «φυλή» είναι στην πραγματικότητα μια κοινωνική κατασκευή και ότι είναι αδύνατο να ταξινομηθούν οι άνθρωποι σε κατηγορία άλλη πέραν αυτής του «ανθρώπινου όντος». Έτσι, ενώ δεν υπάρχουν «ράτσες», ο ρατσισμός παραμένει υπαρκτός.

Η Ευρώπη έχει μια μακρά ιστορία ρατσισμού. Ιστορικά, η ύπαρξη «ανώτερων» και «κατώτερων» φυλών έχει υποστηριχτεί στη βάση των βιολογικών διαφορών. Οι δαρβινικές θεωρίες εξέλιξης εφαρμόστηκαν σε ανθρώπινα όντα προκειμένου αυτά να ταξινομηθούν σύμφωνα με τη «ράτσα». Η αποικιοκρατία, η ιστορική περίοδος κατά την οποία τα ευρωπαϊκά έθνη υπέταξαν τα άλλα και τα εκμεταλλεύονταν, κατέστη δυνατή λόγω της διαδεδομένης αποδοχής του κοινωνικού δαρβινισμού και άλλων παρόμοιων «ρατσιστικών» θεωριών. Η «ευθύνη του λευκού ανθρώπου» υποδήλωνε το «χρέος» των Ευρωπαίων αποικιοκρατών να «εκπολιτίσουν» τους άλλους λαούς. Η δουλεία, άλλη μια κοινή πρακτική μεταξύ των Ευρωπαϊκών επιχειρηματιών/τυχοδιωκτών (entrepreneurs) και των κυβερνήσεων μέχρι και τα μέσα του 19ου αιώνα βασιζόταν επίσης στην πεποίθηση ότι οι σκλάβοι ανήκαν σε «κατώτερες ράτσες».

Σήμερα, οι ρατσιστές δίνουν έμφαση μάλλον στις πολιτισμικές διαφορές, παρά στη βιολογική κατωτερότητα. Ο πολιτισμικός ρατσισμός βασίζεται στην πεποίθηση ότι υπάρχει μια ιεραρχία πολιτισμών, παραδόσεων, εθίμων και ιστοριών, που είναι ασυμβίβαστα μεταξύ τους. Ο αποκλεισμός και η διάκριση των ξένων ή των μειονοτήτων δικαιολογείται στο όνομα των πολυθρύλητων «ασύμβατων κουλτουρών», θρησκειών ή «πολιτισμών».

Η εξουσία και η χρήση ή κατάχρησή της συνδέονται στενά με τον ρατσισμό. Ο ρατσισμός την ίδια στιγμή ορίζεται απ' όσους έχουν την εξουσία αλλά και ορίζει σχέσεις εξουσίας μεταξύ των θυτών και των θυμάτων. Τα θύματα του ρατσισμού βρίσκουν τον εαυτό τους σε μια θέση αδυναμίας. Η προκατάληψη ή η αρνητική κρίση άλλων ατόμων ή ομάδων (χωρίς σημαντική γνώση ή εμπειρία σχετικά με τα άτομα και τις ομάδες αυτές) επίσης συνδέεται με τον ρατσισμό. Εξ ου και ο ρατσισμός μπορεί να γίνει κατανοητός ως η πρακτική κατά την οποία προκαταλήψεις μεταφράζονται σε ενέργειες ή σε μορφές αντιμετώπισης των άλλων από τη μεριά εκείνων που έχουν την εξουσία και που είναι για τον λόγο αυτό σε θέση να προβούν σε αυτές τις ενέργειες.

Ρατσισμός υπάρχει σε διάφορα επίπεδα:

- Σε προσωπικό επίπεδο: Αναφέρεται σε προσωπικές στάσεις, αξίες και πεποιθήσεις σχετικά με την ανωτερότητα της μιας «φυλής» και την κατωτερότητα των άλλων «φυλών».
- Σε διαπροσωπικό επίπεδο: Σχετίζεται με τη συμπεριφορά που επιδεικνύει κανείς προς άλλους και που αντανακλά την πεποίθηση της ανωτερότητας της δικής του «φυλής».
- Σε θεσμικό επίπεδο: Σχετίζεται με τους καθιερωμένους νόμους, τα έθιμα, τις παραδόσεις και τις πρακτικές που συστηματικά έχουν ως αποτέλεσμα να προάγουν ρατσιστικές ανισότητες και διακρίσεις στην κοινωνία, σε οργανώσεις και θεσμούς.
- Σε πολιτισμικό επίπεδο: Αφορά στις αξίες και στους κανόνες κοινωνικής διαγωγής που προάγουν τις εντόπιες πολιτισμικές πρακτικές ως νόρμα και μέτρο σύγκρισης και που κρίνουν τις πολιτισμικές πρακτικές άλλων ως κατώτερες.

Τα διάφορα επίπεδα στα οποία εκδηλώνεται ο ρατσισμός είναι στενά αλληλεξαρτώμενα και αλληλοενισχύονται δραστικά. Ο ρατσισμός, επίσης, εκδηλώνεται με φανερούς και καλυμμένους τρόπους. Ο ρατσισμός είναι περισσότερο βλαπτικός στις υποδόριες και καλυμμένες μορφές του, παρά στις πασιδηλες.

Οι συνέπειες του ρατσισμού, ιστορικά αλλά και σήμερα, είναι καταστροφικές τόσο για τα θύματα όσο και για τις κοινωνίες στις οποίες εμφανίζεται αυτή η μορφή αδικίας. Ο ρατσισμός βρίσκεται στον πυρήνα μαζικών εξολοθρεύσεων, γενοκτονιών και καταπίεσης. Εξασφάλισε την υποταγή της πλειονότητας σε μικρές μειοψηφίες, που είχαν τον πλούτο και την

Εκτιμάται ότι σχεδόν 12 εκατομμύρια Ιθαγενείς Αμερικάνοι Ινδιάνοι εξολοθρεύτηκαν στη Βόρεια Αμερική από το 1600 ως το 1850. 10 ως 20 εκατομμύρια μαύροι Αφρικανοί υπολογίζεται ότι πέθαναν στα 200 χρόνια του διεθνούς δουλεμπορίου.

Σημαντική ημερομηνία

21 Μαρτίου
 Διεθνής ημέρα
 για την εξάλειψη
 των φυλετικών
 διακρίσεων

· εξουσία. Και ενώ έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης αυτών των αδικιών, σήμερα αυτές εξακολουθούν να υπάρχουν στην πράξη, μέσα από τις λιγότερο ή περισσότερο καλυμμένες μορφές απομόνωσης, διάκρισης και αποκλεισμού. Όσοι άνθρωποι γίνονται αντιληπτοί ως «διαφορετικοί» και «ξένοι», αντιμετωπίζουν περιορισμούς ελευθερίας και κίνησης, εξόφθαλμη επιθετικότητα, εξευτελισμούς και κοινωνικό αποκλεισμό.

Ρατσισμός και βία στους νέους

· Η νεανική βία που πυροδοτείται από το ρατσιστικό μίσος είναι μια πραγματικότητα για τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Έχουν αναφερθεί αναρίθμητες περιπτώσεις νέων ή και ενηλίκων, οι οποίοι έχουν υποστεί επιθέσεις, ξυλοδαρμούς, απειλές και, στις πιο ακραίες περιπτώσεις, έχουν δολοφονηθεί λόγω της εθνικότητας τους, της εμφάνισής τους, της θρησκείας τους, του χρώματος του δέρματός τους, των μαλλιών ή ακόμα και της γενειάδας τους.

· Η ρατσιστική βία έχει άλλες κρυφές, αλλά πιο διαδεδομένες, μορφές έκφρασης. Περιλαμβάνει πολλαπλές μορφές αποκλεισμού, διακρίσεων και μετατροπής ατόμων σε αποδιοπομπαίους τράγους. Το να υπόκειται κάποιος/α ατομικά σε αστυνομικούς ελέγχους, λόγω της διαφορετικής του εμφάνισης –σκούρο χρώμα δέρματος και μαλλιών– είναι επίσης μια μορφή καταπίεσης.

Το Παγκόσμιο Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών ενάντια στον Ρατσισμό, στις Φυλετικές Διακρίσεις, στην Ξενοφοβία και στη συναφή Μη Ανεκτικότητα [The United Nations World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance (WCAR)]

· Το τρίτο WCAR πραγματοποιήθηκε στο Durban της Νότιας Αφρικής μεταξύ 31 Αυγούστου και 7 Σεπτεμβρίου του 2001. Το συνέδριο ήταν πολύ σημαντικό, καθώς ενεργοποίησε ένα πολύ σημαντικό διεθνές κίνημα και πολλές προσδοκίες. Σχεδόν 160 κράτη και πάνω από 1500 ΜΚΟ έλαβαν μέρος. Στο συνέδριο κυριάρχησαν δυο ζητήματα: η δυσχερής κατάσταση των Παλαιστινίων (δόθηκε έμφαση στην προσπάθεια να οριστεί εκ νέου ο Σιωνισμός ως ρατσιστική πρακτική) και η αναγνώριση της δουλείας ως εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας και το δικαίωμα στην αποζημίωση. Το τελικό κείμενο κατέληξε αναγνωρίζοντας τα δυο ζητήματα με μια διατύπωση που έγινε αποδεκτή από την πλειονότητα:

· «Μας ενδιαφέρει η δυσχερής κατάσταση του παλαιστινιακού λαού που τελεί υπό ξένη κατοχή. Αναγνωρίζουμε το αναφαίρετο δικαίωμα του παλαιστινιακού λαού στην αυτοδιάθεση και στην ίδρυση ανεξάρτητου κράτους. Αναγνωρίζουμε επίσης το δικαίωμα στην ασφάλεια για όλα τα κράτη της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ, και απευθύνουμε έκκληση σε όλα τα κράτη να υποστηρίξουν την ειρηνευτική διαδικασία και να τη φέρουν γρήγορα σε πέρας».

· Στο κείμενο εισήχθη και μια απολογία /συγγνώμη (apology) για τη δουλεία, αν και το κείμενο δεν προχώρησε μέχρι το σημείο της παροχής αποζημίωσης. Η αναγνώριση του δουλεμπορίου και της δουλείας ως εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας ήταν για πολλούς μια ιστορική στιγμή για την αποκατάσταση της αξιοπρέπειας ενός μεγάλου μέρους της ανθρωπότητας.

? Πιστεύετε ότι οι κυβερνήσεις των κρατών που στο παρελθόν ωφελήθηκαν από το δουλεμπόριο θα πρέπει τώρα να πληρώσουν αποζημιώσεις;

· Πέραν του επίσημου συνεδρίου, τις ημέρες που προηγήθηκαν του WCAR πραγματοποιήθηκε ένα φόρουμ ΜΚΟ και ένα φόρουμ νεολαίας. Οργανώσεις νεολαίας και εκπρόσωποι κυβερνητικών αποστολών κλήθηκαν να συμμετάσχουν. Γύρω στους διακόσιους ενήλικες νέοι και νέες που εκπροσωπούσαν όλες τις γεωγραφικές περιφέρειες συναντήθηκαν για να συζητήσουν σημαντικά ζητήματα γύρω από τον αγώνα ενάντια στον ρατσισμό και την ξενοφοβία.

? Για ποιον λόγο η ρατσιστική προπαγάνδα στο διαδίκτυο θα πρέπει να ελέγχεται ή να απαγορεύεται;

Μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο

Σήμερα στην Ευρώπη πολλοί μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες αντιμετωπίζουν πολύ δύσκολες καταστάσεις και γίνονται καθημερινά θεατές καταπατήσεων των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους. Οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο σε πολλές περιπτώσεις έχουν εξαναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, τις χώρες και τις οικογένειές τους για να σωθούν από πολέμους, διώξεις ή από παντελή έλλειψη ασφάλειας. Αν και η συντριπτική πλειοψηφία των προσφύγων στον κόσμο δεν αναζητούν άσυλο στην Ευρώπη, ορισμένα άτομα και ομάδες το κάνουν. Τα αυξανόμενα ή επίμονα εθνικιστικά ή ξενοφοβικά αισθήματα ή απλώς η ανησυχία ξενόφobων πολιτικών έχουν οδηγήσει πολλές κυβερνήσεις στο να υιοθετήσουν πολύ αυστηρά μέτρα έναντι των αιτούντων άσυλο, τα οποία στοχεύουν αποκλειστικά στη διασφάλιση ότι αυτοί δε θα φτάσουν ποτέ στην επικράτειά τους.

Για να πάρετε μια μικρή ιδέα του τι σημαίνει να είναι κανείς πρόσφυγας, διαβάστε τις «Πρωσωπικές εμπειρίες προσφύγων» στο Alien 93.

Οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες συγκροτούν μια ιδιαίτερως ευπαθή ομάδα-στόχο, το καθεστώς της οποίας προσδιορίζεται και προστατεύεται από την Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες (1951). Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν σήμερα νομοθεσία που τους επιτρέπει να κρατούν τους πρόσφυγες σε αεροδρόμια και συνοριακούς αστυνομικούς σταθμούς, συχνά χωρίς να λαμβάνουν υπόψη καθόλου τα δικαιώματά τους. Η απέλαση των παράνομων μεταναστών ή αιτούντων άσυλο, των οποίων η αίτηση απορρίπτεται, είναι μια κοινή πρακτική και συχνά μια μορφή υποβιβαστικής συμπεριφοράς.

? Τι γίνεται στη χώρα σας όταν ένας πρόσφυγας ζητάει άσυλο; Γνωρίζετε τι πρέπει να κάνουν οι αιτούντες άσυλο;

Οι συνθήκη του Schengen (1990) προβλέπουν ελεύθερη κίνηση των προσώπων και ταξίδια χωρίς περιορισμούς εντός των συνόρων 14 κρατών μελών της Ε.Ε. Ωστόσο, την ίδια στιγμή που καταργεί τα πρώην υφιστάμενα σύνορα, η Ε.Ε. οικοδομεί ένα μεγαλύτερο «σύνορο» για να προστατεύσει την ευρωπαϊκή περιοχή.

Η ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής έναντι των προσφύγων και των μεταναστών συχνά αναφέρεται ως «Ευρώπη-Φρούριο», εν μέρει λόγω της έμφασης που δίνει στον αποκλεισμό και στην απώθηση των προσφύγων, και εν μέρει επειδή είναι ένα παράδειγμα για το πώς ο φόβος της οικονομικής μετανάστευσης μπορεί να εμποδίσει τον σεβασμό των αναγκών και της πραγματικότητας που βιώνουν οι αιτούντες άσυλο.

? Από πού ήρθαν οι πρόσφυγες στη χώρα σας; Γιατί είναι πρόσφυγες;

Οι εξαιρετικά περιοριστικές και ξενοφοβικές πολιτικές πολλών ευρωπαϊκών χωρών εξαναγκάζουν πολλούς μετανάστες να στραφούν σε παράνομες μεθόδους εισόδου στην Ευρώπη. Συχνά πέφτουν θύματα οργανωμένων διακινητών. Οι περισσότεροι δε φτάνουν ποτέ στην Ευρώπη και κάποιοι πεθαίνουν στον δρόμο: στη θάλασσα και στις ακτές της Ισπανίας, σε εγκαταλελειμμένα πλοία και βάρκες στη Μεσόγειο ή από ασφυξία σε τρένα και σε φορτηγά.

Η παράνομη μετανάστευση σημαίνει επίσης φτηνή εργασία για πολλές βιομηχανίες και πολλούς εργοδότες. Η φτώχεια σε χώρες όπως η Μολδαβία και η Ουκρανία έχει οδηγήσει πολλούς άντρες να αναζητήσουν δουλειά σε δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Καθώς είναι «παράνομοι», εξαναγκάζονται να δουλεύουν σε πολύ άσχημες συνθήκες και για πολύ χαμηλούς μισθούς. Συχνά εκβιάζονται με την απειλή ότι θα τους κρατήσουν τα διαβατήρια και θα τους καταγγείλουν στην αστυνομία. Οι νέες γυναίκες συχνά αντιμετωπίζουν παρόμοιες καταστάσεις παράνομης διακίνησης για οικιακή εργασία και εξαναγκαστική πορνεία.

Στις περισσότερες χώρες επικρατεί μια ωφελιμιστική αντιμετώπιση του μετανάστη. Ο με-

- Στην πόλη Frankfurt-am-Oder, στα πολωνογερμανικά σύνορα, μια ομάδα Γερμανών skinheads απειλούσαν και συχνά έκαναν επιθέσεις σε ξένους σπουδαστές από το πανεπιστήμιο και σε ξένους εργάτες. Στην πολωνική πλευρά, στα προάστια της Frankfurt-am-Oder, υπάρχει μια πόλη η οποία ονομάζεται Slubice, όπου μια άλλη ομάδα νεοναζί κυνηγάει ξένους. Αναφέρθηκε ένα περιστατικό ξυλοδαρμού ενός φοιτητή, από τον οποίο όμως οι νεοναζί ζήτησαν συγγνώμη, όταν κατάλαβαν ότι ήταν Ισπανός. Νόμιζαν στην αρχή ότι ήταν Γερμανός⁹

Σημαντικές ημερομηνίες

- **20 Ιουνίου**
Παγκόσμια ημέρα προσφύγων
- **18 Δεκεμβρίου**
Παγκόσμια ημέρα μεταναστών

«Η αξία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι στο επίκεντρο της εργασίας μου με τους μετανάστες. Ενθαρρύνουμε τους νέους μετανάστες και τις νέες μετανάστριες που μας προσεγγίζουν να μοιραστούν τις ιστορίες τους με τους συνομηλικούς τους»
Giulia Sanolla, Ιταλίδα θεαλόγος στο Sud

· τανάστης δεν είναι ευπρόσδεκτος στη βάση της εγγενούς του αξίας ως προσώπου που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της κοινωνίας, αλλά είναι καλοδεχόμενος και αποδεκτός μόνο στον βαθμό που το εργασιακό δυναμικό το οποίο διαθέτει είναι αναγκαίο.

? Πιστεύετε ότι η είσοδος στη χώρα θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο σε όσους έχουν λεφτά;

· Πολλοί νέοι και νέες που κατάγονται από μετανάστες, οι λεγόμενοι μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς, βιώνουν σε καθημερινή βάση διαφορετικές μορφές διάκρισης, που ορισμένες φορές καταλήγουν σε βία, κοινωνικό αποκλεισμό και εγκληματική συμπεριφορά. Μια από τις πιο κοινές εκδηλώσεις καλυμμένου ρατσισμού είναι το να ζητάει κανείς απ' αυτούς τους νέους και τις νέες να «επιλέξουν», για να το πούμε έτσι, ανάμεσα στην «κουλτούρα» των γονέων τους και εκείνη της χώρας που τους «φιλοξενεί». Το ίδιο είδος καχυποψίας σε σχέση με την ταυτότητα, την αφοσίωση και τον πατριωτισμό απευθύνεται και προς άλλες κοινωνικές και εθνοτικές μειονότητες.

Αντισημιτισμός και Ρομαφοβία (Φοβία κατά των πληθυσμών Ρομά)

· Σε όλη την Ευρώπη, οι Εβραίοι και οι Ρομά υπήρξαν ιστορικά οι δύο μειονότητες που υπέφεραν περισσότερο από τις διακρίσεις στη βάση της υποτιθέμενης «κατωτερότητάς» τους και των συνεπακόλουθων αρνητικών στερεοτύπων που αποδίδονται σε αυτό το υποτιθέμενο καθεστώς κατωτερότητας.

· Ο χώρος καταγωγής και των δυο μειονοτήτων βρίσκεται εκτός Ευρώπης: Οι Εβραίοι προέρχονται από την περιοχή που σήμερα είναι το Ισραήλ και η Παλαιστίνη και από τις νότιες ακτές της Μαύρης Θάλασσας, ενώ οι Ρομά από την Ινδία. Και οι δυο μετανάστευσαν λόγω διώξεων και υπέφεραν ανά τους αιώνες στα χέρια των πλειοψηφούντων πληθυσμών στην Ευρώπη, ενώ επίσης και οι δύο ομάδες θεωρούνταν κατώτερες και πολλά μέλη τους εξολοθρεύτηκαν από τους ναζί κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Και οι δύο υπέφεραν από τα κομμουνιστικά καθεστώτα στην Ευρώπη και ακόμη και σήμερα βιώνουν διακρίσεις, μίσος και προκαταλήψεις, ακόμη και αν οι κοινωνικές τους πραγματικότητες είναι πολύ διαφορετικές.

? Τι υπέστησαν οι Εβραίοι στη χώρα σας κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο; Αντισημιτισμός

Ο αντισημιτισμός

· Ο αντισημιτισμός μπορεί να οριστεί ως η «εχθρότητα ενάντια στους Εβραίους, ως θρησκευτικής ή μειονοτικής ομάδας που συχνά συνοδεύεται από κοινωνική, οικονομική και πολιτική διάκριση»¹⁰ και υπήρξε διαδεδομένος στην ευρωπαϊκή ιστορία μέχρι και τις μέρες μας. Οι αντισημίτες έχουν εξυφάνει ιστορίες σχετικά με εβραϊκές συνωμοσίες πυροδοτώντας μian αντισημιτική στάση ενάντια στους Εβραίους από μη Εβραίους. Η πιο περιβόητη είναι τα «Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών» (ένα πλαστό συκοφαντικό ντοκουμέντο, το οποίο παρακινούσε σε βία ενάντια στους Εβραίους και το οποίο ακόμη κυκλοφορεί σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες).

· Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, οι εβραϊκές κοινότητες στη Ρωσία σταθερά υφίσταντο πογκρόμ (μια ρωσική λέξη που σημαίνει καταστροφή), τα οποία ήταν οργανωμένες συστηματικές και βίαιες διακρίσεις από την πλευρά του ντόπιου πληθυσμού ενάντια στις εβραϊκές κοινότητες, συχνά με την παθητική συναίνεση ή την ενεργό συμμετοχή της αστυνομίας και με την ενθάρρυνση της κυβέρνησης μέσα από τις αντισημιτικές πολιτικές της. Οι επιθέσεις στις εβραϊκές κοινότητες ήταν επίσης κοινός τόπος σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως, λ.χ., η Γαλλία και η Αυστρία.

· Η άνοδος του φασισμού στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα σηματοδότησε περαιτέρω δυσκολίες για πολλούς Εβραίους στην Ευρώπη, καθώς ο αντισημιτισμός έγινε κομμάτι της κυρίαρχης ιδεολογίας. Τα φασιστικά καθεστώτα και κόμματα επίσης συνεργάστηκαν άμεσα ή έμμεσα με το γερμανικό ναζιστικό καθεστώς κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος.

· Το Ολοκαύτωμα, έργο της ναζιστικής Γερμανίας και των συμμάχων της κατά τον Δεύτε-

Σημαντικές ημερομηνίες

9 Νοεμβρίου

· Η επέτειος της Νύχτας των Κρυστάλλων
 Διεθνής ημέρα ενάντια στον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό

30 Απριλίου

· Ημέρα μνήμης του Ολοκαυτώματος (Yom ha Shoah)

ρο Παγκόσμιο Πόλεμο, γνωστό και ως Shoah (μια εβραϊκή λέξη που σημαίνει ερήμωση), υπήρξε η συστηματική εξολόθρευση περίπου 6 εκατομμυρίων Εβραίων, χωρίς άλλη αιτία πέραν του ότι ήταν Εβραίοι. Το Ολοκαύτωμα ήταν το αποκορύφωμα των ρατσιστικών και αντισημιτικών πολιτικών που χαρακτήρισαν τη διακυβέρνηση του Χίτλερ, η αγριότητα της οποίας είχε ξεκινήσει με τη «Νύχτα των Κρυστάλλων», ένα μαζικό πογκρόμ σε όλη τη Γερμανία, την 9η Νοεμβρίου του 1938.

Με την επιτυχία της Επανάστασης των Μπολσεβίκων, τα πογκρόμ στη Σοβιετική Ένωση σταμάτησαν, αλλά ο αντισημιτισμός συνέχισε να υπάρχει σε διαφορετικές μορφές, όπως ο εξαναγκαστικός εκτοπισμός, η δήμευση της περιουσίας και οι δίκες-παρωδία. Υπό τα κομμουνιστικά καθεστώτα ο αντισημιτισμός επίσης ήταν συχνά καλυμμένος υπό το προσωπείο επίσημων αντισιωνιστικών πολιτικών.

Σήμερα, ο αντισημιτισμός είναι ζωντανός όσο ήταν και πάντα, ακόμα και αν συνήθως υφίσταται με έναν συγκαλυμμένο τρόπο. Ομάδες που αξιώνουν την ανωτερότητα τους έναντι των Εβραίων, βεβηλώνουν εβραϊκά νεκροταφεία, ενώ δίκτυα νεοναζιστικών ομάδων, τα οποία συχνά έχουν στις τάξεις τους νέους και νέες, διακηρύττουν ανοιχτά τον αντισημιτισμό τους· υπάρχουν, επίσης, πολλές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, όπως και πολλά έντυπα που υμνούν ανοιχτά τη ναζιστική προπαγάνδα.

Ρομαφοβία

Οι Ρομά (που εσφαλμένα αποκαλούνται Γύφτοι, συμπεριλαμβάνοντας έτσι και τους Sinti) θεωρούνταν πάντα διαφορετικοί από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Σε μεγάλο μέρος της ιστορίας τους υπήρξαν νομάδες, οι οποίοι μετακινούνταν από τόπο σε τόπο, ως γανωτήδες, χειροτέχνες, μουσικοί και έμποροι. Σε όλες τις περιόδους της ιστορίας τους υπέστησαν εξαναγκαστική αφομοίωση, η γλώσσα τους απαγορεύτηκε σε κάποιες χώρες και τα παιδιά τους απομακρύνθηκαν δια της βίας από τους γονείς τους. Οι Ρομά σε πολλές χώρες ήταν σκλάβοι, κάτι που στη Ρουμανία, την τελευταία χώρα στην οποία συνέχιζε να συμβαίνει αυτό, σταμάτησε το 1856. Οι Ρομά δεν είχαν ποτέ κράτος και ποτέ και δεν ήρθαν σε εμπόλεμη κατάσταση με άλλο λαό. Σε όλο τον 20ό αιώνα συνέχισαν να θεωρούνται αλήτες, ενώ σε πολλές χώρες υποχρεώθηκαν διά νόμου να εγκατασταθούν κάπου μόνιμα.

Σήμερα, σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, οι κοινότητες των Ρομά εξακολουθούν να θεωρούνται ανεπιθύμητες και να υφίστανται άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις και διώξεις.

Ποιο είναι το μέγεθος της κοινότητας των Ρομά στη χώρα σας;

Ως Ρομάνος αναφέρεται η Γενοκτονία των Ευρωπαίων Ρομά και Sinti, η οποία τελέστηκε από τους Γερμανούς Ναζί και τους συμμάχους τους στην περίοδο από το 1933 ως το 1945. Ο εκτιμώμενος αριθμός των θυμάτων ανέρχεται, βάσει διαφορετικών πηγών, σε 500.000 έως και 2.000.000. Στο Ρομάνος οι Ρομά απώλεσαν περίπου το 70% του προπολεμικού πληθυσμού τους.

Τα κομμουνιστικά καθεστώτα στην Ανατολική Ευρώπη, υπό το πρόσχημα της «χειραφέτησης των Ρομά», κατέλυσαν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των Ρομά. Η οικογένεια Ρομά αποσυντέθηκε περαιτέρω με την άνοδο του καπιταλισμού, καθώς οι Ρομά γενικά δεν είναι καταρτισμένοι σε εργασίες υψηλής τεχνολογίας και ως εκ τούτου είναι καταδικασμένοι σε χειρωνακτική εργασία, ανεργία και κοινωνικό αποκλεισμό.

Σήμερα, ο πληθυσμός των Ρομά στην Ευρώπη εκτιμάται συνολικά από 8 ως 12 εκατομμύρια και είναι διεσπαρμένος κυριολεκτικά σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη. Η συντριπτική πλειοψηφία τους έχει μόνιμο τόπο διαμονής, αλλά σε κάποιες δυτικές χώρες κάποιιοι εξακολουθούν να ζουν πλήρως ή σε κάποιο βαθμό νομαδικά. Ενώ οι Ρομά στην Ισπανία και στην Πορτογαλία έχουν ουσιαστικά χάσει τα Ρομανί ως γλώσσα τους (επειδή τους ήταν απαγορευμένο ή πολύ δύσκολο να τα μιλούν), στις περισσότερες άλλες χώρες οι κοινότητες των Ρομά εξακολουθούν να τα μιλούν, κάτι που συνιστά ενοποιητικό πολιτισμικό παράγοντα. Η Ρομα-φοβία, η διάκριση και η εχθρότητα απέναντι στους Ρομά, είναι κοινή πραγματικότητα σε όλη την Ευρώπη. Οι Ρομά είναι μεταξύ των πρώτων που πλήττονται σε μια ένοπλη σύγκρουση, όπως συνέβη στους πολέμους στην πρώην Γιουγκοσλαβία, όταν η δυσχερής θέση των Ρομά που είχαν βρεθεί μεταξύ διασταυρούμενων πυρών εν πολλοίς αγνοήθηκε.

Σημαντική ημερομηνία

8 Απριλίου

Παγκόσμια Ημέρα Ρομά

«Οι Γύφτοι θα πρέπει να διώκονται διά πυρός και σιδήρου»,
Ισπανικός νόμος, 18ος αιώνας.

- Άλλα πρόσφατα παραδείγματα αφορούν σε οικογένειες Ρομά, οι οποίες εκ των πραγμάτων και παράνομα έχασαν τις περιουσίες τους στη βάση της «καταπολέμησης του εγκλήματος» (Πορτογαλία), στις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των Ρομά στην πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα και στις βασικές κοινοτικές υπηρεσίες (για τις νομαδικές κοινότητες στο Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία λ.χ.) ή σε περιπτώσεις καταπάτησης αναγνωρισμένων δικαιωμάτων τους. Σε πολλές χώρες οι Ρομά υπήρξαν θύματα βίαιων φασιστικών και ρατσιστικών ομάδων, που κατέληξαν σε φόνους. Σε άλλες περιπτώσεις τα παιδιά τους υποχρεώνονται να παρακολουθήσουν σχολεία για παιδιά με νοητική υστέρηση. Τα χωριά των Ρομά συχνά είναι κοινωνικά αποκλεισμένα και απομονωμένα.

Τι λένε οι τοπικές ειδήσεις για τους Ρομά;

- Πολλοί νέοι, νέες και παιδιά Ρομά μεγαλώνουν σε εχθρικά κοινωνικά περιβάλλοντα, όπου η μόνη αναγνώριση και υποστήριξη που έχουν είναι από τη δική τους κοινότητα ή οικογένεια. Στερούνται βασικά δικαιώματα ή έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε αυτά, λ.χ. στην εκπαίδευση ή στην υγεία.
- Ο κόσμος ενδιαφέρεται και συνειδητοποιείται όλο και περισσότερο σχετικά με τους Ρομά. Σε διεθνές επίπεδο, η Διεθνής Ένωση Ρομά είναι η πιο αντιπροσωπευτική πολιτική οργάνωση Ρομά, δεκτή με καθεστώς συμβούλου σε διάφορα όργανα των Η.Ε. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δικαιωμάτων των Ρομά στη Βουδαπέστη είναι η κύρια διεθνής οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τους Ρομά και δραστηριοποιείται στην προαγωγή της συνειδητοποίησης, στην παρακολούθηση και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Τα άτομα με αναπηρίες και μειονεξίες

- Ως αναπηρία ορίζεται μια κατάσταση που καθιστά κάποιον ανήμπορο και η οποία είναι απόρροια ασθένειας, τραυματισμού ή σωματικής μειονεξίας. Η έκφραση, ωστόσο, χρησιμοποιείται και για να δηλώσει σε νομικό επίπεδο την έλλειψη πλήρους ικανότητας.
- Ο όρος «αναπηρία» αντιστοιχεί σε έναν μεγάλο αριθμό διαφορετικών λειτουργικών περιορισμών, που πλήττουν ένα ποσοστό του πληθυσμού σε όλες τις χώρες του κόσμου.
- Άτομα ενδέχεται να καθίστανται μειονεκτικά λόγω σωματικών, διανοητικών ή αισθητηριακών αναπηριών, ιατρικών καταστάσεων ή νοητικών ασθενειών. Αυτές οι μειονεξίες, οι καταστάσεις και οι ασθένειες μπορεί να είναι μόνιμης ή παροδικής φύσης.
- Ο όρος «μειονεξία» σημαίνει την απώλεια ή τον περιορισμό των δυνατοτήτων συμμετοχής στη ζωή της κοινότητας σε ίσο βαθμό με τα άλλα μέλη της κοινότητας. Περιγράφει τη συνάντηση ενός προσώπου με αναπηρίες με το περιβάλλον του. Και οι δύο όροι είναι στην πραγματικότητα επαρκείς για την περιγραφή αυτής της συνάντησης, αλλά αυτά στα οποία δίνει έμφαση ο καθένας είναι ελαφρώς, αλλά σημαντικά, διαφορετικά.

Πώς μπορούν τα άτομα με αναπηρίες να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες της οργάνωσής σας;

- Στην Ε.Ε., οι περισσότερες οργανώσεις που ενεργοποιούνται στην προαγωγή των δικαιωμάτων των αναπήρων είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Αναπηρίας [European Disability Forum (EDF)]. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι δράσεις και οι πολιτικές συντονίζονται από τη Γενική Διεύθυνση Κοινωνικών Υποθέσεων.
- Υπολογίζεται ότι περίπου το 10% του πληθυσμού έχει κάποια αναπηρία. Για τα σχεδόν 800 εκατομμύρια των 43 κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, αυτό αντιστοιχεί σε περίπου 80 εκατομμύρια άτομα. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια σε αναρίθμητα σχετικά πεδία, πολλοί άνθρωποι με αναπηρίες στην Ευρώπη σήμερα εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν φραγμούς στο να έχουν ίσες ευκαιρίες και πλήρη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας, όπως είναι τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, το χαμηλό εισόδημα, τα εμπόδια στο φυσικό περιβάλλον, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μη ανεκτικότητα, τα κλισέ και τα στερεότυπα, η άμεση ή έμμεση διάκριση, η βία, η κακομεταχείριση και η κακοποίηση¹¹.
- Σύμφωνα με τη δημοσκόπηση του Ευρωβαρόμετρου του 2001, το 97% των ατόμων

Τα άτομα με αναπηρίες έχουν το δικαίωμα στην ανεξαρτησία, στην κοινωνική ένταξη και στη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας»
Άρθρο 15 της αναθεωρημένης Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Χάρτας [revised European Social Charter]

Σημαντικές ημερομηνίες

10 Οκτωβρίου
Παγκόσμια Ημέρα Ψυχικής Υγείας
3 Δεκεμβρίου
Διεθνής Ημέρα Ατόμων με Αναπηρίες

που ερωτήθηκαν πιστεύουν ότι θα πρέπει να γίνει κάτι για να διασφαλιστεί η καλύτερη ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες στην κοινωνία ¹².

Τι θέλουν τα άτομα με αναπηρίες;

«Τίποτα το ιδιαίτερο, τίποτα το ασυνήθιστο». Θέλουμε να μπορούμε να πηγαίνουμε στο σχολείο της γειτονιάς μας, να χρησιμοποιούμε τη δημόσια βιβλιοθήκη, να πηγαίνουμε σινεμά, να παίρνουμε το λεωφορείο για να πηγαίνουμε για ψώνια στο κέντρο ή για να επισκεφθούμε τους φίλους μας και τους συγγενείς μας που μπορεί να μένουν στην άλλη πλευρά της πόλης ή της χώρας. Θέλουμε να μπορούμε να πηγαίνουμε στο εκλογικό κέντρο για να ψηφίσουμε την ημέρα των εκλογών, όπως ο καθένας. Θέλουμε να μπορούμε να παντρευτούμε. Θέλουμε να μπορούμε να δουλεύουμε, να προσφέρουμε στα παιδιά μας. Θέλουμε υψηλής ποιότητας και προσιτή οικονομικά ιατρική περίθαλψη. Θέλουμε να μας βλέπουν ως πραγματικούς ανθρώπους, ως μέρος της κοινωνίας, όχι ως κάτι που πρέπει να κρύβεται, για το οποίο να αισθάνονται οίκτο ή στο οποίο να συμπεριφέρονται με φιλανθρωπία».

Adrienne Rubin Barhydt, 10 Απριλίου 1996¹³.

Πηγή: www.disrights.org

Ομοφοβία ή διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού

Ως ομοφοβία μπορεί να οριστεί η αποστροφή ή το μίσος προς τους/τις gay ή ομοφυλόφιλους/ες ή προς τον τρόπο ζωής τους ή την κουλτούρα τους ή γενικά προς τους ανθρώπους με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό.

Σε πολλά μέρη του κόσμου, τα άτομα που έχουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (διαφορετικό απ' αυτόν της πλειονότητας) υπόκεινται σε διακρίσεις, από το να δέχονται προσβολές μέχρι το να δολοφονούνται. Σε πολλές χώρες η ομοφυλοφιλία θεωρείται ακόμα έγκλημα και σε κάποιες από αυτές τιμωρείται με θάνατο. Στην Ευρώπη, αν και έχει σημειωθεί πρόοδος ως προς την αλλαγή της νομοθεσίας, πολλοί άνθρωποι εξακολουθούν να θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως ασθένεια, ψυχολογική διαταραχή ή αφύσικη συμπεριφορά.

Το τι σημαίνει ομοφυλοφιλία διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Κάποιοι βασικοί ορισμοί:

- Αμφισεξουαλικός/ή είναι το άτομο που έλκεται από άτομο/α τόσο του ίδιου όσο και του αντίθετου φύλου.
- Gay είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για τους ομοφυλόφιλους άνδρες. Σε κάποιους κύκλους περιλαμβάνει και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες (λεσβίες).
- Ομοφυλόφιλος είναι το άτομο που έλκεται μόνο από άτομα του ίδιου φύλου.
- Ετεροφυλόφιλος είναι το άτομο που έλκεται μόνο από άτομα του αντίθετου φύλου.
- Λεσβία είναι η γυναίκα ομοφυλόφιλη, αυτή που έλκεται, δηλαδή, από άλλες γυναίκες.
- Διαφυλικός (transgender) είναι το άτομο που έχει διαφορετικό κοινωνικό φύλο από αυτό που υποδεικνύει το βιολογικό του φύλο (δηλαδή, ένας άντρας σε θηλυκό σώμα ή το αντίστροφο).
- ΛΟΑΔ είναι μια σύντμηση για το Λεσβιακός, Ομοφυλόφιλος, Αμφισεξουαλικός και Διαφυλικός. [LGBT = Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender].

Η ζωή ενός ΛΟΑΔ στην Ευρώπη σήμερα μπορεί να είναι από πολύ εύκολη (στις μεγάλες πόλεις της δυτικής Ευρώπης, όπου υπάρχει μια καλά ανεπτυγμένη υποκοουλτούρα, μπαρ, κλαμπ και οργανώσεις), ως και σχετικά δύσκολη (σε μικρές πόλεις της δυτικής Ευρώπης

Σημαντική ημερομηνία

17 Μαΐου

Διεθνής Ημέρα ενάντια στην Ομοφοβία

7 Αυγούστου

Διεθνής Ημέρα Δικαιωμάτων και Εκπαίδευσης για τους διαφυλικούς [transgender]

Σε μια έκθεση που παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Ιούνιο του 2001 για τις σεξουαλικές διακρίσεις στην Πολωνία, το 22% των ΛΟΑΔ δήλωσαν ότι έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση και το 77% ότι δεν το ανέφεραν ποτέ στην αστυνομία από φόβο για τις αντιδράσεις των οικογενειών τους και της αστυνομίας¹⁴

και σε μεγάλα μέρη της κεντρικής Ευρώπης, όπου οι απόψεις για την ομοφυλοφιλία αλλάζουν αργά) μέχρι να είναι ξεκάθαρα επικίνδυνη (κακοποίηση από την αστυνομία, όπως και από τους «κανονικούς» ανθρώπους, καθώς και νόμοι διάκρισης και εγκλήματα μίσους είναι στην ημερήσια διάταξη σε κάποιες ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες, όπως, λ.χ. στη Βουλγαρία, στην Αλβανία, στη Ρουμανία και στη Μολδαβία). Τα λεσβιακά και gay ζευγάρια σε όλη την Ευρώπη είναι επίσης θύματα νομικών διακρίσεων σε ζητήματα όπως το δικαίωμα γάμου, συγκρότησης οικογένειας ή υιοθεσίας παιδιών (με άλλα λόγια, δεν μπορούν να έχουν τα οφέλη που έχουν τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια).

? Γνωρίζετε κάποιον διάσημο gay ή κάποια διάσημη λεσβία από τη χώρα σας;

Τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι και νέες ΛΟΑΔ είναι από τη μια οι διακρίσεις που δέχονται από ξένους, που σημαίνει βία, κακοποίηση και άρνηση υπηρεσιών (το να τους/τις πετάνε έξω με τις κλωτσιές από εστιατόρια είναι συνηθισμένο). Από την

Το ροζ τρίγωνο

Δεκάδες χιλιάδες ομοφυλόφιλοι πέθαναν στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το ροζ τρίγωνο και το ροζ χρώμα συχνά σχετίζονται με τα κινήματα και την κουλτούρα των ομοφυλόφιλων, κάτι που κατάγεται από τη ροζ κονκάρδα που έπρεπε να φορούν οι ομοφυλόφιλοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των ναζί, λόγω της «σεξουαλικής παρέκκλισης» τους.

άλλη, έχουν προβλήματα με την οικογένεια και τους φίλους τους, όταν κάποιος/α δηλώνει φανερά την ομοφυλοφιλία του/της. Για πολλούς/ες αυτά είναι πολύ σοβαρά προβλήματα, και πολλοί νέοι και νέες ΛΟΑΔ αναβάλλουν και δεν εκδηλώνονται από φόβο ότι θα τους/τις απορρίψουν. Στο σχολείο, η πίεση των συνομηλίκων μπορεί να είναι πολύ ισχυρή και κάνει τη ζωή δύσκολη για τους/τις ΛΟΑΔ μαθητές/τριες.

? Θα έπρεπε να επιτρέπεται στα ζευγάρια ομοφυλόφιλων και λεσβιών να παντρεύονται;

Οι νέοι και οι νέες είναι εξαιρετικά ευάλωτοι ως στόχοι ομοφοβικής βίας και διακρίσεων. Συχνά αντιμετωπίζουν ενοχές και βαθιές αμφιβολίες για τη σεξουαλική τους ταυτότητα και φοβούνται ότι θα τους παρεξηγήσουν ή θα τους απορρίψουν. Η αρνητική «ανατροφοδότηση», την οποία δέχονται, τους κάνει να αισθάνονται άβολα με τον εαυτό τους και με την κοινωνία. Επιπρόσθετα, η βία και οι κακοποιήσεις οδηγούν πολλούς/ές στην κατάθλιψη και μερικές φορές στην αυτοκτονία.

Θρησκευτικές διακρίσεις

Η διαφορετικότητα στην Ευρώπη εμφανίζεται περισσότερο ως θρησκευτική διαφορετικότητα. Η πλειοψηφία των Ευρωπαίων είναι Χριστιανοί, ακόμα και αν δεν «ασκούν» τη θρησκεία τους, αλλά η πλειοψηφία αυτή συχνά «κρύβει από κάτω» μεγάλη ποικιλομορφία. Η Ευρώπη έχει πολλές φορές μετατραπεί σε εμπόλεμη ζώνη ανάμεσα στους Καθολικούς και στους Διαμαρτυρομένους, όπως και ανάμεσα στους Καθολικούς και στους Ανατολικούς Ορθόδοξους Χριστιανούς στο παρελθόν. Καθένας από αυτούς τους τίτλους συγκεντρώνει πολλούς κλάδους με διαφορές που είναι συχνά αδιόρατες για τον απλό άνθρωπο, αλλά που είναι κρίσιμες για όσους είναι πιστοί σε αυτούς. Αν και χριστιανικές θρησκευτικές μειονότητες υπάρχουν σε όλη την Ευρώπη, ιστορικά έχουν υποστεί διακρίσεις (και σε κάποιες χώρες ακόμη υφίστανται). Η θρησκεία ή η εκκλησία τους δεν «αναγνωρίζεται» ή δεν έχει το ίδιο καθεστώς ή τα ίδια δικαιώματα (λ.χ. στην εκπαίδευση) όπως η «επίσημη» κυρίαρχη εκκλησία. Οι διαφορές ανάμεσα στα χριστιανικά δόγματα έχουν γίνει λιγότερο σημαντικές κοινωνικοπολιτικά, γεγονός που σε κάποιο βαθμό είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας της

ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της σχετικής συνεργασίας. Για κάποιους στοχαστές και πολιτικούς, ο χριστιανισμός θα έπρεπε να είναι η βάση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, μια επικίνδυνη κίνηση που αγνοεί εκατομμύρια Ευρωπαίους/ες, που δεν είναι θρησκευόμενοι, όπως επίσης εκείνους/ες που δεν είναι Χριστιανοί/ές.

? Ποιες μειονοτικές θρησκείες υπάρχουν στην πόλη ή στην κοινότητά σας; Σε ποια μέρη συναθροίζονται και ασκούν τις λατρείες τους;

Μεταξύ των μη χριστιανικών θρησκειών, ο ιουδαϊσμός είναι πιθανά αυτός που είχε υποστεί τις περισσότερες διακρίσεις ιστορικά σε όλη την ήπειρο. Αφού τους εξόρισαν από την Ισπανία και την Πορτογαλία τον 15ο αιώνα, οι Ιουδαίοι που απέμειναν εκεί προσηλυτίστηκαν βίαια ή αναγκάστηκαν να ασκούν τη θρησκεία τους μυστικά και με κίνδυνο της ζωής τους. Η προκατάληψη και οι παρεξηγήσεις σχετικά με την ιουδαϊκή πίστη συνέβαλαν στην πυροδότηση αντισημιτικών στάσεων. Αυτές οι προκαταλήψεις έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί ιστορικά για να δικαιολογήσουν τις διακρίσεις και τον αποκλεισμό των Εβραίων και πιθανά συνέβαλαν στην παθητική ανοχή με την οποία αντιμετώπισαν το Ολοκαύτωμα κάποιες κυρίαρχα χριστιανικές κοινωνίες.

Άλλες σημαντικές θρησκευτικές μειονοτικές κοινότητες στην Ευρώπη περιλαμβάνουν τους ινδουιστές, τους βουδιστές, τους μπαχάι, τους ρασαφάρι και τους σιχ. Ανάλογα με τη χώρα, ενδέχεται να βιώνουν διαφορετικές μορφές διακρίσεων. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι θρησκευτικές διακρίσεις συνδέονται με τον ρατσισμό.

Ισλαμοφοβία

Μεταξύ των μη χριστιανικών θρησκειών, το ισλάμ είναι αυτή με τους περισσότερους οπαδούς στην Ευρώπη. Είναι η πλειοψηφούσα θρησκεία σε κάποιες χώρες και περιοχές των Βαλκανίων και του Καυκάσου και είναι η δεύτερη μεγαλύτερη θρησκεία στη Γαλλία, στη Γερμανία και σε πολλές άλλες χώρες, τόσο δυτικές όσο και ανατολικές.

Η προσοχή που έχει δοθεί στους μουσουλμάνους σε όλο τον κόσμο ως αποτέλεσμα των φρικιαστικών επιθέσεων στις Η.Π.Α. το 2001 δείχνει πόσο εύθραυστες είναι στην πραγματικότητα οι σχέσεις στο πλαίσιο της κοινότητας και το αίσθημα της ανεκτικότητας. Οι μουσουλμάνοι που ζουν στη Δύση εξεπλάγησαν, όταν άνθρωποι τους οποίους θεωρούσαν φίλους, γείτονες και συμπολίτες τους, στράφηκαν εναντίον τους αποδίδοντάς τους κατηγορίες για την επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου ή ακόμη και προβαίνοντας σε πράξεις αντεκδίκησης εναντίον αθώων ανδρών, γυναικών και νέων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι στις Η.Π.Α. και σε όλη την Ευρώπη ένας αριθμός γυναικών που φορούσαν μαντίλα δέχτηκαν επιθέσεις.

? Τι εικόνες έχετε για το ισλάμ;

Η ισλαμοφοβία, που κυριολεκτικά σημαίνει φόβο για το ισλάμ, τους μουσουλμάνους και όσα σχετίζονται με αυτούς, δεν είναι καινούργιο φαινόμενο. Είναι στην πραγματικότητα μια αρχαία μορφή προκατάληψης, η οποία εσχάτως έχει γίνει σημαντικό ζήτημα λόγω των καταστροφικών συνεπειών που έχει για τις ζωές των μουσουλμάνων, ιδίως αυτών που ζουν σε μειονοτικές κοινότητες.

Η παρούσα κατάσταση τροφοδοτεί στις περισσότερες ευρωπαϊκές κοινωνίες έντονες και βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις σχετικά με το Ισλάμ. Μερικές από τις πιο συνηθισμένες μορφές τους είναι η έλλειψη επίσημης αναγνώρισης του ισλάμ ως θρησκείας, η μη παροχή άδειας για την ανοικοδόμηση τζαμιών, η μη πρόσβαση σε υπηρεσίες και δομές υποστήριξης για τις μουσουλμανικές θρησκευτικές ομάδες και κοινότητες.

Η άγνοια σχετικά με το ισλάμ είναι ο κύριος φόβος της ισλαμοφοβίας. Το ισλάμ συχνά συσχετίζεται μόνο με την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό. Στην πραγματικότητα, το ισλάμ είναι μια θρησκεία που κηρύσσει την ανεκτικότητα, την αλληλεγγύη και την αγάπη για τον άλλο, όπως και πολλές άλλες θρησκείες.

? Τι μπορεί να γίνει στην οργάνωση ή στο σχολείο σας προκειμένου να προαχθεί η γνώση και η κατανόηση για τις άλλες θρησκείες;

Μια από τις πιο κοινές προκαταλήψεις για το Ισλάμ είναι η λεγόμενη «ασυμβατότητα» του με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτή η προκατάληψη συχνά έχει να κάνει με την πραγματικότητα χωρών, όπου το Ισλάμ είναι η κυρίαρχη θρησκεία, κυρίως αραβικών χωρών. Η απουσία δημοκρατίας και οι διαδεδομένες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δίνονται ως παραδείγματα αυτής της «ασυμβατότητας». Η προκατάληψη έγκειται στο να θεωρείται το Ισλάμ ως ο μόνος παράγοντας που συντελεί στη δημιουργία αυτών των συνθηκών, ενώ στην πραγματικότητα απλώς τα καθεστώτα, για τα οποία συζητάμε, είναι μη δημοκρατικά. Κατ' αναλογία, θα ήταν σαν να αποδίδεται στις χριστιανικές θρησκείες η ευθύνη για τις δικτατορίες του παρελθόντος στην Πορτογαλία, στην Ισπανία ή στην Ελλάδα και να εξαγόταν από αυτό το συμπέρασμα ότι ο χριστιανισμός είναι ασύμβατος με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία.

Νέοι και νέες συχνά κακοποιούνται, όταν δείχνουν φανερά την πίστη τους στο Ισλάμ. Σε κάποιες χώρες έχει απαγορευτεί στις μουσουλμάνες κοπέλες να πηγαίνουν στο σχολείο με κάλυμμα του κεφαλιού.

Νομικό πλαίσιο

Πάρα πολλά διεθνή και περιφερειακά όργανα είτε αναφέρονται στη διάκριση γενικά είτε εστιάζουν σε συγκεκριμένες μορφές διάκρισης. Μερικά παραδείγματα σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών είναι τα εξής:

- Η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1948).
  - Η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Φυλετικής Διάκρισης (1965).
  - Η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διάκρισης εναντίον των Γυναικών (1979).
  - Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία (1975).
  - Η Σύμβαση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας ILO (No.169) σχετικά με τους ιθαγενείς και με άτομα που ζουν σε φυλές σε Ανεξάρτητες Χώρες (1989).
- Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, και επιπρόσθετα προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τα τελευταία χρόνια έχουν επιτευχθεί σημαντικά πράγματα, ιδίως μέσω:
- της Ευρωπαϊκής Χάρτας για τις Μειονοτικές Γλώσσες (1992).
  - της Σύμβασης για τη Συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο (1992).
  - του Πλαισίου Σύμβασης για την Προστασία των Μειονοτήτων (1995).

Περαιτέρω πληροφορίες

Για τον ρατσισμό και τις διακρίσεις

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης ενάντια στον Ρατσισμό και στη Μη Ανεκτικότητα, www.ecri.coe.int
- Η Διεθνής Λίγκα ενάντια στον Ρατσισμό και στον Αντισημιτισμό - La Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme (LICRA), Γαλλία, www.licra.com
- SOS Racisme (Γαλλία), www.sos-racisme.org
- Ενωμένοι για τη Διαπολιτισμική Δράση –το ευρωπαϊκό δίκτυο ενάντια στον εθνικισμό, στον ρατσισμό, στον φασισμό και υπέρ της υποστήριξης μεταναστών και προσφύγων - UNITED for Intercultural Action - the European Network against nationalism, racism, fascism and in support of migrants and refugees, www.xs4all.nl/~united
- Το ευρωπαϊκό δίκτυο ενάντια στον ρατσισμό - The European network against racism, www.enar-eu.org
- Το Διαδικτυακό Αντιρατσιστικό Κέντρο στην Ευρώπη - The Internet Anti-racism Centre in Europe, www.icare.to

- Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία - The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), www.eumc.eu.int
- Μειονότητες της Ευρώπης - Minorities of Europe (MoE)], www.moe-online.com
- Νέες Γυναίκες από Μειονότητες - Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

Για τους Ρομά

- Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δικαιωμάτων των Ρομά - The European Roma Rights Centre (ERRC), www.errc.org
- Η Διεθνής Ένωση Ρομανί - The International Romani Union, www.romaniunion.org
- Η Ένωση Ρομανί - Union Romani (Ισπανία), www.unionromani.org
- Το Διαδικτυακό Περιοδικό Patrin - Patrin Web Journal, www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm

Για τα άτομα με αναπηρίες

- Το Παγκόσμιο Ινστιτούτο για την Αναπηρία - The World Institute on Disability (WID), www.wid.org
- Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αναπηρίας - The European Disability Forum, www.edf-feph.org

Για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες

- Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες - The United Nations High Commissioner for Refugees, www.unhcr.ch
- Η διαδικτυακή πύλη για την προαγωγή και την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, www.december18.net
- Η Ένωση των Εργατών από το Μαγκρέμπ στη Γαλλία - Association des Travailleurs Magrébins en France, www.atmf.org
- SOLIDAR, www.solidar.org
- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους - The European Council on Refugees and Exiles, www.ecre.org

Για τη θρησκεία

- Η Πρωτοβουλία Ενωμένων Θρησκειών - The United Religions Initiative, www.uri.org
- Πίστη Bahá'í - Bahá'í Faith (site για τον Κόσμο Bahá'í), www.bahai.org
- Για το Ισλάμ - site για το Project Islam 21, www.islam21.net
- Το Φόρουμ ενάντια στην Ισλαμοφοβία και στον Ρατσισμό - The Forum against Islamophobia and Racism (H.B.), www.fairuk.org
- Η ιστοσελίδα του Σιχισμού - The Sikhism home page, www.sikhs.org
- Πηγές για τον Ινδουισμό στο διαδίκτυο, www.hindu.org
- Το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών - The World Council of Churches, www.wcc-coe.org
- Η Καθολική Εκκλησία – το website The Holy See, www.vatican.va
- Ανατολικές Ορθόδοξες Εκκλησίες - Eastern Orthodox Churches, www.orthodoxinfo.com
- Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία - Russian Orthodox Church, www.russian-orthodox-church.org.ru
- Shamash: Εβραϊκό Δίκτυο πληροφόρησης και συζήτησης στο διαδίκτυο, <http://shamash.org/about.shtml>

Για τον αντισημιτισμό

- Αντισημιτισμός και Ξενοφοβία Σήμερα - Antisemitism and Xenophobia Today, www.axt.org.uk
- Η Λίγκα ενάντια στη Δυσφήμιση - The Anti-Defamation League, www.adl.org
- Το Παγκόσμιο Εβραϊκό Συνέδριο - The World Jewish Congress, www.wjc.org.il

Για τα ζητήματα των gay και των λεσβιών

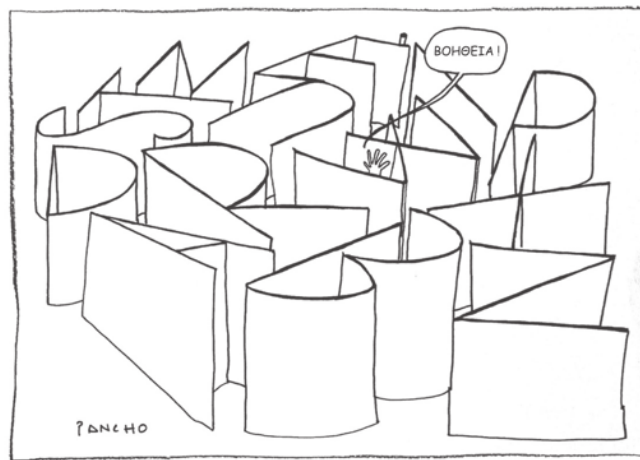
- Η Διεθνής Ένωση Λεσβιών και Ομοφυλοφίλων - The International Lesbian and Gay Association, www.ilga.org
- Το Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών για Λεσβίες και Ομοφυλόφιλους - The Institute for Lesbian and Gay Strategic Studies, www.iglss.org
- «Γεγονότα σχετικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τη σεξουαλική προκατάληψη» - «Facts on sexual orientation and sexual prejudice», <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow>
- Η Διεθνής Οργάνωση Νεολαίας Λεσβιών και Ομοφυλοφίλων - The International Lesbian and Gay Youth Organisation (IGLYO), www.iglyo.org

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alaux, J.P., Bach, J., Benot, Y., et Al., *Égalité sans frontière: les immigrés ne sont pas une marchandise, Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Coopération Internationale, Éditions Syllepsis, Paris, 2001.*
- Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J, Taylor, M., *Education pack «all different - all equal», Council of Europe European Youth Centre Strasbourg, 1995.*
- *Crimes of Hate, Conspiracy of silence, Amnesty International, London 2001.*
- Liégeois, J-P, Roma, *Gypsies, travellers, Council of Europe Press, Strasbourg, 1994.*
- Ohana, Y., *Participation and citizenship - Training for minority youth projects in Europe, (ed.), Council of Europe Publishing, 1998.*
- *Patrin Web Journal (www.geocities.com/Paris/5121/).*
- Symonides, J., Ed., *«The struggle against discrimination», A collection of international instruments adopted by the United Nations System, Unesco, Paris, 1996.*
- Taguieff, P.-A., *La force du préjugé, Gallimard, Paris, 1987.*
- *«Xenophobia in a European context», Mind and human interaction, Vol. 9, No.1, University of Virginia, 2001.*

Εκπαίδευση

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση ως ανθρώπινο δικαίωμα

Στην περίπτωση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα στην εκπαίδευση ορίζεται ως το «δικαίωμα πρόσβασης στους υφιστάμενους, σε μια χρονική περίοδο, εκπαιδευτικούς θεσμούς και το δικαίωμα να αντληθούν οφέλη από την παρεχόμενη εκπαίδευση, πράγμα το οποίο σημαίνει το δικαίωμα στην επίσημη αναγνώριση των ολοκληρωμένων σπουδών»¹⁶.

- «Η εκπαίδευση δεν
- είναι μονάχα ένα μέσο
- προσπορισμού των προς
- το ζην ή ένα όργανο για την
- απόκτηση πλούτου. Είναι
- μια διαβατήρια τελετή προς
- την πνευματική ζωή, μια
- εκπαίδευση της ανθρωπίνης
- ψυχής στην αναζήτηση της
- αλήθειας και στην πράξη της
- αρετής».
- Vijaya Lakshmi
- Pandit

Η εκπαίδευση

«...είναι από μόνη της ανθρώπινο δικαίωμα αλλά και αναντικατάστατο μέσο πραγμάτωσης άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ως δικαίωμα ενδυνάμωσης, η εκπαίδευση είναι το πρωτεύον όχημα, μέσω του οποίου οι οικονομικά και κοινωνικά περιθωριοποιημένοι ενήλικοι και παιδιά μπορούν να ξεφύγουν από τη φτώχεια και να συμμετάσχουν πλήρως στις κοινότητές τους. Η εκπαίδευση παίζει ζωτικό ρόλο στην ενδυνάμωση των γυναικών, στην προστασία των παιδιών από την εκμετάλλευση και επικίνδυνες εργασίες και από τη σεξουαλική εκμετάλλευση, στην προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, στην προστασία του περιβάλλοντος και στον έλεγχο της πληθυσμιακής αύξησης. Ολοένα και περισσότερο η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως μια από τις καλύτερες επενδυτικές οικονομικές επιλογές από πλευράς των κρατών. Αλλά η σημασία της εκπαίδευσης δεν είναι απλώς πρακτική: Ένας καλά εκπαιδευμένος, φωτισμένος νους μπορεί να κινείται με ελευθερία και ευκολία και αυτό αποτελεί μια από τις απολαύσεις και τις ανταμοιβές της ανθρωπίνης ύπαρξης»¹⁷.

Σχετικές Δραστηριότητες

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αναφέρεται στις ακόλουθες διακηρύξεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

- Στην Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 26).
- Στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Θεμελιώδεις Ελευθερίες (άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου Αρ.1).
- Στη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διάκρισης Ενάντια στις Γυναίκες (άρθρο 10).
- Στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρα 28 και 29).
- Στην Αφρικανική Χάρτα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τα Δικαιώματα των Λαών (άρθρο 17).

- Το Γλωσσάρι της
- Παγκοσμιοποίησης σελ 70
- Τα Δικαιώματα των Παιδιών
- σελ 108
- Εκπαίδευση για όλους
- σελ 130
- Αφήστε να ακουστούν όλες
- οι φωνές σελ 164
- Ο δρόμος για την Ισότητα
- σελ 200
- Απάντηση στον Ρατσισμό
- σελ 218
- Το φράγμα της γλώσσας
- σελ 248

Ημερομηνίες Κλειδιά

8 Σεπτεμβρίου

Διεθνής Ημέρα Αλφαριθμητισμού

5 Οκτωβρίου

Παγκόσμια Ημέρα του/της Δασκάλου/ας

- Στο Πρωτόκολλο του Σαν Σαλβαντόρ για την Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 13).
- Στο Διεθνές Συμβόλαιο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα (Άρθρα 13 και 14). Είναι ενδιαφέρον το ότι το Άρθρο 13 είναι η πιο μακροσκελής πρόβλεψη του Συμβολαίου, και το πιο ευρύ και συνεκτικό άρθρο για το δικαίωμα στην εκπαίδευση στο υφιστάμενο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ποιες είναι οι παρούσες προκλήσεις στον τομέα της εκπαίδευσης;

Το 1996, μια επιτροπή της Unesco εξέδωσε ένα περίγραμμα των επτά κυρίαρχων εντάσεων που έχουν να κάνουν με την εκπαίδευση παγκοσμίως

1. ένταση ανάμεσα στο παγκόσμιο και στο τοπικό,
2. ένταση ανάμεσα στο οικουμενικό και στο επιμέρους,
3. ένταση ανάμεσα στην παράδοση και στη νεοτερικότητα,
4. ένταση ανάμεσα στο πνευματικό και στο υλικό,
5. ένταση ανάμεσα στο μακροπρόθεσμο και στο βραχυπρόθεσμο,
6. ένταση ανάμεσα στον ανταγωνισμό και στην ισότητα ευκαιριών,
7. ένταση ανάμεσα στην ασυνήθιστη επέκταση της γνώσης και στη δυνατότητα αφομοίωσης της από τα ανθρώπινα όντα.

Η Unesco έχει επισημάνει τέσσερεις «πυλώνες» της μάθησης, ως στοιχεία μιας στρατηγικής που θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση και στη διαχείριση αυτών των προκλήσεων:

1. Μαθαίνοντας πώς να συμβιώνεις: Συγκεκριμένα, αυτό σημαίνει ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να μαθαίνει στους/τις μαθητές/τριες τις δεξιότητες και τις ικανότητες που τους είναι απαραίτητες για να αποδεχτούν την αλληλεξάρτησή τους με τους άλλους ανθρώπους προκειμένου να διαχειρίζονται συγκρούσεις, να δουλεύουν και να σχεδιάζουν κοινούς στόχους και κοινό μέλλον, να σέβονται τον πλουραλισμό και τη διαφορετικότητα (σε ό,τι αφορά, λ.χ., το φύλο, την εθνικότητα, τη θρησκεία και τον πολιτισμό) και να συμμετέχουν ενεργά στη ζωή της κοινότητας.
2. Μαθαίνοντας πώς να μαθαίνεις: Αυτό σημαίνει ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να βοηθάει τους/τις μαθητές/τριες να αποκτούν τα εργαλεία της γνώσης: τα ουσιαστικά εργαλεία γνώσης, όπως αυτά της επικοινωνίας και της προφορικής έκφρασης, του αλφαριθμητισμού, βασικές αριθμητικές δεξιότητες και δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, την απόκτηση τόσο μιας ευρείας γενικής γνώσης όσο και μιας εις βάθος γνώσης ορισμένων πεδίων, την κατανόηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και, το πιο σημαντικό απ' όλα, τη γνώση του πώς να μαθαίνει κανείς.
3. Μαθαίνοντας πώς να κάνεις πράγματα: Η εκπαίδευση θα πρέπει να βοηθάει τους/τις μαθητές/τριες να αποκτούν επαγγελματικές δεξιότητες και κοινωνικές και ψυχολογικές ικανότητες που θα τους/τις καταστήσουν ικανούς/ές να παίρνουν ώριμες αποφάσεις σχετικά με διάφορες καταστάσεις της ζωής, να λειτουργούν σε κοινωνικές και εργασιακές σχέσεις, να συμμετέχουν σε τοπικές και παγκόσμιες αγορές, να χρησιμοποιούν τεχνολογικά εργαλεία, να ανταποκρίνονται σε βασικές ανάγκες και να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής τη δική τους και των άλλων.
4. Μαθαίνοντας να είσαι: Η εκπαίδευση θα πρέπει να συμβάλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και να καθιστά τους ανθρώπους ικανούς για μεγαλύτερη αυτονομία, κρίση, κριτική σκέψη και προσωπική υπευθυνότητα. Θα πρέπει να αποσκοπεί στο να αναπτύξει όλες τις δυνατότητες του ανθρώπου, λ.χ. τη μνήμη, τη λογική σκέψη, ένα αισθητικό κριτήριο, τις πνευματικές αξίες, τις σωματικές δυνατότητες και επικοινωνιακές δεξιότητες, έναν υγιή τρόπο ζωής, ψυχαγωγικές και αθλητικές διεξόδους, την εκτίμηση για την κουλτούρα του, την απόκτηση ηθικού και δεοντολογικού κώδικα, τη δυνατότητα αυτοπροστασίας και προσαρμοστικότητας.

«Αν νομίζετε ότι η εκπαίδευση είναι ακριβή, δείτε πόσο κοστίζει η άγνοια».

Ανώνυμου

Οι συμπληρωματικοί ρόλοι της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης

Στις ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές πολιτικές έχουν ενσωματωθεί δύο εκπαιδευτικές αντιλήψεις: το όραμα της διά βίου εκπαίδευσης σε μια κοινωνία της μάθησης. Η ιδέα μιας κοινότητας, όπου σε διαφορετικούς ανθρώπους προσφέρονται διάφορες ευκαιρίες για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους σε όλη τους τη ζωή. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζεται όχι μόνον ο ρόλος της τυπικής εκπαίδευσης αλλά και των δυνατοτήτων που προσφέρει η μη τυπική εκπαίδευση, τα προγράμματα δηλαδή εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτού του είδους τα προγράμματα συχνά τα διαχειρίζονται μη κυβερνητικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων οργανώσεων νεολαίας. Είναι σε θέση να ασχοληθούν με ένα ευρύ φάσμα θεματικών εννοιών και με διαφορετικές μεθοδολογίες κάνοντας χρήση ευέλικτων προσεγγίσεων και περιλαμβάνοντας, ενδεχομένως, τρόπους παροχής υπηρεσιών αλφαριθμητισμού και άλλων δεξιοτήτων σε εκατομμύρια παιδιά και ενήλικες, που αποκλείονται από το επίσημο σύστημα εκπαίδευσης ή που είναι λειτουργικά αναλφάβητοι.

«Ως ένα από τα πρωταρχικά μέσα που είναι διαθέσιμα για την επίτευξη μιας βαθύτερης και αρμονικότερης μορφής ανθρώπινης ανάπτυξης και, ως εκ τούτου, μείωσης της φτώχειας, του αποκλεισμού, της άγνοιας, της καταπίεσης και του πολέμου¹⁸»

? Γνωρίζετε παραδείγματα μη τυπικής εκπαίδευσης στην κοινότητά σας;

Στον 20ό αιώνα στην Ευρώπη τα δημόσια ή κρατικά σχολεία εξελίχθηκαν στο μείζονα θεσμό μαζικής εκπαίδευσης και η τυπική εκπαίδευση έγινε ευρέως αποδεκτή.

Τις τελευταίες δεκαετίες αυτή η τάση οδήγησε στην αύξηση των προϋπολογισμών για τη βασική εκπαίδευση, σε αλλαγή της νομοθεσίας με το σχολείο να γίνεται υποχρεωτικό και σε αυξημένη κάλυψη από τα ΜΜΕ των ζητημάτων της εκπαίδευσης και της ανάπτυξης.

Ειδικοί στην εκπαίδευση μιλούν για τη σημασία του «ξεπεράσματος» των ορίων μεταξύ τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, της προαγωγής της επικοινωνίας και της συνεργασίας, που θα βοηθήσουν στον συγχρονισμό των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και πλαισιώνων μάθησης προκειμένου να δοθεί στους/τις μαθητές/τριες και στους ωφελομένους/ες εν γένει ένα συνεκτικό πλαίσιο ευκαιριών και δυνατοτήτων.

Ο ρόλος των ευρωπαϊκών οργανώσεων νέων

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι οργανώσεις νέων έχουν βρει τρόπους να κάνουν τη φωνή τους να ακουστεί στα εκπαιδευτικά ζητήματα. Το ίδιο έχουν κάνει και φοιτητικές και μαθητικές ενώσεις, όπως η Εθνική Ένωση Φοιτητών στην Ευρώπη [National Union of Students in Europe (ESIB)] και το Οργανωτικό Γραφείο των Ενώσεων Μαθητών Σχολείων της Ευρώπης [Organising Bureau of European School Student Unions (OBESSU)], η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή πλατφόρμα εθνικών οργανώσεων μαθητών σχολείων και ενώσεων, ενεργή στη γενική δευτεροβάθμια και στην επαγγελματική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτές οι οργανώσεις εργάζονται για τη διευκόλυνση και την προαγωγή της ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειρίας και γνώσης ανάμεσα σε εθνικές οργανώσεις μαθητών σχολείων και παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην προαγωγή της συζήτησης για τις νέες τάσεις, στο πλαίσιο των επίσημων εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη.

? Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνονται γενικά τα εκπαιδευτικά συστήματα στις σύγχρονες προκλήσεις;

Καθώς ο κόσμος γίνεται όλο και πιο σύνθετος, τα σχολικά συστήματα έχουν διευρυνθεί τόσο σε μέγεθος, όσο και σε πολυπλοκότητα. Ο απόλυτος αριθμός των παιδιών σε αυτά τα συστήματα έχει πιθανά αυξηθεί με ρυθμό πιο υψηλό και από αυτόν του γενικού πληθυσμού: Συνολικά οι εγγραφές στο δημοτικό στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει αυξηθεί από 50% το 1970 σε 76% το 1992 και σε 82% το 1995. Τα περισσότερα συστήματα περιλαμβάνουν πλέον ηλικίες που εκτείνονται από την προσχολική μέχρι την εφηβεία και την ενήλικη ζωή, πιο συστηματικά απ' ό,τι στο παρελθόν.

Τα ποσοστά αλφαριθμητισμού έχουν επίσης αυξηθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες από 43% το 1970 σε 65% το 1990 και σε πάνω από 70% το 1995. Αυτή η αύξηση γενικά είναι αποτέλεσμα σε μεγάλο βαθμό των βελτιώσεων στην ποιότητα της εκπαίδευσης και στην αξία που αποδίδεται πια από τις οικογένειες στο σχολείο. Η εκπαίδευση από μόνη της εκτιμάται θετικά αλλά και τείνει να θεωρείται ως πανάκεια για τις καθημερινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες.

- Ωστόσο, αντίθετα απ' αυτήν την εικόνα, υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν μια διαφορετική εικόνα, όπως το πάγωμα στους αριθμούς των εγγεγραφόμενων σε έναν αριθμό χωρών.
- Ορισμένοι ειδικοί έχουν επισημάνει ότι τα τελευταία 20 χρόνια

«ο ρυθμός της αύξησης στις εγγραφές στην πρωτοβάθμια, στη δευτεροβάθμια και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν πιο αργός για τις περισσότερες ομάδες χωρών. Ο ρυθμός της αύξησης στις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση, ως μερίδιο επί του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), επίσης επιβραδύνθηκε για όλες τις ομάδες χωρών»¹⁹.

- Αυτές οι τάσεις έχουν εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες στην επιτυχία της εκπαίδευσης, όπως αυτή σημειώνεται, λ.χ., στα ποσοστά αλφαριθμητισμού, σε χώρες όπου σημειώθηκε λιγότερο ταχεία βελτίωση τα τελευταία 20 χρόνια σε σχέση με αυτή των προηγούμενων δύο δεκαετιών.

Παγκοσμιοποίηση

Σημαντικές παράμετροι της παγκοσμιοποίησης, όπως η επιλεκτική απελευθέρωση του εμπορίου, η δυνατότητα των εταιρειών να μεταφέρουν τις επιχειρήσεις τους ανά την υφήλιο και η φοροδιαφυγή συνιστούν μακροπρόθεσμα απειλές για τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Τα φορολογικά προβλήματα έχουν επηρεάσει την κυβερνητική χρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Στην περίπτωση της Γκάνας η κυβέρνηση ήταν σε θέση να συλλέξει το 12% του ΑΕΠ μέσω της φορολογίας. Εάν έχανε το 10% της φορολογικής προσόδου, δηλαδή το 1,2% του ΑΕΠ, τότε αυτό θα ισοδυναμούσε με περίπου το μισό του προϋπολογισμού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η προστασία της φοροπροσόδου είναι για τον λόγο αυτό ζωτικής σημασίας για την επίτευξη προόδου στην κατεύθυνση του στόχου της καθολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης²⁰.

- Σε πολλές ανατολικοευρωπαϊκές και κεντροευρωπαϊκές χώρες η οικονομική ανάπτυξη δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Ποιες είναι οι συνέπειες για την εκπαίδευση;

«Η αποκέντρωση των κοινωνικών δαπανών έχει σημαντικές συνέπειες για τις πηγές χρηματοδότησης που είναι διαθέσιμες για την εκπαίδευση (Πολωνία 1999, Ρωσική Ομοσπονδία 1999, Ρουμανία 1999). Αρκετές κεντροευρωπαϊκές χώρες είχαν εισαγάγει μεγαλύτερη αποκέντρωση στα οικονομικά της εκπαίδευσης και στη διακυβέρνηση πριν το 1990, αλλά στο υπόλοιπο της περιοχής έχουν σημειωθεί νέες προσπάθειες για τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από τις κεντρικές κυβερνήσεις στο τοπικό επίπεδο.

Έτσι, οι τοπικές κυβερνήσεις έχουν αναλάβει όλο και περισσότερες ευθύνες στην παροχή της εκπαίδευσης από την προ-πρωτοβάθμια ως και τη δευτεροβάθμια. Σε πολλές περιπτώσεις έχει δοθεί αρκετή εξουσία και στα ίδια τα σχολεία. Από την άποψη των αρμοδιοτήτων επί των δαπανών, σε μια σειρά χώρες οι περιφέρειες είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και σε κάποιες χώρες οι αποστάσεις μεγαλώνουν ανάμεσα στις διάφορες περιφέρειες, ως προς την ικανότητα χρηματοδότησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Πολωνία, 1999).

Σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικά σε αγροτικές περιοχές, δε δίνονται οι πόροι στις τοπικές αρχές προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες τους αρμοδιότητες και έχουν λίγες δυνατότητες συγκέντρωσης πρόσθετων χρημάτων. Συχνά οι μισθοί των δασκάλων (που αντιστοιχούν στο μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού για την εκπαίδευση) ρυθμίζονται από την κεντρική εξουσία, κάτι που αφήνει τα σχολεία με μικρή αυτονομία σε ό,τι αφορά στις αποφάσεις προϋπολογισμού.

Ωστόσο, το μερίδιο των πόρων που πάνε στην εκπαίδευση και που προέρχονται από τον δημόσιο προϋπολογισμό έχει μειωθεί κατά πολύ. Ενώπιον των μεγάλων μειώσεων του εθνικού εισοδήματος και των μειωμένων φορολογικών προσόδων, η κρατική υποστήριξη για την εκπαίδευση έχει μειωθεί σε πραγματικούς όρους.

Παρά τις διαφορές που έχουν να κάνουν με τη διαδικασία μετάβασης, οι χώρες έχουν κάνει συγκεκριμένα βήματα προς την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις έχουν εστιαστεί γύρω από τα πεδία της εκπαιδευτικής νομοθεσίας, του εκδημοκρατισμού των εγκύκλιων προγραμμάτων και της αποκέντρωσης της διακυβέρνησης και της χρηματοδότησης. Ωστόσο, σε ορισμένες χώρες η υλοποίηση αυτών των μεταρρυθμίσεων υπήρξε αργή και συχνά δυσχερής»²¹.

Δυστυχώς, οι διαθέσιμοι δείκτες για την κατάσταση της εκπαίδευσης παγκοσμίως καθιστούν φανερό ότι οι πόροι που επενδύονται σε αυτόν τον τομέα είναι εξαιρετικά περιορισμένοι. Σε έναν κόσμο, ο οποίος χαρακτηρίζεται από την επιταχυνόμενη αλλαγή, οι γονείς, οι νέοι και οι νέες αμφισβητούν το πόσο σχετικά και σημαντικά είναι αυτά τα οποία διδάσκουν τα σχολεία. Επιπρόσθετα, πολλά σχολεία σε όλο τον κόσμο χαρακτηρίζονται από απουσίες των δασκάλων, κακή χρήση του διδακτικού χρόνου και παραμέληση των ενδιαφερόντων και των ικανοτήτων των μαθητών σε ατομικό επίπεδο. Δεν αποτελεί έκπληξη ότι σε αυτού του είδους τα σχολεία, τα παιδιά παίρνουν λίγη χρήσιμη γνώση, ενώ πολύς χρόνος ξοδεύεται σε μηχανική μάθηση, κι έτσι πολλά παιδιά απορρίπτουν αυτά που προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα. Μεταξύ των μαθητών που συνεχίζουν το σχολείο πολλοί δεν αποκτούν ούτε τις στοιχειώδεις γνώσεις στην ανάλυση και εφαρμογή της σχολικής τους μάθησης σε έργα που έχουν να κάνουν με τις ανάγκες της ζωής τους.

Ειδικό του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν υπογραμμίσει τρεις ομάδες νέων που είναι κυρίως ευάλωτες στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος:

1. εκείνοι που προέρχονται από οικονομικά μη προνομιούχες οικογένειες,
2. εκείνοι των οποίων οι γονείς έχουν περιορισμένη εκπαιδευτική εμπειρία,
3. εθνοτικές μειονότητες, μετανάστες και μετακινούμενοι.

? Μπορείτε να σκεφτείτε άλλες ομάδες από την κοινότητά σας που δεν αναφέρονται σε αυτή τη λίστα και που είναι εξαιρετικά ευάλωτες;

Σε πολλά μέρη του κόσμου αυξάνει ο σκεπτικισμός αναφορικά με τα επίσημα και ομοίμορφα εκπαιδευτικά συστήματα. Οι αποστάσεις και τα χάσματα ως προς το κόστος, την ποιότητα και τα επιτεύγματα, καθώς και την πιστοποίηση είναι πλέον ορατά σε πολλούς και αυτό έχει οδηγήσει σε μια «κρίση αξιοπιστίας» της δημόσιας εκπαίδευσης σε μεγάλο μέρος του κόσμου.

Αν όλα τα παιδιά του δημοτικού σχολείου είχαν τη δυνατότητα να λάβουν καλής ποιότητας βασική εκπαίδευση που να διαρκεί το λιγότερο τέσσερα χρόνια, το πρόβλημα του αναλφαριθμητισμού θα λυνόταν σε μια γενιά. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα:

1. 125 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας δημοτικού σχολείου δεν πάνε σχολείο, στην πλειοψηφία τους κορίτσια.
2. Άλλα 150 εκατομμύρια παιδιά ξεκινούν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά δεν την ολοκληρώνουν και εγκαταλείπουν το σχολείο πριν τον τέταρτο χρόνο. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία δεν αποκτούν τις βασικές δεξιότητες αλφαριθμητισμού.
3. Σε μεγάλο κομμάτι της υποσαχάριας Αφρικής και της νότιας Ασίας, το προσδόκιμο εκπαίδευσης για τα παιδιά είναι 4 με 7 χρόνια εκπαίδευσης. Στις βιομηχανικές χώρες το προσδόκιμο είναι 15 με 17 χρόνια.
4. Σήμερα 870 εκατομμύρια άνθρωποι είναι αναλφάβητοι, το 70% απ' αυτούς είναι γυναίκες.

? Μπορείτε να σκεφτείτε λόγους για τους οποίους μεγάλο ποσοστό των αναλφάβητων ανθρώπων είναι γυναίκες;

Πενήντα χρόνια πριν, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναγνώρισε την ελεύθερη και υποχρεωτική εκπαίδευση ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Το 1990 όλες οι κυβερνήσεις του κόσμου –πλην δύο– υπέγραψαν τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού ως νομικά δεσμευτική τους υποχρέωση.

«Αι μιν ρίζαι της παιδείας πικραί, οι δε καρποί γλυκαί»

Αριστοτέλης

«Γεννιόμαστε αδύναμοι, χρειαζόμαστε δύναμη. Αβοήθητοι, χρειαζόμαστε αρωγή. Ανόητοι, χρειαζόμαστε λογική. Όλα αυτά που μας λείπουν όταν γεννιόμαστε, όλα αυτά που έχουμε ανάγκη όταν φτάσουμε στην κατάσταση του ανθρώπου, όλα αυτά είναι δώρα της εκπαίδευσης».

Jean-Jacques Rousseau

«Η εκπαίδευση διασφαλίζει την ελευθερία περισσότερο κι από έναν μάχιμο στρατό»

Edward Everett

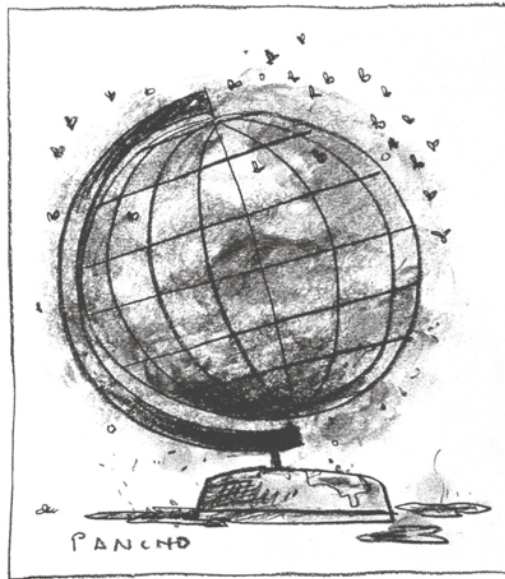
- Έκτοτε, η δέσμευση για το θεμελιακό αυτό ανθρώπινο δικαίωμα έχει επικυρωθεί σε πολλές περιστάσεις σε υψηλό διεθνές επίπεδο.
- Οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν επανειλημμένα δεσμευτεί στην προαγωγή της συνεργασίας προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που τέθηκαν σε διεθνείς συναντήσεις κορυφής στη δεκαετία του 1990. Οι κυβερνήσεις του κόσμου συναντήθηκαν στο Παγκόσμιο Συνέδριο για την Εκπαίδευση για Όλους, που πραγματοποιήθηκε στο Jomtien της Ταϊλάνδης. Εκεί έθεσαν στόχους τέτοιους που να επιτρέπουν εντός μιας δεκαετίας σε όλα τα παιδιά του κόσμου να έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Αυτή η δέσμευση αφορούσε στην καθολική πρόσβαση σε μια καλής ποιότητας πρωτοβάθμια εκπαίδευση και έθετε ένα τέλος στην ανισότητα των φύλων.
- Σύμφωνα με τις τελευταίες δεσμεύσεις για την καθολική πρωτοβάθμια εκπαίδευση των κρατών και των ηγεσιών τους, ο στόχος είναι αυτή να έχει επιτευχθεί μέχρι το 2015. Οι τελευταίες τάσεις δείχνουν ότι κι αυτός ακόμη ο λιγότερο φιλόδοξος στόχος είναι μάλλον ανέφικτος. Αν οι κυβερνήσεις του κόσμου δεν καταφέρουν να δράσουν τώρα, 75 εκατομμύρια παιδιά θα στερούνται τη βασική εκπαίδευση το 2015.
- Ωστόσο, η πιο πρόσφατη παγκόσμια σύνοδος κορυφής για την εκπαίδευση (Dakar, 2000) τόνισε ότι:

«Η εκπαίδευση είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Είναι το κλειδί για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ειρήνη και σταθερότητα εντός και μεταξύ των κρατών και γι' αυτό αποτελεί ένα αναντικατάστατο μέσο για την ουσιαστική συμμετοχή στις κοινωνίες και στις οικονομίες του 21ου αιώνα».

Αναφορές

- *Building Bridges for Learning, Youth Forum, Brussels, 1999. Education for All - country reports, 2000. <http://www2.unesco.org>*
- *Education Now Campaign, Oxfam, www.caa.org.au/oxfam/advocacy/education*
- *European Youth Trends 2000, Council of Europe, 2001.*
- *Learning: The treasure within, Unesco, Paris, 1996.*
- *World Education Report, www.unesco.org*

Περιβάλλον

Δε γίνεται να διαχωρίσει κανείς το περιβάλλον –τις ερήμους, τα δάση ή τον αστικό ιστό– από τους ανθρώπους και τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά εκείνα που έχουν να κάνουν με την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανάπτυξη. Αυτό δεν ισχύει μόνο στην Αφρική αλλά παντού, συμπεριλαμβανομένης της Ευρώπης. Το περιβάλλον και οι άνθρωποι έχουν μια αμφίδρομη σχέση: κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα επιδρά στο περιβάλλον και το περιβάλλον επιδρά στην ανθρώπινη ζωή. Ένα παράδειγμα είναι το «φαινόμενο του θερμοκηπίου». Τα 300 χρόνια χρήσης πετρελαίου, άνθρακα και φυσικού αερίου παγκοσμίως ως καύσιμα στη βιομηχανική ανάπτυξη συνέβαλαν καθοριστικά στην παγκόσμια άνοδο της θερμοκρασίας. Τα συνεπακόλουθα καταστροφικά κλιματικά γεγονότα στα οποία γίναμε όλοι μάρτυρες τα τελευταία 4 χρόνια επηρεάζουν τους ανθρώπους σε όλη την υφήλιο. Ωστόσο, οι άνθρωποι στις πλούσιες χώρες του Βορρά, οι οποίοι ευθύνονται εν πολλοίς για τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, βρίσκονται σε καλύτερη θέση σε ό,τι αφορά στην προστασία έναντι «φυσικών καταστροφών» απ' ό,τι οι κάτοικοι των αναπτυσσόμενων χωρών του Νότου. Αυτά είναι ζητήματα δικαιοσύνης και ως εκ τούτου ζητήματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μερικά άλλα παραδείγματα συνδέσεων μεταξύ του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι:

- Η γεωργική γη που έχει δηλητηριαστεί από νάρκες κατά τη διάρκεια πολέμων και η οποία συνιστά απειλή για την ανθρώπινη ασφάλεια.
- Ο εξαναγκασμός ανθρώπων λόγω φτώχειας να καλλιεργούν υποβαθμισμένη γη, κάτι που οδηγεί στην ερημοποίηση και σε περισσότερη φτώχεια.
- Το ατύχημα Baia Mare που προκάλεσε μόλυνση με κυάνιο πρώτα στον ποταμό Szamos, έπειτα στον Tisza και τέλος στον Δούναβη.

Η περιβαλλοντική μας βάση

Χρησιμοποιούμε το Περιβάλλον για να προμηθευτούμε πρώτες ύλες για την ανάπτυξη αλλά και ως σκουπίδοτενεκέ για τα κατάλοιπά μας. Την ίδια στιγμή, για να διατηρηθεί η ζωή, το περιβάλλον θα πρέπει να μας δίνει σταθερές θερμοκρασίες, οξυγόνο στον αέρα και καθαρό νερό. Ζούμε σε μια πεπερασμένη σφαίρα, όπου τα πάντα συνδέονται με τα πάντα, μέσα

- «Αν η έρημος μεγαλώνει, τα δάση εξαφανίζονται και οι άνθρωποι στις αστικές περιοχές ζουν σε πολύ άσχημες συνθήκες, αυτό δεν οφείλεται στο ότι στερούμαστε πόρων, αλλά στο είδος της πολιτικής που εφαρμόζουν οι κυβερνώντες, η ηγετική ομάδα. Το να στερούνται οι άνθρωποι δικαιώματά τους και συμφέροντά τους μας ωθεί στην Αφρική σε μια κατάσταση στην οποία το μόνο πράγμα που έχει μέλλον είναι η φτώχεια...Μόνο οι ελεύθεροι άνθρωποι που έχουν δικαιώματα και που είναι ώριμοι και υπεύθυνοι πολίτες, μπορούν να συμμετάσχουν στην ανάπτυξη και στην προστασία του περιβάλλοντος».

- Παρέμβαση ομιλητή, WECED
- Δημόσια Ακρόαση, Ναϊρόμπι, 23 Σεπτεμβρίου 1986

Σχετικές Δραστηριότητες

- Ιστορία δύο πόλεων σελ 73
- Το πρωτοσέλιδο σελ 144
- Κήπος σε μια νύχτα σελ 149
- Ζώντας σε έναν τέλειο κόσμο σελ 173
- Οι Makah και το κυνήγι της φάλαινας σελ 179
- Τα μέλλοντά μας σελ 197
- Ο Ιστός της ζωής σελ 256

Παγκόσμιες Καταστροφές²²

Καταστροφικά γεγονότα	1996	2000
Τυφώνες	62	99
Πλημμύρες	69	153
Ξηρασίες	9	46

λ.χ. από τις τροφικές αλυσίδες και τους κύκλους του νερού και των ιζημάτων. Υπάρχει κάποια φυσική αποκατάσταση, αλλά οι σοβαρές διαταράξεις αυτών των κύκλων, λ.χ. λόγω μόλυνσης, ακατάλληλων γεωργικών πρακτικών, προγραμμάτων άρδευσης ή υπεραλιείας, αποσταθεροποιούν τη φυσική ισορροπία. Η καταστροφή του Τσέρνομπιλ στην Ουκρανία, ο θάνατος των δέντρων στον Μέλανα Δρυμό στη Γερμανία, η ερημοποίηση στη Νότια Ισπανία και η ασθένεια των τρελών αγελάδων στη Βρετανία, η ξήρανση της λίμνης Αράλης στο Ουζμπεκιστάν και το έργο του φράγματος Ilisu στην Τουρκία είναι όλα παραδείγματα του πώς η διαδικασία της ανθρώπινης ανάπτυξης καταστρέφει την περιβαλλοντική βάση όλης της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και της ίδιας της ζωής.

? Μπορείτε να εντοπίσετε τοπικά παραδείγματα; Λ.χ., ποιος είναι ο αντίκτυπος στο περιβάλλον της κατασκευής δρόμων ή της βιομηχανικής εξόρυξης ή άλλων προγραμμάτων ανάπτυξης στην περιοχή που ζείτε;

Η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης

Το 1989 η Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη των Η.Ε. [the United Nations World Commission on Environment and Development (WCED)], που επίσης αναφέρεται ως Brundtland Report, προώθησε την αρχή της «βιώσιμης ανάπτυξης», την οποία όριζε ως «την ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, δίχως να περιορίζει τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν και αυτές στις δικές τους». Ακολούθησε το 1992 η Διακήρυξη του Ρίο, σύμφωνα με την οποία: «Τα ανθρώπινα όντα είναι το επίκεντρο του ενδιαφέροντος σε ό,τι αφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη. Δικαιούνται υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση».

Το πραγματικά επείγον πρόβλημα είναι να θεθούν τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα σχετικά με τη φτώχεια, την παγκοσμιοποίηση και την ανάπτυξη σε ένα πλαίσιο τέτοιο που να μην καταστρέφει το περιβάλλον που μας υποστηρίζει.

Μια προσέγγιση είναι μέσω διεθνών συμφωνιών για συγκεκριμένα ζητήματα. Για παράδειγμα, το 1997 στη Σύνοδο των Η.Ε. για την Κλιματική Αλλαγή στο Κιότο, οι βιομηχανικές χώρες προέβησαν σε συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων, που συντελούν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Έγιναν πολλές διαπραγματεύσεις σχετικά με τη δυνατότητα εξαίρεσης ορισμένων αναπτυσσόμενων χωρών, αλλά και πολλές κριτικές τόσο για την αποτελεσματικότητα, όσο και για το δικαίο της όλης τελικής συμφωνίας. Μια εναλλακτική προσέγγιση είναι η σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που διασφαλίζει ότι οι αρχές της δικαιοσύνης και της ισότητας είναι στο επίκεντρο όλων των συμφωνιών. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα ήδη καλύπτονται επαρκώς από την υφιστάμενη νομοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λ.χ. μέσω των δικαιωμάτων στην ιδιοκτησία, στην υγεία και στη ζωή. Άλλοι κάνουν με διάφορους τρόπους λόγο για τα νέα ή «αναδυόμενα» περιβαλλοντικά δικαιώματα.

Μια ιδέα είναι αυτή της προσθήκης ενός περιβαλλοντικού ανθρωπίνου δικαιώματος στον κατάλογο των υφισταμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, το 1994, το Σχέδιο της Διακήρυξης των Αρχών για τα Ανθρώπινα δικαιώματα και το Περιβάλλον διακήρυσσε ότι: «Όλα τα πρόσωπα έχουν το δικαίωμα ασφαλούς, υγιούς και οικολογικά ακέρατου περιβάλλοντος. Αυτό το δικαίωμα, όπως και τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των αστικών, πολιτισμικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι οικογενετικά, αλληλεξαρτώμενα και αδιαχώριστα».

Ορισμένοι, ιδιαίτερα οι οικολόγοι, ασκούν κριτική στο αίτημα ενός περιβαλλοντικού ανθρωπίνου δικαιώματος. Φοβούνται ότι, εφόσον η ανθρώπινη ζωή και υγεία είναι οι στόχοι της περιβαλλοντικής προστασίας, τότε το περιβάλλον θα προστατεύεται μόνο ως συνέπεια και στον βαθμό που απαιτείται για να είμαστε προστατευμένοι εμείς και η ευημερία μας. Αντ' αυτού, επιχειρηματολογούν υπέρ μιας προσέγγισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων περισσότερο ολιστικής. Ισχυρίζονται ότι οι άνθρωποι είναι μέρος της βιόσφαιρας (του ιστού της ζωής στη γη) και για τον λόγο αυτό τα καθήκοντα τους έναντι της ανθρωπότητας είναι αδιαχώριστα από το καθήκον τους έναντι της προστασίας του περιβάλλοντος. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι αξιώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις γενεές αξίες και τις ανάγκες των μελλοντικών γενεών, όσο και τα αντιπθέμενα συμφέροντα

«Το περιβαλλοντικό κίνημα μπορεί να επιβιώσει, μόνον αν μετεξελιχθεί σε κίνημα δικαιοσύνης. Ως αμιγές περιβαλλοντικό κίνημα είτε θα πεθάνει είτε θα επιβιώσει αλλά μόνο ως «πλυντήριο» για τις εταιρείες. Οποιοσδήποτε είναι ελκρινής περιβαλλοντιστής δεν μπορεί να δεχτεί έναν τέτοιο ρόλο. Αλλά ως κίνημα τόσο οικολογικό, όσο και δικαιοσύνης έχει απεριόριστες δυνατότητες».

Vandana Shiva

των κρατών και των ανθρώπων.

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι τα άλλα είδη θα πρέπει να έχουν «δικαιώματα των ζώων» κατά τον ίδιο τρόπο που και οι άνθρωποι έχουν ανθρώπινα δικαιώματα. Σύμφωνα με τον νόμο, τα ζώα δεν έχουν δικαιώματα ως τέτοια. Ωστόσο, υπάρχουν νόμοι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες που διασφαλίζουν την ευζωία και τις συνθήκες ζωής των ζώων φάρμας.

Κάτι άλλο που προτείνεται και συζητείται είναι η έννοια των οικολογικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή η προσέγγιση επιχειρεί να συμφιλιώσει τη φιλοσοφία των ανθρωπίνων

Οικολογικά Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τα οικολογικά ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να θεωρηθούν ως απόκριση στην κατάσταση του περιβάλλοντος παγκοσμίως. Είναι προϊόν του καιρού μας, κατά τον ίδιο τρόπο που τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα υπήρξαν προϊόντα ιστορικών γεγονότων περασμένων εποχών.

δικαιωμάτων με οικολογικές αρχές. Τα ανθρώπινα δικαιώματα (όπως αυτό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και της ανάπτυξης) χρειάζεται να αποκριθούν στο γεγονός ότι τα άτομα λειτουργούν όχι μόνο στο πολιτικό και στο κοινωνικό, αλλά και στο φυσικό περιβάλλον. Με τον ίδιο τρόπο που το κάθε άτομο οφείλει να σέβεται την εγγενή αξία κάθε συνανθρώπου του, οφείλει να σέβεται και την εγγενή αξία των υπόλοιπων όντων (ζώων, φυτών και οικοσυστημάτων).

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δάσκαλοι και οι εκπαιδευτές των νέων είναι το να εκπαιδεύσουν τους ανθρώπους στο να καταλάβουν τις διπτές έννοιες του σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εγγενή αξία της ζωής και το πώς να ζει κανείς σύμφωνα με αυτές τις αρχές. Με άλλα λόγια, το πώς κανείς «να σκέφτεται παγκόσμια και να δρα τοπικά» και το να βρίσκει νέους τρόπους ζωής, που να μπορούν να είναι βιώσιμοι στο μέλλον.

Συμμετοχή των νέων και των οργανώσεων νεολαίας

Τα σχολεία, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ και άλλοι θεσμοί και φορείς σε κάθε χώρα δίνουν δυνατότητες στους νέους και στις νέες να εμπλακούν ενεργά σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Στο τοπικό επίπεδο, μπορούν να κάνουν τα σπίτια τους, τα σχολεία και τις λέσχες τους περισσότερο φιλικά στο περιβάλλον και μπορούν να συμμετέχουν σε τοπικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Στο περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, μπορούν να επηρεάσουν τη δημόσια συζήτηση και τον πολιτικό διάλογο με γράμματα, παρουσίαση θεατρικών έργων και (ειρηνικών) διαδηλώσεων, λ.χ., για τα ζητήματα που τους απασχολούν. Στο διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο, μπορούν να έχουν επιρροή μέσα από διακηρύξεις, όπως η Χάρτα της Γης και μέσω διεθνών οργανισμών που οργανώνουν εκστρατείες, όπως η Greenpeace.

Σε όλα τα επίπεδα, οι νέοι και οι νέες μπορούν να συμμετάσχουν μέσω του διαδικτύου σε εκστρατείες και παγκόσμιες γιορτές, όπως η Παγκόσμια Ημέρα του Περιβάλλοντος και η Ημέρα της Γης. Η Παγκόσμια Ημέρα του Περιβάλλοντος, η 5η Ιουνίου, καθιερώθηκε από την ολομέλεια των Η.Ε. το 1972. Μπορεί να εορταστεί με πολλούς τρόπους, όπως αγώνες δρόμου, παρελάσεις με ποδήλατα, πράσινες συναυλίες, διαγωνισμούς δοκιμίων και αφισών σε σχολεία, δένδροφυτεύσεις, προσπάθειες ανακύκλωσης και εκστρατείες καθαρισμού. Κάθε χρόνο υπάρχει μια θεματική εστίαση. Παραδείγματα προηγούμενων θεματικών εννοιών είναι το «Για τη Ζωή στη Γη – Σώστε τις Θάλασσές μας», το «Παιδιά για το Περιβάλλον» (www.unep.org), και «Φτώχεια και Περιβάλλον – Σπάζοντας τον Φαύλο Κύκλο». Η Ημέρα της Γης, η 22η Απριλίου, συντονίζεται από το Δίκτυο Ημέρας της Γης [Earth Day Network], το οποίο συνεργάζεται με άλλες περιβαλλοντικές οργανώσεις και με οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως λ.χ. τη Sierra Club και τη Διεθνή Αμνηστία, προκειμένου

- να εκκινήσουν δημόσιες δράσεις, μέσω εορτασμών και δράσεων διαμαρτυρίας ενάντια στις
- καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος, [www.earthday.net/events/](http://www.earthday.net/events/events-europe.stm)
- [events-europe.stm](http://www.earthday.net/events/events-europe.stm)

Το Περιβαλλοντικό Βραβείο Goldman

Το Περιβαλλοντικό Βραβείο Goldman είναι το μεγαλύτερο πρόγραμμα βραβεύσεων που τιμά το έργο περιβαλλοντιστών βάσης.

Το 2000, η Oral Ataniyazova κέρδισε το βραβείο για το έργο της με τις κοινότητες Ουζμπέκων που επηρεάστηκαν από την κρίση της Λίμνης Αράλης. Εστίασε στην εκπαίδευση, στην ιατρική και οικογενειακή φροντίδα και στα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων γυναικών και παιδιών.

Το βραβείο του 2001 δόθηκε στη Μυρσίνη Μαλάκου και στον Γιώργο Κατσαδωράκη, που εργάστηκαν για να σώσουν τον υδροβιότοπο της Πρέσπας στη βορειοανατολική Ελλάδα. Ένα από τα επιτεύγματά τους ήταν η υπογραφή συνθήκης ανάμεσα στην Αλβανία, στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και στην Ελλάδα προκειμένου να θεσπιστεί η πρώτη διασυνοριακή προστατευόμενη περιοχή στα Βαλκάνια, ένα πρότυπο ειρηνικής συνεργασίας μεταξύ αυτών των χωρών.

Το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης

«Η σωτηρία του κόσμου
έγκειται στην ανθρώπινη
καρδιά, στη δύναμη του
ανθρώπου να στοχάζεται, στην
ανθρώπινη πραότητα και στην
ανθρώπινη υπευθυνότητα.
Είμαστε ακόμη υπό την
επιρροή της καταστροφικής
και ματαιόδοξης πίστης ότι ο
άνθρωπος είναι η κορωνίδα
της δημιουργίας και όχι απλώς
ένα μέρος της και γι' αυτό «όλα
επιτρέπονται». Δεν γνωρίζουμε
ακόμη πώς να θέσουμε την

ηθική πριν από την πολιτική,
την επιστήμη και την οικονομία.
Δεν είμαστε ακόμη σε θέση
να κατανοήσουμε ότι η μόνη
πραγματική ραχοκοκαλιά
όλων μας των πράξεων – αν
πρόκειται αυτές να είναι
ηθικές – είναι η υπευθυνότητα.
Η ευθύνη είναι κάτι πάνω από
την οικογένειά μου, τη χώρα
μου, την εταιρεία μου, την
επιτυχία μου. Ευθύνη έναντι
της τάξης του Όντος, όπου
εκεί και μόνον εκεί όλα αυτά θα
κριθούν καταλλήλως».

Vaclav Havel

· Το Συμβούλιο της Ευρώπης ξεκίνησε το πρόγραμμα περιβάλλοντος το 1961. Οι δραστηριότητές του στο πεδίο αυτό εστιάζουν στη διατήρηση της φύσης και του τοπίου. Το πρόγραμμα εντάσσεται στο Τμήμα Διατήρησης Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έχει τρεις κύριες κατευθύνσεις: την Πανευρωπαϊκή Στρατηγική Βιολογικής Ποικιλότητας και Ποικιλότητας Τοπίου [Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy], τη Σύμβαση για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Αγρίας Ζωής και των Φυσικών Βιότοπων [Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats] (Σύμβαση της Βέρνης, 1979) και την Προαγωγή της Συνειδητοποίησης σχετικά με τη Βιολογική Ποικιλότητα και την Ποικιλότητα Τοπίου [Promotion of Awareness on Biological and Landscape Diversity].

· Η πληροφόρηση και η συνειδητοποίηση σχετικά με την περιβαλλοντική προστασία ευοδώνεται μέσω των δημοσιεύσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επίσης, το δίκτυό του από εθνικές υπηρεσίες συμβάλλει στην προαγωγή και στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας και της ποικιλότητας τοπίου.

Διεθνή έγγραφα και διακηρύξεις

· Ορισμένες από τις πολλές συνθήκες και τα άλλα έγγραφα που θίγουν τόσο περιβαλλοντικά ζητήματα, όσο και ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και που μπορεί να φανούν χρήσιμα, είναι τα εξής:

1. Η Ευρωπαϊκή Χάρτα για το Περιβάλλον και την Υγεία [European Charter on Environment and Health] του 1989.
2. Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη [United Nations Declaration on Environment and Development] του 1992.
3. Το Σχέδιο της Διακήρυξης των Αρχών σχετικά με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το Περιβάλλον [Draft Declaration of Principles on Human Rights and the Environment] του 1994.
4. Η Διακήρυξη Bizkaia για το Δικαίωμα στο Περιβάλλον [Declaration of Bizkaia on the Right to Environment] του 1999.
5. Η Χάρτα της Γης [Earth Charter] του 2000.

Αναφορές

- Boyle, A, Anderson, M.R., *Human rights approaches to environmental protection: An overview*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- Bosselmann, K., *Human rights and the environment: redefining fundamental principles*, www.arbld.unimelb.edu.au
- Caring for the Earth*, The World Conservation Union (IUCN), United Nations Environment Programme (UNEP), World Wide Fund for Nature (WWF-UK), www.ciesin.org/IC/iucn
- The Council of Europe environment programme, www.nature.coe.int
- The 1994 draft Declaration of Principle on Human Rights and the Environment www1.umn.edu/humanrts/instatee/1994-dec.htm.
- The Earth Charter initiative, www.earthcharter.org
- Worldwatch, www.worldwatch.org.

Ημερομηνία κλειδί

- 5 Ιουνίου
Διεθνής Ημέρα Περιβάλλοντος
- 22 Απριλίου
Ημέρα Γης

Ισότητα των φύλων

«Υποτίθεται ότι είναι μια ευχάριστη φάση της ζωής: Να είσαι νέος και να έχεις τη ζωή μπροστά σου, να σχεδιάζεις και να ονειρεύεσαι. Υποτίθεται, επίσης, ότι είναι το ίδιο όμορφη η φάση αυτή είτε είσαι άντρας είτε γυναίκα. Στην πραγματικότητα, όμως, πολλοί νέοι και νέες στερούνται το δικαίωμά τους να κάνουν σχέδια και να έχουν όνειρα, καθώς και τα δικαιώματά τους για μια ασφαλή και αξιοπρεπή ζωή. Στην πραγματικότητα, επίσης, είναι πολύ διαφορετικό να είσαι κορίτσι ή αγόρι. Οι νέες γυναίκες διατρέχουν πολύ υψηλότερο κίνδυνο να καταπατηθούν τα θεμελιώδη τους δικαιώματα ως ανθρωπίνων όντων».²³

Σχετικές Δραστηριότητες

- Διαφορετικοί Μισθοί σελ 112
- Ενδοοικογενειακές Υποθέσεις σελ 120
- Ηρωίδες και Ήρωες σελ 153
  - Ας μιλήσουμε για το σεξ σελ 168
- Ο δρόμος για την Ισόπολη σελ 200
  - Ποιοι είμαι; σελ 280
- Εργασία και μωρά σελ 283

Μερικές βασικές έννοιες

Ενώ στη δεκαετία του 1970 και 1980 οι γυναίκες ακτιβίστριες έκαναν λόγο για «ένταξη των γυναικών στην ανάπτυξη», το 1990 η έμφαση δόθηκε στην ένταξη των ζητημάτων του φύλου στην αναπτυξιακή πολιτική και στον αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Σήμερα χρησιμοποιούνται τόσο ο όρος «δικαιώματα των γυναικών» όσο και «ισότητα των φύλων». Τι σημαίνουν οι όροι και ποια η διαφορά τους; Η φράση «γυναικεία ανθρωπίνα δικαιώματα» χρησιμοποιείται για να δοθεί έμφαση στο σημείο ότι τα δικαιώματα των γυναικών είναι ανθρωπίνα δικαιώματα, τα οποία οι γυναίκες κατέχουν απλώς και μόνο επειδή είναι άνθρωποι. Αυτή η αντίληψη εντάσσει το γυναικείο ζήτημα στο κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ίδια στιγμή τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο γυναικείο κίνημα.

Ισότητα των φύλων σημαίνει ίσο βαθμό δυνατοτήτων, συμμετοχής και εν δυνάμει παρουσίας των δυο φύλων σε όλες τις σφαίρες της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Η ισότητα των φύλων δεν θα πρέπει να γίνεται κατανοητή ως το αντίθετο της διαφορετικότητας των φύλων, αλλά ως το αντίθετο της ανισότητας των φύλων. Αποσκοπεί, επίσης, στο να προάγει την πλήρη συμμετοχή των γυναικών και των αντρών στην κοινωνία. Η ισότητα των φύλων, όπως και τα ανθρωπίνα δικαιώματα, θα πρέπει διαρκώς να τυγχάνουν υπεράσπισης, προστασίας και ενθάρρυνσης.

Ο όρος «κοινωνικό φύλο» [gender] αναφέρεται στους κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους των γυναικών και των αντρών, οι οποίοι τους αποδίδονται βάσει του βιολογικού τους φύλου [sex]. Για τον λόγο αυτό, οι ρόλοι των κοινωνικών φύλων εξαρτώνται από ένα συγκεκριμένο κοινωνικοοικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο και επηρεάζονται από άλλους παράγοντες, ανάμεσά τους η φυλή, η εθνικότητα, η κοινωνική τάξη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ηλικία. Οι ρόλοι των φύλων είναι αποτέλεσμα μάθησης και ποικίλουν ευρέως τόσο εντός, όσο και μεταξύ πολιτισμικών πλαισίων. Σε αντίθεση με το βιολογικό φύλο κάποιου ατόμου, οι ρόλοι των κοινωνικών φύλων επιδέχονται αλλαγές.

«Η συζήτηση σχετικά με την κοινωνικοποίηση και τα στερεότυπα αποκάλυψε τις «παλιές» μορφές κοινωνικοποίησης και δημιούργησε χώρους για νέες μορφές ταυτότητας και ατομικότητας. Οι νέες μορφές κοινωνικοποίησης παίρνουν τη θέση τους, αλλά ενδέχεται να αναπαράγουν παρόμοιες στερεοτυπικές προσδοκίες και να έχουν συνέπειες παρόμοιες με εκείνες του παρελθόντος. Σε μια τέτοια κατάσταση, οι επιρροές της οικογένειας, του σχολείου και του χώρου εργασίας δεν θα ήταν πλέον τόσο ισχυρές, αλλά οι νέες πληροφοριακές τεχνολογίες και οι κυρίαρχες πολιτισμικές πρακτικές (στη μουσική, στα μέσα και στην τηλεόραση) θα μπορούσαν να οδηγούν σε κάτι τέτοιο ενδυναμώνοντας τους άντρες και συντηρώντας την υποταγή των γυναικών»²⁴.

? Πόσο εύκολο είναι για τους άντρες να προσαρμοστούν στις αλλαγές που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της αναγνώρισης των δικαιωμάτων των γυναικών;

Παραδείγματα παραβίασης των δικαιωμάτων των γυναικών

Ενδοοικογενειακή βία

Η πιο κοινή μορφή βίας εναντίον των γυναικών είναι η ενδοοικογενειακή βία. Η ενδοοικογενειακή βία θεωρούνταν για πολλά χρόνια ιδιωτική υπόθεση, στην οποία δεν είχε δικαίωμα να ανακατεύεται το κράτος και το σύστημα της δικαιοσύνης. Ωστόσο, η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι απλώς μια προσβολή της σωματικής και ψυχολογικής αριότητας και ευεξίας των γυναικών, και ως εκ τούτου μια ευθεία καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά συνιστά και ποινικό αδίκημα.

Οι στατιστικές δείχνουν ότι μια γυναίκα είναι πιο πιθανό να ξυλοκοπηθεί, να δεχτεί επίθεση ή και να δολοφονηθεί από τον νυν ή πρώην σύντροφό της απ' ό,τι από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο.

- Ανάλογα με τη χώρα, στην Ευρώπη το 20% με 50% των γυναικών είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Η ενδοοικογενειακή βία αφορά όλους τους τομείς της κοινωνίας και όλες τις ηλικίες.
- Η ενδοοικογενειακή βία παίρνει πολλές μορφές: σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και θεσμική.
- Μια γυναίκα στις πέντε δέχεται σεξουαλική επίθεση σε κάποιο στάδιο της ζωής της, και η ηλικία των θυμάτων κυμαίνεται από τους δύο μήνες ως τα 90 χρόνια.
- Το 98% των επιτιθέμενων είναι άντρες και το 50% είναι παντρεμένοι άντρες ή ζουν σε έναν de facto γάμο ή ως ζευγάρι.
- Το 70% των βιασμών είναι προμελετημένοι και μόνο το 3% των επιτιθέμενων είναι ψυχικά διαταραγμένοι.
- Παρατηρείται αύξηση στο φαινόμενο του πολλαπλού βιασμού.
- Τα ποσοστά δείχνουν έναν αυξανόμενο αριθμό επιθέσεων σε πολύ νεαρά κορίτσια.

«Οι στατιστικές είναι αμείλικτες...σε όποιο μέρος του κόσμου κι αν εστιάσει κανείς, καμιά χώρα ή περιοχή δεν είναι απαλλαγμένη από την ενδοοικογενειακή βία». Έτσι αναφέρει μια έκθεση της UNICEF για την ενδοοικογενειακή βία κατά γυναικών και κοριτσιών, η οποία δημοσιεύτηκε το 2000 σε μια πρώτη απόπειρα να εκτιμηθούν οι παγκόσμιες διαστάσεις του φαινομένου.

Διακίνηση και εμπορία γυναικών και κοριτσιών

Κάθε χρόνο, εκατομμύρια αντρών, γυναικών και παιδιών πέφτουν θύματα διακίνησης και εμπορίας παγκοσμίως σε συνθήκες που ισοδυναμούν με δουλεία. Ανάμεσά τους πολλές χιλιάδες νέες γυναίκες και κορίτσια που έχουν παραπλανηθεί, απαχθεί και πωληθεί με στόχο τη εξαναγκαστική πορνεία και την παροχή άλλων μορφών σεξουαλικών υπηρεσιών. Η διαδικασία καθίσταται ακόμη πιο ευχερής λόγω της παγκοσμιοποίησης και των σύγχρονων τεχνολογιών. Οι βασικές αιτίες της εμπορίας είναι, μεταξύ άλλων, η φτώχεια, η ανεργία και η έλλειψη εκπαίδευσης, αιτίες που στο σύνολό τους εξαναγκάζουν τον άνθρωπο να ριψοκινδυνεύει για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του. Μια ανησυχητική τάση στις βιομηχανικές χώρες είναι «η χρήση φτηνής και μη δηλωμένης εργατικής δύναμης, καθώς και η εκμετάλλευση των γυναικών και των παιδιών στην πορνεία και στην πορνογραφία»²⁵.

Η διακίνηση και η εμπορία ανθρώπων δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί νέο φαινόμενο· είναι, ωστόσο, γεγονός ότι η πώληση αφελών και απελπισμένων νέων γυναικών ως σεξουαλικών σκλάβων είναι η ταχύτερα μεγεθυνόμενη εγκληματική δραστηριότητα στην παγκόσμια οικονομία. «Η ροή της εμπορίας από συγκεκριμένες αναπτυσσόμενες χώρες (τη Βόρεια και την Κεντρική Αφρική, τη Λατινική Αμερική και την Ασία) προς Δυτικές χώρες συνεχίζεται. Ωστόσο, ο παράγοντας που περισσότερο προκαλεί έκπληξη... είναι η αύξηση στον αριθμό των γυναικών που διακινούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Εκτιμάται ότι μέχρι και 120.000 γυναίκες και παιδιά δι-

Κάθε χρόνο στον κόσμο, δύο εκατομμύρια μικρά κορίτσια υφίστανται περιτομή αυτού του είδους. Αυτά τα κορίτσια προστίθενται στις 130 εκατομμύρια ήδη περιπετμημένες γυναίκες²⁷.

ακινούνται προς τη Δυτική Ευρώπη»²⁶. Εδώ και πολλά χρόνια, η διακίνηση και εμπορία γυναικών και παιδιών –και ανθρώπων γενικά– βρίσκεται μεταξύ των προτεραιοτήτων στην ημερήσια διάταξη εργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ακρωτηριασμός των θηλυκών γεννητικών οργάνων [female genital mutilation (FGM)]

Η πρακτική του ακρωτηριασμού των θηλυκών γεννητικών οργάνων [female genital mutilation (FGM)] αφορά περίπου 130 εκατομμύρια κορίτσια και γυναίκες και παρατηρείται κυρίως στην Αφρική. Ο FGM είναι μια πολιτισμική πρακτική που πλήττει τις γυναίκες, παραβιάζει το δικαίωμα των γυναικών στη ζωή, στη σωματική ακεραιότητα, στην υγεία και στη σεξουαλικότητα. Επειδή την υφίστανται κυρίως νέα κορίτσια, ο ακρωτηριασμός των θηλυκών γεννητικών οργάνων εγείρει και σημαντικά ζητήματα για τα δικαιώματα των παιδιών.

Σε περιοχές ένοπλων συγκρούσεων...

Τα τελευταία χρόνια, περιστατικά βίας εναντίον γυναικών σημειώθηκαν στη Βοσνία, στην Καμπότζη, στην Τσετσενία, στην Αιτή, στο Περού, στη Σομαλία, στη Σιέρα Λεόνε, στο Ανατολικό και Δυτικό Τιμόρ και σε άλλες περιοχές ένοπλων συγκρούσεων στον κόσμο. Κάποια στιγμή η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να βρει εναλλακτικές αντιδράσεις πέραν του μικρού αριθμού των διεθνών ποινικών δικαστηρίων, όπως αυτών για τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. Μολονότι αυτά είναι χρήσιμα και απαραίτητα, είναι σαφώς ανεπαρκή για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών.

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης

«Προξενεί θλίψη το γεγονός ότι, παρότι ο βιασμός έχει αναγνωριστεί ως έγκλημα πολέμου, εξακολουθεί να χρησιμοποιείται συστηματικά –και αυτό συνέβη στις πρόσφατες συρράξεις (Κόσσοβο και Τσετσενία)– και ως πολεμικό όπλο, το οποίο δεν προξενεί μόνο ψυχολογικό τραύμα αλλά και εξαναγκαστική εγκυμοσύνη»²⁸.

? Τι μπορεί να γίνει για να μπει ένα τέλος στη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών;

Υφιστάμενα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα

Από τότε που ο Ο.Η.Ε. διοργάνωσε το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο για τις γυναίκες (Πόλη του Μεξικού, 1975) έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος προς την επίτευξη της ισότητας μεταξύ γυναικών και αντρών.

Το Αναπτυξιακό Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τις Γυναίκες [The United Nations Development Fund for Women (UNIFEM)] ιδρύθηκε το 1976 προκειμένου να χρηματοδοτεί την καινοτομία και την αλλαγή στο πεδίο αυτό. Έκτοτε, έχει υποστηρίξει αναρίθμητα προγράμματα και πρωτοβουλίες σε όλο τον αναπτυσσόμενο κόσμο προάγοντας την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ενδυνάμωση των γυναικών.

Το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο που απαγόρευσε τις διακρίσεις εναντίον των γυναικών και που υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα υπέρ της ισότητας των γυναικών ήταν η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διάκρισης Εναντίον των Γυναικών («Women's Convention» ή CEDAW). Αυτό υιοθετήθηκε το 1979 και τέθηκε σε ισχύ το 1981.

Η σύμβαση αποσκοπεί στην εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης εναντίον των γυναικών. Αυτό ορίζεται στο άρθρο 1 ως «κάθε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός που γίνεται στη βάση του φύλου και που έχει στόχο ή αποτέλεσμα να ανασχέσει ή να εξουδετερώσει την απολαβή ή την άσκηση από πλευράς των γυναικών (ανεξάρτητα από την οικογενειακή τους κατάσταση, στη βάση της ισότητας αντρών και γυναικών) ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών στο πολιτικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, αστικό ή όποιο άλλο πεδίο». Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεώνονται να υποβάλλουν περιοδικές αναφορές σχετικά με

«Η ανισότητα και οι αποστάσεις μεταξύ γυναικών και αντρών στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δε συνάδουν με τις αρχές της αυθεντικής δημοκρατίας»
Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Απόφαση 1216 (2000).

·
·
· **Αναφορές**
·
·

- Connell, R. W., *Gender and power*, Stanford University Press.
- Mertus, J., Flowers, N., Dutt, M., *Local action, global change, UNIFEM and the Center for Women's Global Leadership*, 1999.
- Williams, S., and others, *The Oxfam gender training manual*, Oxfam Publication, 1994.
- Ramberg, I. *Violence against young women in Europe*, seminar report, Council of Europe, 2001.

· **Ορισμένοι χρήσιμοι ιστοχώροι για γυναικεία θέματα**
·

- OECD-DAC Gender, www.oecd.org/dac/gender
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Unesco), www.unesco.org/gender
- United Nations Statistics Division Gender Statistics, www.un.org/depts/unsd/gender
- United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), www.undp.org/unifem
- Women Watch, www.un.org/womenwatch
- European Women's Lobby (EWL), www.womenlobby.org
- Women Against Violence Europe (Wave Network), www.wave-network.org
- Men Against Violence Against Women (MAVAW), <http://menagainstviolence.tripod.com>
- Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org
- Σημειώσεις
- 23. Ingrid Ramberg, in «Violence against young women in Europe», Council of Europe, 2001.
- 24. Radicova I., «Human Rights of girls and young women in Europe: questions and challenges for the 21st Century», *General Conclusions*, Council of Europe, Strasbourg, 1994.
- 25. Extract from «Trafficking in women, a comprehensive European strategy», information sheets, European Commission.
- 26. Ibidem.
- 27. Lori, H., German, A., Pitanguy, J., *Violence against women: the hidden health burden*, the World Bank, Washington, D.C, 1994.
- 28. Resolution 1212 (2000), *Parliamentary Assembly*, Council of Europe.
- 29. *Gender mainstreaming conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final report of activities of the group of specialists on mainstreaming (EG-S-MS)*, Strasbourg, May 1998.
- 30. *Statement by the participants at the seminar «Violence against young women in Europe»*, European Youth Centre Budapest, 2001.

Παγκοσμιοποίηση

Ο κόσμος μας σταδιακά μετατρέπεται σε μια τεράστια ενιαία αγορά. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι ο κόσμος έχει γίνει ένα χωριό.

Όλοι μιλάμε για την παγκοσμιοποίηση, αλλά γνωρίζουμε τι ακριβώς είναι;

Ο όρος παγκοσμιοποίηση αναφέρεται σε μια διαδικασία που χαρακτηρίζεται από:

1. την επέκταση των τηλεπικοινωνιών και των τεχνολογιών πληροφορικής,
2. τη μείωση των εθνικών φραγμών σε ό,τι αφορά στο εμπόριο και στις επενδύσεις,
3. την αύξηση της ροής κεφαλαίων και την αλληλεξάρτηση των οικονομικών αγορών.

Πραγματικά, η παγκοσμιοποίηση προάγει την αυξανόμενη κινητικότητα των ανθρώπων, παρ' ότι ο έλεγχος επί των μεταναστευτικών ροών είναι αυστηρότερος από ποτέ άλλοτε (η εναέρια κυκλοφορία δεν ήταν ποτέ τόσο σημαντική στην παγκόσμια ιστορία), οι παγκόσμιες συμμαχίες μεταξύ εταιρειών είναι όλο και πιο σημαντικές (βλ. τα παραδείγματα των τηλεπικοινωνιών και των βιομηχανιών τροφίμων) και υπάρχει επίσης η δυνατότητα να συνομιλεί κανείς μέσω υπολογιστών με ανθρώπους από –πραγματικά- κάθε χώρα του κόσμου. Τέλος, οι πρόσφατες οικονομικές καταστροφές στην Ασία και στη Λατινική Αμερική έχουν κάνει φανερή την αυξανόμενη χρηματοοικονομική και γενικά οικονομική αλληλεξάρτηση.

Και ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης;

Σχετικά με τις τρέχουσες και τις ενδεχόμενες συνέπειες της παγκοσμιοποίησης εξελίσσεται εδώ και καιρό ένας μεγάλος διάλογος. Μπορούμε να ανιχνεύσουμε πολλά διλήμματα και σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχουν ξεκάθαρες απαντήσεις. Αναρίθμητοι τομείς και άτομα, όπως ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διανοούμενοι, οικονομολόγοι, ερευνητές και κοινωνιολόγοι που ασχολούνται με τον αρνητικό αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης έχουν διακρίνει κάποια από τα παρακάτω ζητήματα ως τις κύριες προκλήσεις:

1. Μείωση της κυριαρχίας του κράτους: Ενώ οι κυβερνήσεις έχουν όλο και λιγότερο έλεγχο επί των καθοριστικών αποφάσεων που επηρεάζουν τις οικονομίες και, συνεπακόλουθα, την ευημερία των ανθρώπων, οι πιο ισχυρές πολυεθνικές εταιρείες, οι διακυβερνητικές δομές και οι ιδιωτικοί οικονομικοί θεσμοί έχουν ολοένα και πιο μεγάλη επιρροή και τείνουν να δρουν με τον ίδιο τρόπο όπως και οι κυβερνήσεις. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η κυριαρχία των κρατών έχει σε μεγάλο βαθμό περιοριστεί. Οι παραδοσιακοί τους ρόλοι επαναπροσδιορίζονται.
2. «Η οικονομία στο επίκεντρο»: Τα οικονομικά ζητήματα πάνω από τα πολιτικά και κοι-

Σχετικές Δραστηριότητες

- Γλωσσάρι της Παγκοσμιοποίησης σελ 70
- Πρόσβαση σε φάρμακα σελ 82
- Όλοι διαφορετικοί – όλοι ίσοι σελ 91
- Η ιστορία του Ashique σελ 95
- Προσοχή, παρακολουθούμε! σελ 99
- Εκπαίδευση για όλους; σελ 130
- Το πρωτοσέλιδο σελ 144
- Το ωροσκόπιο της φτώχειας σελ 156
- Ένα λεπτό ακριβώς σελ 161
- Οι Makah και το κυνήγι της φάλαινας σελ 179
- Ο αντίκτυπος του διαδικτύου σελ 240
- Για τον πλούτο και την εξουσία σελ 251
- Ο Ιστός της ζωής σελ 256

Το Κίνημα του Δίκαιου Εμπορίου [The Fair Trade Movement] έχει την πρόθεση να διακινεί αγαθά και προϊόντα, τα οποία παράγονται σύμφωνα με κοινωνικές πρακτικές και με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι καταναλωτές που είναι συνειδητοποιημένοι σε αυτά τα ζητήματα θα έχουν την ευκαιρία να κάνουν τη διαφορά χρησιμοποιώντας την αγοραστική τους δύναμη.

3. νωνικά ζητήματα. Εφόσον οι ιδιωτικές εταιρείες και οι διακυβερνητικές και περιφερειακές οργανώσεις ολόένα και περισσότερο αναλαμβάνουν κυρίαρχους ρόλους στα κράτη και στις παγκόσμιες υποθέσεις, υπάρχει ο κίνδυνος οι οικονομικές και χρηματοοικονομικές διαστάσεις να κυριαρχήσουν ως οι μόνες που ενδιαφέρουν αυτούς τους θεσμούς αγνοώντας άλλα θεμελιακά ζητήματα που σχετίζονται με κοινωνικές, υγειονομικές ή περιβαλλοντικές πλευρές.
4. Η έλλειψη διαφάνειας και αξιοπιστίας: Κυβερνήσεις, δημόσιοι θεσμοί, εθνικές τραπεζικές αρχές κ.λπ., παραδοσιακά αρμόδιες για τη χάραξη της πορείας των κρατών και των λαών, έχουν δει αυτή τους την αρμοδιότητα, σε ορισμένες περιπτώσεις, να τους αφαιρείται βαθμιαία. Πολλές από τις δράσεις και τις αποφάσεις τους ελέγχονται, εφόσον είναι δημοκρατικά υπόλογες, δεν ισχύει όμως το ίδιο και στην περίπτωση των διεθνών εταιρειών ή των διεθνών και περιφερειακών θεσμών. Στην περίπτωση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λ.χ., είναι σχεδόν αδύνατο να θεωρηθούν υπόλογες και να παρακολουθούνται οι δράσεις τους. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις διατυπώνονται ανησυχίες για την έλλειψη διαφάνειας στους υφιστάμενους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, λ.χ. στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, οι αποφάσεις λαμβάνονται κεκλεισμένων των θυρών ύστερα από σύνθετες διαδικασίες πολύπλευρων ανεπίσημων ή επίσημων διαπραγματεύσεων.
5. «Αγώνας δρόμου προς τα κάτω»: Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της απελευθέρωσης του εμπορίου είναι ότι οι πολυεθνικές εταιρείες τείνουν να μεταγκαθίστανται σε χώρες που προσφέρουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία πρακτικά μεταφράζονται σε χαμηλότερους μισθούς για τους εργάτες, λιγότερο αυστηρές εργατικές νομοθεσίες, περισσότερο ελαστικές εργασιακές συνθήκες, απουσία ή μη εφαρμογή περιβαλλοντικής νομοθεσίας, λιγότερους φόρους και περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, όπως τα επιδόματα ανεργίας, η υγειονομική περίθαλψη κ.ο.κ. Υπ' αυτές τις συνθήκες είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα επηρεάζονται έντονα από τέτοιες πρακτικές, ιδιαίτερος τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων στις χώρες όπου μεταγκαθίστανται οι εταιρείες και όπου αντιμετωπίζουν δύσκολες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες έχοντας ανάγκη ξένων επενδύσεων προκειμένου να επανενεργοποιήσουν τις ήδη εύθραυστες οικονομίες τους.
6. Ομοιογενοποίηση: Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι υπάρχει η απειλή μιας ζωής σε μια ομοιογενοποιημένη κοινωνία με παγιωμένα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφοράς, που θα μας εκπαίδευε στο να τρώμε το ίδιο φαγητό, να ακούμε την ίδια μουσική ή να βλέπουμε τις ίδιες ταινίες, ανεξάρτητα από το πού ζούμε και ποια είναι η εθνικότητά μας. Αυτή η συνθήκη θα αναιρούσε την ιδιαιτερότητα κάθε χώρας και θα παραβίαζε το δικαίωμα του να απολαμβάνει κανείς τον δικό του πολιτισμό.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα καταναλωτικά μπόϊκοτάζ έχουν ορισμένες φορές επιτυχή αποτελέσματα στη διόρθωση μη ηθικών και άνομων επιχειρηματικών πρακτικών. Επιπρόσθετα, ορισμένες εταιρείες και οργανισμοί επιχειρούν να αναπτύξουν επιχειρηματικές στρατηγικές που να βοηθούν στο να ξεπεραστούν οι προβληματικές πτυχές της παγκοσμιοποίησης. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την απελευθέρωση του εμπορίου, ορισμένοι από τους κύριους διακυβερνητικούς και περιφερειακούς θεσμούς που την προάγουν είναι:

- ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου,
- το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο,
- η Παγκόσμια Τράπεζα,
- το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Ένας ιδιωτικός οργανισμός που συγκεντρώνει τις 2000 πιο ισχυρές επιχειρήσεις παγκοσμίως. Συναντώνται κάθε χρόνο στο Νταβός της Ελβετίας.
- Περιφερειακά εμπορικά μπλοκ, όπως η Ε.Ε., η Βόρειο-Αμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου/North American Free Trade Agreement (NAFTA) και η Οικονομική Συμφωνία Ασίας Ειρηνικού Asia Pacific Economic Co-operation (APEC).

? Γνωρίζετε από πού προέρχονται τα ρούχα που φοράτε και το φαγητό που τρώτε;

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights] και ο Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, καθώς και η Κοινοτική Χάρτα για τα Θεμελιώδη Κοινωνικά Δικαιώματα των Εργαζομένων, όπως και η Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μολονότι η τελευταία δεν είναι ακόμα νομικά δεσμευτική) είναι κάποια από τα διεθνή και περιφερειακά κείμενα που έχουν ιδιαίτερη σχέση με το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Υποεπιτροπή των Η.Ε. για την προαγωγή και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως και η Υποεπιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων έχουν και οι δύο υιοθετήσει αποφάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την παγκοσμιοποίηση, η πρώτη αναφορικά με την απελευθέρωση του εμπορίου και την επίδρασή της στα ανθρώπινα δικαιώματα (Απόφαση 1999/30) και η δεύτερη για τα ανθρώπινα δικαιώματα ως τον πρωταρχικό στόχο του εμπορίου, των επενδύσεων και της οικονομικής πολιτικής (Απόφαση 1998/12).

Για την οπτική ότι το χάσμα Βορρά – Νότου οδηγεί σε δυστυχία, ρίξτε μια ματιά στο Εκπαιδευτικό Πακέτο στην ενότητα «Βορράς – Νότος, ένα ζήτημα ανισοροπίας»

«Η Υποεπιτροπή για την προαγωγή και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ...αξιώνει από όλες τις κυβερνήσεις και τα οικονομικά και πολιτικά φόρουμ να λάβουν πλήρως υπόψη τους όλες τις διεθνείς δεσμεύσεις και αρχές ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διαμόρφωση της διεθνούς οικονομικής πολιτικής²²».

Ορισμένες από τις υποτιθέμενες θετικές πλευρές της παγκοσμιοποίησης

1. «Επαναπροσδιορίζοντας την Ιδιότητα του Πολίτη»: Μια νέα διάσταση της Ιδιότητας του Πολίτη αναδύεται και αποκαλείται παγκόσμια Ιδιότητα του Πολίτη. Συνδυάζει την παραδοσιακή έννοια της Ιδιότητας του Πολίτη με την άσκηση πολιτικών και νομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, όπως η ψήφος. Στην πραγματικότητα, το να είναι κανείς παγκόσμιος πολίτης στις μέρες μας, σημαίνει να αντιμετωπίζει κριτικά το τι καταναλώνουμε και υπό ποιες συνθήκες παράγονται τα αγαθά και το να είναι περισσότερο συνειδητοποιημένος για παγκόσμια ζητήματα, όπως η φτώχεια στον κόσμο ή τα περιβαλλοντικά προβλήματα βίας. Επιπρόσθετα, ορισμένοι επιχειρηματολογούν για το ότι η κοινωνική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση σημαίνει το αντίθετο της ομοιογενεοποίησης: ότι, δηλαδή, νέες πρακτικές και ταυτότητες δημιουργούνται ως απόρροια των διαδικασιών αλληλεπίδρασης.
2. Αυξανόμενη κινητικότητα και ταχύτερες επικοινωνίες: Παρά το ότι το καταφανώς αυξανόμενο τεχνολογικό χάσμα ανάμεσα στους έχοντες και μη έχοντες είναι ένα από τα μεγαλύτερα αρνητικά σημεία αυτής της τάσης, μια από τις θετικές συνέπειες του ανοίγματος των συνόρων και της ανάπτυξης του διαδικτύου και των άλλων τεχνολογιών είναι ότι γίνεται ολοένα και πιο εύκολο να ταξιδεύει κανείς από τη μια χώρα στην άλλη ή να επικοινωνεί με ανθρώπους από όλον τον κόσμο. Αυτό μας δίνει την ευκαιρία να μοιραζόμαστε και να μαθαίνει ο ένας από τον άλλο και από άλλους πολιτισμούς, με την ελπίδα ότι αυτό θα μας διδάξει την ανεκτικότητα και τον σεβασμό.
3. Το σταδιακό άνοιγμα των συνόρων: Θα έπρεπε να διευκολύνει την ανάπτυξη και την εφαρμογή των διακρατικών και περιφερειακών συστημάτων δικαιοσύνης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κάτι που θα μπορούσε να αντισταθμίσει τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι ένα παράδειγμα αρκετά αποδοτικού περιφερειακού συστήματος προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης

Ως απάντηση στη χρηματοοικονομική και οικονομική παγκοσμιοποίηση, σημαντικό μέρος της κοινωνίας των πολιτών που ανησυχεί για τον αρνητικό της αντίκτυπο έχει αρχίσει να οργανώνεται σε ένα παγκόσμιο κίνημα για να προαγάγει αυτό που ονομάζει παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο. Αυτό το διεθνές κίνημα, που συνήθως ονομάζεται «κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης» συγκεντρώνει συνδικαλιστές, περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις, πολιτικούς, ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διανοούμενους, ορ-

«Η αλληλεγγύη είναι η στοργή των λαών»

Ernesto Cardenal

- γανώσεις γυναικών κ.λπ., εν ολίγοις, ένα ευρύ φάσμα θεσμών και ατόμων που ενδιαφέρονται
- να οικοδομήσουν έναν κόσμο ισότητας, ο οποίος, σύμφωνα με τους ίδιους, δεν μπορεί
- να υπάρξει, ενόσω ο νεοφιλελευθερισμός, η απορρύθμιση και η ιδιωτικοποίηση είναι οι
- κύριοι κινητήρες της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Ζητούν μια παγκοσμιοποίηση με
- ανθρώπινο πρόσωπο. Ορισμένες από αυτές τις ομάδες αποφάσισαν να εκδηλώσουν αυτήν
- τους τη διαφωνία συμμετέχοντας σε μεγάλες διαδηλώσεις κατά τη διάρκεια συναντήσεων
- οργανωμένων από το G7+1 και άλλους θεσμούς που προάγουν αυτά τα φαινόμενα.
- Δυστυχώς, οι πλέον ορατές πλευρές αυτών των γεγονότων ήταν τα βίαια περιστατικά,
- που προκάλεσαν πολλές υλικές ζημιές. Αυτό το κίνημα επίσης σταδιακά άρχισε να
- αυτοργανώνεται. Το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ συναντήθηκε στο Πόρτο Αλέγκρε, στη
- Βραζιλία, «παράλληλα» προς το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, που συναντήθηκε στο
- Νταβός της Ελβετίας, και έδωσε την ευκαιρία σε χιλιάδες αντιπροσώπους οργανώσεων της
- κοινωνίας των πολιτών να αναλύσουν ζητήματα που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση
- και τις συνέπειές της και να διερευνήσουν εναλλακτικές προτάσεις. Με το σύνθημα «ένας
- άλλος κόσμος είναι εφικτός» ορισμένα από τα αναρίθμητα ζητήματα που συζητήθηκαν
- ήταν η διαδικασία μεταρρύθμισης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, η υπεράσπιση
- των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ειδικά των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών
- δικαιωμάτων) και την απαλοιφή του χρέους του Τρίτου Κόσμου.

Αναφορές

Bîrzéa, C., Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective, Council for Cultural Co-operation, Strasbourg, June 2000, pp. 8-11.

Leary, V., "Globalisation and human rights", Human Rights, New Dimensions and Challenges, Unesco, Paris, 1998, pp.265-276.

"Mondialisation et droits de l'homme", La Lettre, No.28, Fédération Internationale des Droits de l'Homme, Paris, 1999.

"Mondialisation et pauvreté", Revue QUART MONDE, No.175, Éditions Quart Monde, Paris, 2000.

Oloka-Onyango, J., Udagama, D., "Human rights as the primary objective of international trade, investment and finance policy and practice. Working paper submitted in accordance with Sub-Commission resolution 1998/12". United Nations, E/CN.4/ Sub.2/1999/11, 1999.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να παραθέσουμε τον Xavier Godinot της ATD Quart Monde: «Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πρόκληση που αντιμετωπίζεται συλλογικά, όπως και μια πρόσκληση για όλους μας να ανακαλύψουμε νέους τρόπους να είμαστε πολίτες του κόσμου».

Ορισμένες ΜΚΟ και οργανισμοί που ασχολούνται με την παγκοσμιοποίηση:

Oxfam, www.oxfam.org

Fédération Internationale des Droits de l'Homme, www.fidh.org

International Forum on Globalisation, www.ifg.org

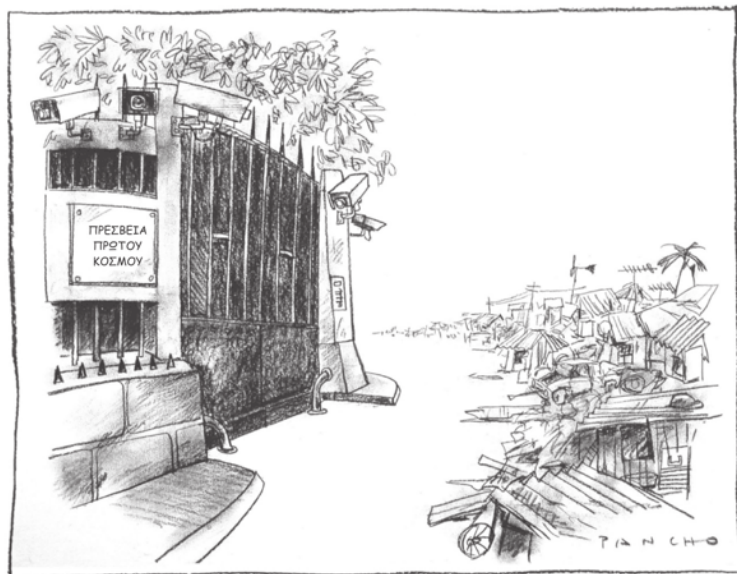
Third World Network, www.townside.org.sg

L'Observatoire de la Mondialisation, http://terresacree.org/obsmondi.htm

ATTAC, www.attac.org

World Social Forum, www.forumsocialmundial.org.br

Γνωρίζετε κάποιον άλλο θεσμό ή άτομο από τη χώρα σας που θα μπορούσε να προστεθεί σε αυτόν τον κατάλογο;

Υγεία

Η υγεία είναι ένα κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό ζήτημα και επίσης ένα ζήτημα που έχει να κάνει με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ανισότητα και η φτώχεια είναι οι ρίζες της προβληματικής υγείας, όπως και των θανάτων των φτωχών και των περιθωριοποιημένων ανθρώπων. Η Παγκόσμια Αναφορά Υγείας [World Health Report] ταξινομεί τις ασθένειες και τις αιτίες των θανάτων με αριθμητικούς κώδικες. Η πρώτη αιτία θανάτου σε όλο τον κόσμο είναι αυτή που αντιστοιχεί στον αριθμό 259.5: η ακραία φτώχεια. Έχει γίνει φαύλος κύκλος: η φτώχεια προκαλεί ασθένεια, που με τη σειρά της οδηγεί σε μεγαλύτερη φτώχεια.

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι οικονομικές αλλαγές παγκοσμίως έχουν καταφανώς επηρεάσει την υγεία του κόσμου και την πρόσβασή του σε υγειονομική περίθαλψη και σε κοινωνικές υπηρεσίες. Οι παγκόσμιοι πόροι ολοένα και περισσότερο συγκεντρώνονται στα χέρια λίγων οικονομικών παικτών, οι οποίοι αγωνίζονται για τη μεγιστοποίηση των ιδιωτικών κερδών. Η οικονομική και χρηματοοικονομική πολιτική ολοένα και περισσότερο διαμορφώνεται από μια μικρή ομάδα κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. Οι πολιτικές αυτών των οργανισμών, από κοινού με τις δραστηριότητες των πολυεθνικών εταιρειών, έχουν σοβαρές συνέπειες για τη ζωή, την υγεία και το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων τόσο στο Νότιο όσο και στο Βόρειο ημισφαίριο.

Περισσότερο από οποτεδήποτε άλλοτε στο παρελθόν, οι μορφές των θανάτων και των ασθενειών έχουν το πρόσωπο της αδικίας και της ανισότητας: το 75% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει στον αναπτυσσόμενο κόσμο αλλά αντιπροσωπεύει το 8% μόνο της παγκόσμιας αγοράς φαρμάκων. Επιπλέον, το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε βασικά φάρμακα.

AIDS και ανθρώπινα δικαιώματα

Ένα παράδειγμα είναι το AIDS. Στις πλούσιες χώρες οι άνθρωποι που έχουν HIV/Aids μπορούν να ζήσουν καλύτερα και περισσότερο χάρη στα αντι-ρετροϊκά φάρμακα, τα οποία παρέχονται από ορισμένες χώρες δωρεάν ή σε λογικές τιμές. Στις χώρες του Νότου οι προσβεβλημένοι από τον HIV πεθαίνουν, καθώς δεν έχουν πρόσβαση σε θεραπεία. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η ετήσια κατά κεφαλήν υγειονομική δαπάνη αντιστοιχεί σε 10 δολάρια ΗΠΑ.

Η Επιτροπή των Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε μια έκθεσή της για το AIDS και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει, μεταξύ άλλων, επισημάνει τα ακόλουθα ανθρώπινα δικαιώματα ως στενά σχετιζόμενα με την εξάπλωση του AIDS σε όλο τον κόσμο³¹:

- Το δικαίωμα στον γάμο και στη δημιουργία οικογένειας. Μια έκθεση της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σημείωσε ότι: «Είναι σαφές ότι το δικαίωμα των ανθρώπων που ζουν με HIV/Aids παραβιάζεται από την υποχρεωτική προγαμι

«Η υγεία είναι μια κατάσταση απόλυτης σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η απουσία ασθένειας ή ανημπορίας»

Heave

Σχετικές δραστηριότητες

- Πρόσβαση σε φάρμακα σελ 82
- Ενδοοικογενειακές Υποθέσεις σελ 120
- Κήπος σε μια νύχτα σελ 149
- Ας μιλήσουμε για σεξ σελ 168
- Ζώντας σε έναν τέλειο κόσμο σελ 173
- Αθλητισμός για όλους σελ 232

Ημερομηνίες Κλειδιά
1η Δεκεμβρίου

Παγκόσμια Ημέρα για το AIDS

7η Απριλίου

Παγκόσμια Ημέρα Υγείας

- αία εξέταση ή/και την απαίτηση «πιστοποιητικών καθαρότητας από Aids» ως προϋπόθεση για την έκδοση αδειών γάμου από την κρατική νομοθεσία. Δεύτερον, οι εξαναγκαστικές αμβλώσεις ή η στέρωση γυναικών που ζουν με HIV παραβιάζουν το ανθρώπινο δικαίωμα στη δημιουργία οικογένειας, όπως και το δικαίωμα στην ελευθερία και στην αριμείλεια /πληρότητα (integrity) του ατόμου».
- *Τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών και των νέων* ενδέχεται επίσης να βρίσκονται υπό απειλή. «Πολλά απ' αυτά τα δικαιώματα, όπως η προστασία από την παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (trafficking), την πορνεία, τη σεξουαλική εκμετάλλευση και την κακοποίηση, σχετίζονται με την πρόληψη του HIV/Aids, με τη φροντίδα και την υποστήριξη για τα παιδιά, εφόσον η σεξουαλική βία ενάντια στα παιδιά αυξάνει, μεταξύ άλλων, την ευπάθειά τους στον HIV/Aids. Η ελευθερία να αναζητήσει κανείς, να πάρει και να επωφεληθεί από πληροφορίες και ιδέες κάθε είδους, καθώς και το δικαίωμα στην εκπαίδευση, παρέχουν στα παιδιά το δικαίωμα να δώσουν και να πάρουν πληροφορίες που σχετίζονται με τον HIV, τις οποίες χρειάζονται προκειμένου να αποφύγουν τη μόλυνση και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κατάσταση, αν προσβληθούν».
- *«Το δικαίωμα στην εχεμύθεια* καλύπτει υποχρεώσεις για τον σεβασμό της εχεμύθειας, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης για συγκατάθεση για την εξέταση HIV, καθώς επίσης και την εχεμύθεια της πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης σεβασμού της εμπιστευτικότητας όλων των πληροφοριών που σχετίζονται με την κατάσταση ενός ατόμου σε ό,τι αφορά τον HIV. Το συμφέρον του ατόμου σχετικά με την εχεμύθεια είναι απολύτως πρωταρχικό στο πλαίσιο του HIV/Aids, πρώτον λόγω του επεμβατικού χαρακτήρα της υποχρεωτικής εξέτασης HIV και δεύτερον λόγω του στίγματος και των διακρίσεων που συνδέονται με την απώλεια της εχεμύθειας και της εμπιστευτικότητας στις περιπτώσεις όπου η κατάσταση ως προς τον HIV αποκαλύπτεται. Η κοινότητα έχει συμφέρον στη διατήρηση της εχεμύθειας προκειμένου ο κόσμος να αισθάνεται ασφαλής και άνετος στη χρήση των δημόσιων υγειονομικών μέτρων».
- *Το δικαίωμα στην εκπαίδευση:* «Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει τρεις ευρείες συνιστώσες που σχετίζονται με το πλαίσιο του HIV/Aids. Πρώτον, τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν εκπαίδευση σχετικά με τον HIV, ειδικά σε ό,τι αφορά την πρόληψη και τη θεραπεία. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση ειδικά σε ό,τι αφορά την πρόληψη και την περίθαλψη είναι ουσιώδης και είναι κάτι που σώζει ζωές στα προγράμματα αποτελεσματικής πρόληψης και περίθαλψης. Είναι υποχρέωση του κράτους να διασφαλίζει ότι, για κάθε πολιτισμική και θρησκευτική παράδοση, θα παρέχονται τα μέσα ώστε η πληροφόρηση για τον HIV/Aids να περιλαμβάνεται αποτελεσματικά στα εκπαιδευτικά προγράμματα εντός και εκτός σχολείου. Δεύτερον, τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τόσο τα παιδιά όσο και οι ενήλικες που ζουν με τον HIV/Aids δεν υφίστανται διακρίσεις, π.χ. όταν δεν τους εγκρίνεται η πρόσβαση στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στα σχολεία, στα πανεπιστήμια, σε υποτροφίες και στη διεθνή εκπαίδευση ή όταν υπόκεινται σε περιορισμούς λόγω της κατάστασής τους αναφορικά με τον HIV. Δεν υπάρχει υγειονομική λογική σε τέτοια μέτρα, εφόσον δεν υπάρχει κίνδυνος μετάδοσης του HIV υπό κανονικές συνθήκες σε εκπαιδευτικά πλαίσια. Τρίτον, τα κράτη θα πρέπει να προάγουν μέσω της εκπαίδευσης τον σεβασμό, την ανεκτικότητα και τη μη διάκριση σε σχέση με τα άτομα που ζουν με τον HIV/Aids.
- *«Το δικαίωμα στην εργασία* καθιστά κάθε άτομο δικαιούχο πρόσβασης στην απασχόληση χωρίς προϋποθέσεις, με την εξαίρεση των αναγκαιών επαγγελματικών προσόντων. Αυτό το δικαίωμα παραβιάζεται όταν από τον υποψήφιο για τη θέση εργασίας ή τον υπάλληλο απαιτείται να υποβληθεί υποχρεωτικά σε εξέταση για HIV και δεν του δίνεται απασχόληση ή απολύεται ή του στερείται η πρόσβαση σε εργασιακά ωφελήματα εξαιτίας ενός θετικού αποτελέσματος».

? Με ποιον τρόπο παραβιάζονται τα δικαιώματα των ανθρώπων που υποφέρουν από Aids ή που είναι οροθετικοί στον HIV στη χώρα σας; Πώς αυτό μπορεί να αποφευχθεί;

Υγεία και περιβάλλον στην Ευρώπη

Ορισμένα ζητήματα υγείας σχετίζονται και με περιβαλλοντικά προβλήματα. Τον Οκτώβριο του 2001 διοργανώθηκε ένα συνέδριο προκειμένου να αναλυθούν οι συνέπειες που έχει για την υγεία η κλιματική αλλαγή και η εξασθένηση του στρώματος του όζοντος. Ειδικοί στο πεδίο αυτό πιστεύουν ότι «οι δυνητικά καταστροφικές επιπτώσεις της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην κλιματική αλλαγή και στην εξασθένηση του όζοντος είναι πολύ σημαντικές» και ότι «είναι επείγον να αναληφθεί δράση για τη μείωση τόσο της περιβαλλοντικής αλλαγής όσο και του αντίκτυπου της στην υγεία»³².

Υγεία και νεότητα

Τα τελευταία χρόνια, μια ανησυχητική τάση σε πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε. είναι η αύξηση της κατανάλωσης αλκοόλ από νέους και νέες σε ολοένα μικρότερες ηλικίες. Η βλάβη που προκαλείται από την κατανάλωση του αλκοόλ είναι σημαντική. Μια συγκριτική ανάλυση κινδύνου, λ.χ., δείχνει ότι ένας στους τέσσερις θανάτους στους άρρενες ηλικίας 15 – 29 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να αποδοθεί στο αλκοόλ. Αυτές οι σκέψεις οδήγησαν στην απόφαση να γίνει η θεματική ενότητα «Νέοι/ες και Αλκοόλ» το θέμα του Συνεδρίου Υπουργών του Π.Ο.Υ. (Στοκχόλμη, 19-21 Φεβρουαρίου 2001) και ο συνολικός στόχος του συνεδρίου ήταν να προαγάγει την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης για το Αλκοόλ.

Αυτό το συνέδριο υιοθέτησε μια διακήρυξη που περιείχε τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά:

1. Αναγνώριση του αλκοόλ ως σημαντικού ζητήματος για την υγεία των νέων.
2. Αναγνώριση της ανάγκης για δημόσια υγεία και πολιτική για το αλκοόλ, χωρίς τη μεσολάβηση εμπορικών και οικονομικών συμφερόντων.
3. Προτροπή να δοθεί η ευκαιρία στους νέους και στις νέες να εμπλακούν οι ίδιοι/ες στη διαμόρφωση της σχετικής πολιτικής.
4. Προτροπή να αποφασιστούν οι στόχοι σε εθνικό και τοπικό επίπεδο προκειμένου να μειωθεί η επίδραση του αλκοόλ στην υγεία των νέων.

Μια σειρά από βήματα έχουν προταθεί προς έγκριση στον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ) - Περιφερειακή Επιτροπή για την Ευρώπη, μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα:

- Η ενδυνάμωση της διεθνούς εταιρικότητας, ειδικά στην Ε.Ε., στο συμβούλιο της Ευρώπης, στην UNICEF και στο Ευρωπαϊκό Φόρουμ των Ιατρικών Ενώσεων του Π.Ο.Υ,
- η διατήρηση της επαφής με τους νέους, τις νέες και τις οργανώσεις τους σε όλη την περιοχή και
- η εγκαθίδρυση ενός συστήματος που θα παρακολουθεί πώς προωθούνται τα αλκοολούχα ποτά στους νέους.

? Μπορείτε να φτιάξετε έναν κατάλογο με συγκεκριμένες και πρακτικές δράσεις που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν για να βοηθήσουν στην υλοποίηση των συστάσεων αυτών στη δική σας κοινότητα και χώρα;

Όπως τονίστηκε στις παραπάνω συστάσεις, οι νέοι και οι νέες μπορούν και θα πρέπει να είναι στρατηγικοί εταίροι σε δραστηριότητες ή προγράμματα που να ασχολούνται με προβλήματα υγείας, μέσω της πρόληψης ή της παρέμβασης. Υπάρχουν οργανώσεις νέων που ενεργοποιούνται στον τομέα της υγείας, όπως η Διεθνής Ομοσπονδία του Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου, που έχουν τμήματα νέων σε όλο τον κόσμο. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Προαγωγή της Υγείας στα Σχολεία είναι ένα τριμερές πρόγραμμα, που ξεκίνησε να λειτουργεί από το Περιφερειακό Γραφείο για την Ευρώπη του Π.Ο.Υ., την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Δίνει έμφαση στη σημασία της προαγωγής της υγείας στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της συνεργασίας ανάμεσα στους επαγγελματίες της υγείας και της εκπαίδευσης και στα μέλη της κοινότητας.

• Το δικαίωμα στην υγεία

• Το δικαίωμα στην υγεία αναφέρεται σε πολλά διεθνή κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως στο Άρθρο 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και στο Άρθρο 24 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σε ό,τι αφορά στην Ευρώπη, το Άρθρο 13 της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Χάρτας αναφέρεται σε αυτό εκτενώς:

• «Με πρόθεση να διασφαλιστεί η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος στην κοινωνική και στην ιατρική βοήθεια, τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν:

- 1. Να διασφαλίσουν ότι σε κάθε άτομο, το οποίο δεν έχει επαρκείς πόρους και που δεν είναι σε θέση να διασφαλίσει τέτοιους πόρους είτε με τις δικές του προσπάθειες είτε από άλλες πηγές και ειδικότερα από ωφελήματα στο πλαίσιο της κοινωνικής ασφάλειας, θα παρέχεται επαρκής βοήθεια και, σε περιπτώσεις ασθένειας, η περίθαλψη που απαιτεί η κατάσταση.
- 2. Να διασφαλίσουν ότι τα άτομα που λαμβάνουν αυτή τη βοήθεια δε θα υποστούν, για τον λόγο αυτό, περιστολή των πολιτικών και κοινωνικών τους δικαιωμάτων.
- 3. Να προνοήσουν ώστε όλοι να μπορούν να λάβουν από τις αρμόδιες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες συμβουλευτική και προσωπική βοήθεια τέτοια, που να προλαμβάνει, να ικανοποιεί ή να μετριάξει τις ατομικές ή οικογενειακές ανάγκες.
- 4. Να εφαρμόσουν τα προβλεπόμενα που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2 και 3 αυτού του Άρθρου σε ισότιμη βάση με τους εθνικούς ή άλλους συμβαλλόμενους εταίρους σύννομα, στο πλαίσιο των επικρατειών τους, σε συμφωνία με τις υποχρεώσεις τους προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Κοινωνική και Ιατρική Αρωγή, που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 11 Δεκεμβρίου του 1953.

• Το 1999 η Παγκόσμια Αναφορά Υγείας διέκρινε τις ακόλουθες τέσσερις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εθνικές κυβερνήσεις, η διεθνής κοινότητα και η κοινωνία των πολιτών:

- 1. Τον προσανατολισμό των συστημάτων υγείας στην άσκηση ενός ελάχιστου αριθμού παρεμβάσεων που να έχουν το μέγιστο αποτέλεσμα στη μείωση της υπέρμετρης επιβάρυνσης που υφίστανται οι φτωχοί από τις ασθένειες. Αυτός περιλαμβάνει εκ νέου τη δέσμευση στον έλεγχο της ελονοσίας, εκτεταμένες προσπάθειες στον έλεγχο της φυματίωσης, εστίαση στην υγεία της μητέρας και του παιδιού, καθώς και στη σίτισή τους, όπως επίσης και την αναζωογόνηση και την επέκταση της κάλυψης των προγραμμάτων εμβολιασμού.
- 2. Το να καταστούν τα συστήματα υγείας ικανά να αντιμετωπίσουν προληπτικά τις ενδεχόμενες απειλές για την υγεία, οι οποίες προέρχονται από οικονομικές κρίσεις, ανθυγιεινά περιβάλλοντα ή ριψοκίνδυνη συμπεριφορά. Μια από τις πιο σημαντικές απειλές είναι η εξάρτηση από τον καπνό. Μια παγκόσμια δέσμευση για έλεγχο του καπνού θα απέτρεπε εκατομμύρια πρόωρους θανάτους. Μεταξύ των άλλων προτεραιοτήτων είναι η καταπολέμηση της αντίστασης στα αντιβιοτικά και η σύσταση μιας αποτελεσματικής απάντησης στην απειλή των αναδυόμενων ασθενειών. Σημαντική είναι επίσης η παγκόσμια εξάλειψη της πολιομυελίτιδας και η προαγωγή υγιεινών τρόπων ζωής (συμπεριλαμβανομένων του καθαρότερου αέρα και νερού, του επαρκούς εξαερισμού, των υγιεινών διαιτολογίων και των ασφαλέστερων μετακινήσεων).
- 3. Την ανάπτυξη συστημάτων υγείας που να παρέχουν καθολική πρόσβαση σε κλινικές υπηρεσίες χωρίς οικονομική επιβάρυνση (ή με μικρή μόνο επιβάρυνση) στη φάση της παροχής των υπηρεσιών. Αυτό προϋποθέτει δημόσια χρηματοδότηση, κυβερνητικά ελεγχόμενη κοινωνική ασφάλιση ή και τα δυο. Ωστόσο, αναγνωρίζεται ότι, αν πρόκειται οι υπηρεσίες να παρέχονται σε όλους, τότε δεν μπορούν να παρέχονται όλες οι υπηρεσίες. Οι πιο συμφέρουσες / οικονομικά αποτελεσματικές (cost-effective) υπηρεσίες θα πρέπει να παρέχονται πρώτες. Ακόμη και οι πλουσιότερες χώρες δεν μπορούν να προσφέρουν παρέμβαση σε σύνολα πληθυσμών, όταν η ιατρική αξία υπερβαίνει τους οικονομικούς κινδύνους.
- 4. Την ενθάρρυνση των συστημάτων υγείας να επενδύσουν στην επέκταση της γνώσης

που έκανε δυνατή την επανάσταση του 20ού αιώνα στην υγεία. Αυτό θα εξασφαλίσει τα εργαλεία για συνεχιζόμενα οφέλη και κατά τον 21ο αιώνα. Η πιο κρίσιμη ανάγκη είναι αυτή για έρευνα και ανάπτυξη στο πεδίο των μεταδοτικών ασθενειών που επηρεάζουν δυσανάλογα τους φτωχούς και η συγκρότηση μιας βάσης πληροφοριών ώστε να βοηθηθούν οι χώρες στην ανάπτυξη των δικών τους συστημάτων υγείας.

Αναφορές

The World Health Report, World Health Organisation, www.who.int/whr/

Ανθρώπινη Ασφάλεια

«Το νόημα της ανθρώπινης ασφάλειας είναι συνώνυμο με αυτό της ασφάλειας των ανθρώπων...Ο σκοπός της ανθρώπινης ασφάλειας είναι η ασφάλεια και η επιβίωση των ανθρώπων»

Dr. Sverre Lodgaard

Η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας αναδύθηκε στο παγκόσμιο προσκήνιο μόνο προς το τέλος του 20ού αιώνα. Πριν απ' αυτό, και για πάνω από 300 χρόνια, η ιδέα της κρατικής ασφάλειας ήταν μια οικεία και αποδεκτή έννοια. Τα κράτη είχαν το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση της προστασίας της εδαφικής τους ακεραιότητας έναντι εξωτερικών απειλών. Ακόμα και ειδικά μέτρα θα μπορούσαν να ληφθούν για τον στόχο αυτό, αλλά η έννοια της ασφάλειας, τουλάχιστον σε διεθνές επίπεδο, σταματούσε στα όρια του κράτους.

Ο λόγος περί ασφάλειας άλλαξε στη δεκαετία του 1990 και η διεθνής κοινότητα άρχισε να αποδέχεται τη σημασία των ειδικών μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία από απειλές προς την ασφάλεια τους και όχι μόνο κρατών αλλά και ανθρώπων, ακόμα κι αν αυτό ερχόταν σε αντίθεση προς τη θέληση της κυβέρνησης. Φυσικά, ακόμη και πριν από αυτό, υπήρχε μια κοινή χρήση της λέξης «ασφάλεια», που αφορούσε στους ανθρώπους, αλλά η ριζική αλλαγή επήλθε στον δημόσιο διεθνή λόγο στη δεκαετία του 1990: Για πρώτη φορά, η υπεράσπιση ανθρώπων, που μέχρι τότε θεωρούνταν δουλειά των κυρίαρχων κρατών, έγινε δυνητικά υπόθεση της διεθνούς κοινότητας.

Η γλώσσα άλλαξε, το ίδιο και οι δράσεις.

Οι συλλογικές δράσεις ασφάλειας από συνασπισμούς εθνών και υπό την καθοδήγηση των Η.Ε. δεν αναλήφθηκαν απαραίτητα για την ενίσχυση της ασφάλειας κρατών, αλλά πρώτα στα όνομα της ασφάλειας ανθρώπων (και λαών). Γεγονότα που μέχρι πρότινος γίνονταν αντιληπτά ως ανθρωπιστικές καταστροφές, άρχισαν να αντιμετωπίζονται με όρους ειρήνης και ασφάλειας. Αυτό έγινε προκειμένου να δικαιολογηθούν τα μέτρα άσκησης διεθνούς πίεσης. Ένα από τα πρώτα ήταν το πρόγραμμα επιβολής ανθρωπιστικών μέτρων στη Σομαλία στα 1992-1993. Στην περίπτωση αυτή το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. αποφάσισε ότι:

«Το μέγεθος της ανθρώπινης τραγωδίας...συνιστά απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια».

Η Επιχείρηση του Ο.Η.Ε. στη Σομαλία (UNOSOM) ξεκίνησε το 1992 για να εμποτεύει την κατάπαυση του πυρός στο Μογκαντίσου και τις παραλαβές του ανθρωπιστικού υλικού στα

Σχετικές Δραστηριότητες

- Μπορώ να μπω; σελ 102
- Λεφτά για ξόδεμα σελ 191
- Δικαιώματα, Μπίνγκο σελ 224
- Το φράγμα της γλώσσας σελ 248
- Η πάλη για τον πλούτο και την εξουσία σελ 251
- Η βία στη ζωή μου σελ 271

κέντρα διανομών στην πόλη. Η δύναμη και η δικαιοδοσία της αποστολής αργότερα ενισχύθηκαν για να μπορέσουν να προστατεύουν τα ανθρωπιστικά караβάνια και τα κέντρα διανομής σε όλη τη Σομαλία.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους και τις αρχές της Χάρτας των Η.Ε. και την πρωταρχική ευθύνη του Συμβουλίου Ασφαλείας για τη διατήρηση της Διεθνούς Ειρήνης και Ασφάλειας, έχοντας πάρει την απόφαση να δώσουμε λύση στην τραγική ανθρωπιστικά κατάσταση στο Κόσοβο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και να παράσχουμε εγγυήσεις επιστροφής σε όλους τους πρόσφυγες και στα εκτοπισμένα άτομα,

κρίνοντας ότι η κατάσταση στις χώρες της περιοχής συνεχίζει να συνιστά απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια... και δρώντας γ' αυτούς τους στόχους σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII της Χάρτας των Η.Ε.,

...αποφασίζουμε ότι το πεδίο ευθύνης της διεθνούς παρουσίας για την ασφάλεια, που θα εγκατασταθεί και θα δράσει στο Κόσοβο θα περιλαμβάνει :

1. Την αποθάρρυνση της αναθέρμανσης των εχθροπραξιών.
2. Την αποστρατιωτικοποίηση του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (Kosovo Liberation Army (KLA) ...
3. Τη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο οι πρόσφυγες και τα εκτοπισμένα άτομα θα μπορούν να επιστρέψουν με ασφάλεια στις εστίες τους ...και στο οποίο η ανθρωπιστική βοήθεια θα μπορεί να παραδοθεί.

Για τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας...»

Αποσπάσματα από την Απόφαση 1244 (1999). Υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. στην 4011η συνάντησή του στις 10 Ιουνίου 1999.

Δυο πιυχές της αλλαγής:

Το παραπάνω απόσπασμα από την απόφαση των Η.Ε. για το Κόσοβο απεικονίζει δυο από τις θεμελιακές αλλαγές που έχουν προκύψει σε ό,τι αφορά την ταξινόμηση των ζητημάτων που συνιστούν απειλή για τη διεθνή ασφάλεια:

1. το είδος των γεγονότων, που γίνονται πλέον αντιληπτά ως απειλές για τη διεθνή ασφάλεια
2. τις προεκτάσεις που οι ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια μπορούν να έχουν σε ενδοκρατικά ζητήματα όπως και σε συγκρούσεις ανάμεσα σε έθνη και κράτη.

Τι οδήγησε στην αλλαγή;

Υπήρξαν μια σειρά από παράγοντες που επηρέασαν αυτήν τη μετακίνηση του νοήματος στον ορισμό της ασφάλειας, από εκείνον που εστίαζε σε κράτη σε αυτόν που εστιάζει σε ανθρώπους. Ένας τέτοιος παράγοντας ήταν αναμφίβολα το τέλος του ψυχρού πολέμου, το οποίο επέτρεψε σε συμφέροντα κυβερνήσεων και λαών, που ήταν μέχρι τότε συγκαλυμμένα, να έρθουν στην επιφάνεια. Ένα αποτέλεσμα ήταν το ξέσπασμα σύνθετων και δυσεπίλυτων συγκρούσεων, συχνά διακρατικών, όπου το κόστος των απωλειών αμάχων απαιτούσε ένα νέο είδος απόκρισης.

Ωστόσο, υπάρχει πιθανά ένας πιο σημαντικός παράγοντας από την υπεράσπιση απλών λαών, η οποία ορισμένες φορές απαιτεί τη διεθνή αντίδραση. Αυτή η υπεράσπιση υπάρχει στο κάτω-κάτω εδώ και πολλά χρόνια, αλλά η «παρέμβαση» -η «εμπλοκή στα εσωτερικά»- δεν θεωρούνταν αποδεκτός τρόπος δράσης. Τώρα, ωστόσο, η αύξηση του ενδιαφέροντος για τα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο οδήγησε σε μια μορφή νομιμοποίησης αποδεκτής, αν όχι οικουμενικά, τουλάχιστον ευρέως: Τα ανθρώπινα δικαιώματα στο κάτω κάτω θεωρούνται ότι αφορούν ανθρώπους και όχι κράτη και όλες οι χώρες του κόσμου εκφράζουν την κατ' αρχήν, τουλάχιστον, συμφωνία τους με τους απορρέοντες κανονισμούς.

«Η ασφάλεια είναι μια βασική προϋπόθεση για να μπορούν να γίνονται και άλλα πράγματα»

Emma Rothschild

? Μέχρι ποιου βαθμού θα πρέπει οι εγχώριες πολιτικές του έθνους να υπόκεινται σε διερεύνηση από τη διεθνή κοινότητα;

Ατομικά ή κρατικά συμφέροντα;

Η κεντρική ιδέα πίσω από τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ότι υπάρχει ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανθρώπινης αξιοπρέπειας, το οποίο δεν πρέπει να καταπατείται από οποιαδήποτε κυβέρνηση ή άτομο. Έτσι, μια αναπόφευκτη συνέπεια της υιοθέτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ότι τα κράτη χάνουν ένα μέρος από την κυριαρχία τους, με την παλιά έννοια του όρου. Υπογράφοντας διεθνώς συμφωνημένους κανονισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα κράτη έχουν στη βάση αυτή συμφωνήσει να θέσουν το άτομο στο προσκήνιο των δράσεών τους και, ως εκ τούτου, χάνουν τη δυνατότητα να κάνουν οτιδήποτε θελήσουν στο όνομα του κρατικού συμφέροντος.

Αυτή η ιδέα έχει κερδίσει έδαφος τα τελευταία δέκα χρόνια στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων. Αυτό έχει οδηγήσει όχι μόνον στην αύξηση του αριθμού των αποστολών του Ο.Η.Ε. και του εύρους των δικαιοδοσιών τους σε σχέση με το παρελθόν, αλλά και στην πίεση να θεσπιστεί ένα διεθνές ποινικό δικαστήριο, στο οποίο οι καταπατητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να μπορούν να δικάζονται εκτός των ορίων οποιουδήποτε συγκεκριμένου κράτους.

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

Η διεθνής κοινότητα συνήλθε στη Ρώμη της Ιταλίας από τις 15 ως τις 17 Ιουνίου του 1998 προκειμένου να ολοκληρώσει ένα Σχέδιο Διακήρυξης, το οποίο, όταν κυρωθεί κατ' ελάχιστον από 60 χώρες, θα σηματοδοτήσει την ίδρυση ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου [International Criminal Court (ICC)]. Θα είναι ένα διεθνές δικαστήριο για να δικάζει άτομα που έχουν διαπράξει γενοκτονίες, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα ενάντια στην ανθρωπότητα.

Συνεχιζόμενες συζητήσεις: ελευθερία από τη «στέρση»

Η προέλευση της νέας επικέντρωσης στην ανθρώπινη ασφάλεια συχνά εντοπίζεται στη δημοσίευση της Ημερήσιας Διάταξης για την Ειρήνη από τον Γενικό Γραμματέα των Η.Ε. Boutros Boutros-Ghali το 1992. Αυτό το κείμενο εισηγούνταν ότι οι απειλές προς την παγκόσμια ασφάλεια δεν είναι μόνο милитарιστικής φύσης:

«Ένα πορώδες στρώμα όζοντος θα μπορούσε να αποτελέσει μεγαλύτερη απειλή για έναν πληθυσμό από έναν εχθρικό στρατό. Η ξηρασία και οι ασθένειες μπορούν να αποβούν όχι λιγότερο ανελέητες από τα όπλα του πολέμου».

Αυτό το οποίο τονιζόταν ήταν ότι η περιβαλλοντική ανισορροπία, η φτώχεια, η πείνα και η καταπίεση δε συνιστούν μόνο κρίσιμα ζητήματα ασφάλειας από μόνα τους, αλλά και ότι συνιστούν αιτίες αλλά και συνέπειες των συρράξεων.

Η Αναφορά του 1994 για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη, του Προγράμματος των Η.Ε. για την Ανάπτυξη, συνέχισε πάνω σ' αυτή την αντίληψη δίνοντας μια ευρύτερη ερμηνεία στην έννοια της ασφάλειας και προτείνοντας τη διάκριση της τελευταίας σε δύο συνιστώσες:

1. «Προστασία από αιφνίδιες και επώδυνες αναταράξεις του προτύπου της καθημερινής μας ζωής» (γνωστή ως «ελευθερία από τον φόβο»)
2. «Ασφάλεια από τις πάγιες απειλές της πείνας, της ασθένειας, του εγκλήματος και της καταπίεσης» (γνωστή ως «ελευθερία από τη στέρση»).

Στην έκθεση, αυτές οι έννοιες υπέστησαν περαιτέρω επεξεργασία αναγνωρίζοντας επτά συστατικά της ανθρώπινης ασφάλειας:

- Οικονομική ασφάλεια (διασφαλισμένο βασικό εισόδημα).

- Διατροφική ασφάλεια (υλική και οικονομική πρόσβαση σε τροφή).
- Υγειονομική ασφάλεια (σχετική ελευθερία έναντι ασθένειας και μόλυνσης).
- Περιβαλλοντική ασφάλεια (πρόσβαση σε υγιεινή προμήθεια νερού, σε καθαρό αέρα και σ' ένα μη υποβαθμισμένο χερσαίο περιβάλλον).
- Προσωπική ασφάλεια (ασφάλεια έναντι σωματικής βίας και απειλών).
- Κοινοτική ασφάλεια (διασφάλιση της πολιτισμικής ασφάλειας).
- Πολιτική ασφάλεια (προστασία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών).

Ωστόσο, αυτή η πολύ ευρεία σύλληψη της ανθρώπινης ασφάλειας έχει δεχτεί την κριτική όσων θεωρούν ότι όσα πιο πολλά συμπεριλαμβάνουμε στην έννοια, τόσο λιγότερο χρήσιμη καθίσταται αυτή ως εργαλείο άσκησης πολιτικής. Συγκεκριμένα, ένα από τα ιδρυτικά στελέχη της διεθνούς «Εταιρείας για την Ανθρώπινη Ασφάλεια», το Καναδικό Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων και Διεθνούς Εμπορίου (DFAIT), προτείνει έναν πολύ στενότερο ορισμό: «Ανθρώπινη ασφάλεια σημαίνει ασφάλεια για τους ανθρώπους από απειλές τόσο βίαιες όσο και μη βίαιες. Είναι μια συνθήκη ή μια κατάσταση ύπαρξης που χαρακτηρίζεται από την ελευθερία από απειλές διαβρωτικές για τα δικαιώματα των ανθρώπων, την ασφάλειά τους ή ακόμη και τις ζωές τους...η λυδία λίθος για τον καθορισμό του αν είναι χρήσιμο να διατυπωθεί ένα ζήτημα με όρους ανθρώπινης ασφάλειας, είναι ο βαθμός στον οποίο υπάρχει κίνδυνος για την ασφάλεια των ανθρώπων».

? Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και ποια τα μειονεκτήματα της διεύρυνσης της έννοιας της ελευθερίας προκειμένου αυτή να περιλαμβάνει τόσο την ασφάλεια έναντι της στέρησης όσο και την ασφάλεια έναντι του φόβου;

Ζητήματα Ανθρώπινης Ασφάλειας

Παρά τους διαφορετικούς ορισμούς, τις ερμηνείες, τους διάφορους προσδιορισμούς και τα ποικίλα σημεία εστίασης, υπάρχουν ορισμένα κοινά στοιχεία. Τα ακόλουθα χαρακτηριστικά αναδύονται ως κεντρικά στην ημερήσια διάταξη της ανθρώπινης ασφάλειας:

- Υπάρχει μια μετάθεση της έμφασης από την ασφάλεια κρατών στην ασφάλεια ανθρώπων. Αυτό θεωρείται μια από τις κύριες συμβολές στην έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για αιώνες, η ασφάλεια θεωρούνταν κυρίως ως ασφάλεια κρατική ή εθνική, ενώ τώρα η έννοια της ασφάλειας των ανθρώπων φέρνει τους ανθρώπους εντός των διεθνών συζητήσεων και θίγει ζητήματα σχετικά με την ασφάλεια ανθρώπων και όχι μόνο κρατών.
- Αυτό υποδηλώνει και ξαναδίνει έμφαση στις υποχρεώσεις των κρατών να διασφαλίζουν την ασφάλεια των πολιτών τους. Η εστίαση στην ασφάλεια ανθρώπων ενισχύει την εικόνα των κρατών ως αυτών που προνοούν και προστατεύουν τους πολίτες τους.
- Αναγνωρίζεται η αλληλοσυσχέτιση των ανθρώπων και το γεγονός ότι πολλά ζητήματα διασχίζουν τα σύνορα και άλλα όρια. Η θεώρηση της ανθρώπινης ασφάλειας δίνει έμφαση στην αλληλεξάρτηση των ανθρώπων στον σημερινό κόσμο υπενθυμίζοντας ότι πολλά προβλήματα δεν έχουν «διαβατήριο» και δεν μπορούν να σταματήσουν στα πολιτικά σύνορα. Οι γυναίκες και οι άντρες στις βιομηχανικές χώρες, λ.χ., δεν είναι προφυλαγμένοι από τη φτώχεια των αναπτυσσόμενων χωρών, όπως φαίνεται από τα διαγράμματα των μεταναστευτικών ροών, και από τις ασθένειες, που δεν σταματούν στα σύνορα, ενώ και οι άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες διατρέχουν τον κίνδυνο που συνεπάγονται οι βιομηχανικοί ρύποι που παράγουν τα εργοστάσια στον Βορρά.
- Αναγνωρίζεται η σημασία των μη κρατικών παραγόντων. Η διεθνής εκστρατεία ενάντια στις νάρκες συχνά αναφέρεται ως μια αποτελεσματική πρωτοβουλία από μη κυβερνητικές οργανώσεις. «Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αναζητούν περισσότερες ευκαιρίες και περισσότερες αρμοδιότητες στην προαγωγή της ανθρώπινης ασφάλειας. Σε πολλές περιπτώσεις οι μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν αναδειχθεί σε εξαιρετικά αποτελεσματικούς εταίρους στην υπεράσπιση της ανθρώπινης ασφάλειας»³³

- **Νέοι άνθρωποι και ανθρώπινη ασφάλεια**
- Οι οργανώσεις νέων που δουλεύουν σε προγράμματα και δραστηριότητες που προάγουν την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, περιβαλλοντικά ζητήματα ή την ανακούφιση από την πείνα, λ.χ., όλα μπορούν να θεωρηθούν ότι εργάζονται στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης ανθρώπινης ασφάλειας. Στοχεύουν στην οικοδόμηση συνθηκών, στις οποίες οι άνθρωποι θα απολαμβάνουν ελευθερία έναντι της ένδειας και του φόβου.

«...οι αξιοπρεπείς άνθρωποι δεν μπορούν απλώς να κάθονται αναπαυτικά και να βλέπουν τις συστηματικές, κατευθυνόμενες από τα κράτη σφαγές ανθρώπων. Οι αξιοπρεπείς άνθρωποι δεν μπορούν να το ανεχθούν αυτό και δεν μπορούν να αδρανήσουν και να μη βοηθήσουν, αν έχουν τη δύναμη να το κάνουν»

Vaclav Havel

- Προϋποθέτει ότι οι υπεύθυνοι για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου θα είναι υπόλογοι για αυτές τις πράξεις τους. Η δημιουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, όπως και τα Διεθνή Ειδικά Δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα θεωρούνται σημαντικά βήματα προόδου στην ατζέντα της ανθρώπινης ασφάλειας.
- Υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα των ζητημάτων ασφάλειας και ενισχύει την ανάγκη για πολύπλευρες απαντήσεις. Παρά τις πολλές και διαφορετικές χρήσεις του όρου, υπάρχει συμφωνία στο ότι πρόκειται για μια πολύπλευρη έννοια που προϋποθέτει τον συντονισμό και τη συνεργασία ανάμεσα σε ένα ευρύ φάσμα δρώντων. Μια άποψη στην οποία δίνεται προτεραιότητα είναι η καταφυγή σε πολιτικές «ήπιες ισχύος» ή πειθούς και όχι στη στρατιωτική ισχύ και στα σκληρά μέσα («ισχυρές ιδέες μάλλον παρά ισχυρά όπλα»³⁴ .)

Η προσωπική ασφάλεια και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Το δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία και στην ασφάλεια προστατεύεται από το Άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Η σημασία του Άρθρου 5 έγινε φανερή σύντομα από τις υποθέσεις που κατέληξαν στο Στρασβούργο. Από τις πρώτες 10.000 υποθέσεις, σχεδόν το ένα τρίτο αφορούσαν σε άτομα που στερούσαν της ελευθερίας τους.

Το Άρθρο αφορά στην προστασία της σωματικής ελευθερίας και ειδικά της ελευθερίας έναντι αυθαίρετης σύλληψης ή προφυλάκισης. Εγγυάται βασικά διαδικαστικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην επαρκή ενημέρωση σχετικά με τον λόγο της σύλληψης, το δικαίωμα της σύννομης ακρόασης από δικαστικό αξιωματούχο και το δικαίωμα πρόσβασης στις ταχείες δικαστικές διαδικασίες που θα κρίνουν τη νομιμότητα της κράτησης ή της παράτασής της. Παραδείγματα υποθέσεων που σύμφωνα με το Άρθρο 5 παραπέμφθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι και τα ακόλουθα:

1. Bozano κατά Γαλλίας, 1986
Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι συνθήκες σύλληψης και απέλασης του αιτούμενου από τη Γαλλία στην Ελβετία δεν ήταν ούτε σύννομες ούτε συμβατές με το δικαίωμα του ατόμου στην ασφάλεια.
2. Brogan και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 1988
Το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση των αιτουμένων, για την πρόληψη τρομοκρατικής επίθεσης για περιόδους που περνούν τις τέσσερις ημέρες, χωρίς να έχει κριθεί νομικά η κράτησή τους, παραβιάζει το δικαίωμα σε δίκαια δίκη.
3. De Wilde, Ooms και Versyp κατά Βελγίου, 1970/71
Το Δικαστήριο έκρινε ότι, στη νομοθεσία περί αλητείας, οι διαδικασίες στις οποίες μπορούν να έχουν πρόσβαση οι αιτούμενοι για να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα της κράτησής τους δεν τους έδιναν δυνατότητα να ασκήσουν ένδικο μέσο που να παρέχει τις απαραίτητες εγγυήσεις ώστε να προσβάλουν τη μακρά στέρηση της ελευθερίας τους, η οποία είχε διάρκεια από 7 μήνες μέχρι έναν χρόνο και εννέα μήνες

Βιβλιογραφία

Annan, K., «Two concepts of sovereignty», *The Economist*, 18 September 1999.
 Charter of the United Nations, www.un.org/peace
www.humansecuritynetwork.org
 Lodgaard, S., «Human security: concept and operationalization», *Norwegian Institute of International Affairs*, unpublished, 2000.
 Rothschild, E., «What is security?», *DAEDALUS, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Vol. 124, No. 3, Summer 1995.
 Human Development Report 1994, *United Nations Development Programme*, www.undp.org.
 The Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT), www.dfait-maeci.gc.ca/foreignp/humansecurity

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)

Στην αυτοβιογραφία του, ο πρόεδρος Μαντέλα αναπολεί μια στάση που είχε κάνει βορείως του Αρκτικού Κύκλου, στον Κόλπο της Χήνας [επαρχία του Λαμπραντόρ], όπου μια ομάδα νέων Ινουί (Εσκιμώων) τον πλησίασε:.

«...συνομιλώντας με αυτούς τους έξυπνους νέους ανθρώπους, έμαθα ότι είχαν παρακολουθήσει την αποφυλάκισή μου στην τηλεόραση και είχαν μάθει για τα γεγονότα στη Νότια Αφρική. 'Ζήτω το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο!', είπε ένας απ' αυτούς. Οι Ινουί είναι ένας λαός ιθαγενών που ιστορικά έχει υποστεί μεγάλη κακομεταχείριση από τον πληθυσμό των λευκών εποίκων. Υπάρχουν παραλληλισμοί ανάμεσα στα βάσανα των μαύρων Νοτιοαφρικανών και των Ινουί. Αυτό που με εντυπωσίασε τόσο ήταν το πόσο μικρότερος είχε γίνει ο πλανήτης κατά τη διάρκεια των δεκαετιών που πέρασα στη φυλακή. Ήταν εντυπωσιακό για μένα ότι ο έφηβος Ινουί, που ζούσε στη στέγη του κόσμου, μπορούσε να παρακολουθήσει την απελευθέρωση ενός πολιτικού κρατούμενου στο νότιο άκρο της Αφρικής. Η τηλεόραση είχε σμικρύνει τον κόσμο και είχε γίνει στο πλαίσιο αυτό ένα πολύ ισχυρό όπλο για την εξάλειψη της άγνοιας και την προαγωγή της δημοκρατίας»³⁵

Η διαδικασία, την οποία περιέγραψε γλαφυρά με μian εικόνα ο πρόεδρος Μαντέλα, είναι αυτή της ραγδαίας ανάπτυξης της διάδοσης των διαφόρων ΜΜΕ. Λίγο λιγότερο από έναν αιώνα πριν, στα 1895, ο Μαρκόνι έστειλε το πρώτο ασύρματο μήνυμα, ενώ δύο δεκαετίες νωρίτερα ο Έντισον είχε ανακαλύψει τον φωνογράφο. Οι τελευταίες δεκαετίες έχουν δει την τεχνική πρόοδο να επιταχύνεται ύστερα από την εφεύρεση του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης και, συνεπακόλουθα, τις μεταδόσεις και από τα δύο μέσα. Η κατάσταση των σημερινών ΜΜΕ ήταν δύσκολο να προβλεφθεί τον Οκτώβριο του 1957, όταν οι Σοβιετικοί επιστήμονες εκτόξευσαν τον Sputnik, το πρώτο διαστημικό αεροσκάφος που μπήκε σε τροχιά: μια μεταλλική σφαίρα διαμέτρου δύο ποδιών, η οποία είχε σχεδιαστεί για να προσδιορίσει την πυκνότητα των ανώτερων στρωμάτων της ατμόσφαιρας.

Το γεγονός αυτό μεταδόθηκε μέσω ραδιοφώνου και ο δορυφόρος έκανε κύκλους γύρω από τη γη επί τρεις μόνο μήνες. Δώδεκα χρόνια αργότερα οι Η.Π.Α. θα μετέδιδαν μέσω της τηλεόρασης εικόνες του πλανήτη μας ως ενός ενιαίου σώματος, καθώς και του πρώτου ανθρώπου που πάτησε το πόδι του στο φεγγάρι.

Σήμερα, τόσο η ιδέα του «ενός ενιαίου κόσμου», όσο και οι δορυφορικές επικοινωνίες αναφέρονται σε κρίσιμα τόσο παγκόσμια όσο και τοπικά ζητήματα. Το πρώτο διεθνές δορυφορικό σύστημα, το Intelsat, υλοποιήθηκε το 1965. Από τότε, οι τηλεπικοινωνίες της διαστημικής εποχής, οι τεχνολογίες της πληροφορικής, η οπτική ηλεκτρονική, έχουν όλες συγκλίνει σ' αυτό που συμβατικά γίνεται κατανοητό ως τα «ΜΜΕ» παρέχοντας ένα

Σχετικές Δραστηριότητες

- Παιχνίδι «Σχεδίασε τη λέξη», σελ. 127
- Αγωνιστές για τα δικαιώματα, σελ. 139
- Το πρωτοσέλιδο, σελ. 144
- Παιχνίδια με εικόνες, σελ. 203
- Αντίκτυπος του Διαδικτύου (INTERNET), σελ. 240
- Όταν έρθει το αύριο, σελ. 273

χωρίς προηγούμενο φάσμα εργαλείων –από το απλό κινητό τηλέφωνο μέχρι το Internet–, τα οποία οδηγούν στον σχηματισμό ποικίλων αντιλήψεων στην έκφραση απόψεων, στην αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους και στην κατανόηση των αλλαγών που συμβαίνουν, όπως και στην αντίδραση σε αυτές.

Αλλά και στον ίδιο τον τομέα των ΜΜΕ, η αντίληψη για τις αλλαγές αυτές βρίσκεται σε μια ριζική μετάβαση. Χρειάστηκαν 38 χρόνια προκειμένου το ραδιόφωνο να φτάσει σε 50 εκατομμύρια χρήστες, ενώ 13 χρόνια ήταν το αντίστοιχο χρονικό διάστημα για την τηλεόραση και 16 για τους προσωπικούς υπολογιστές, αλλά μόνον 4 για τον παγκόσμιο ιστό (το «world wide web»), τον κυρίαρχο τρόπο πλοήγησης στο Διαδίκτυο.

Προκλήσεις ενός κόσμου πλούσιου σε μέσα

Η Επιτροπή της Unesco για τον Πολιτισμό και την Ανάπτυξη, η οποία συμβάλλει στην ανάλυση των σύγχρονων τάσεων της επικοινωνίας και του κεντρικού ρόλου του Δυτικού Πολιτισμού στο πλαίσιο της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, περιγράφει το πώς οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν σήμερα στα μέσα δυνατότητες δίχως προηγούμενο. Οι παραδοσιακές μορφές λογοκρισίας έχουν καταστεί πολύ δύσκολες, τα μέσα μπορούν να ενισχύσουν μια αίσθηση παγκόσμιας αλληλεγγύης και οι τεχνολογίες πολυμέσων γεννούν νέες καλλιτεχνικές και πνευματικές προκλήσεις. Η ευκολία της αναπαραγωγής και της μετάδοσης έχουν καταστήσει δύσκολο τον κυβερνητικό έλεγχο –πόσο μάλλον τη λογοκρισία– επί των πληροφοριών που αποστέλλονται ή λαμβάνονται. Τα μέσα σήμερα βοηθούν στη διατήρηση των κινημάτων, όπως και στη δημιουργία περισσότερο ενήμερων πολιτών. Ενδυναμώνουν, επίσης, την αίσθηση της παγκόσμιας αλληλεγγύης, χωρίς την οποία δεν θα μπορούσε να αρχίσει να αποκρυσταλλώνεται κάποιου είδους παγκόσμια ηθική. «Οι εικόνες των μέσων που δείχνουν ανθρώπους να υποφέρουν έχουν κινητοποιήσει τους ανθρώπους να εκφράσουν την ανησυχία τους και την αλληλεγγύη τους με εκείνους που βρίσκονται σε μακρινά μέρη συμβάλλοντας σε προσπάθειες ανακούφισης και με την αξίωση εξηγήσεων και δράσεων από πλευράς των κυβερνήσεών τους».

Οι αρνητικές πτυχές θα πρέπει επίσης να τονιστούν. Πιθανόν υποτιμούμε τους πραγματικούς αριθμούς, όταν λέμε ότι αυτή τη στιγμή πάνω από 100 δημοσιογράφοι κρατούνται σε φυλακές σε πάνω από 20 χώρες για την άσκηση του κατοχυρωμένου δικαιώματός τους στην ελευθερία της έκφρασης, για να μην αναφερθούμε σε αυτούς που πλήρωσαν με τη ζωή τους την άσκηση του επαγγέλματός τους.

Η διαθεσιμότητα των μέσων είναι ένα άλλο πρόβλημα που θα πρέπει να αναφερθεί. Πώς μπορεί η επανάσταση των επικοινωνιών να φτάσει σε δισεκατομμύρια ανθρώπους που ζουν χωρίς ηλεκτρισμό σε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπινους οικισμούς στον αναπτυσσόμενο κόσμο; Είναι οι «μη κατέχοντες» της πληροφοριακής επανάστασης. Οι κατέχοντες είναι η μειοψηφία, κυρίως πολίτες των ανεπτυγμένων χωρών και οι κάτοικοι των αστικών κέντρων στον υπόλοιπο κόσμο, οι οποίοι μπορούν να ελπίζουν ότι θα συνδεθούν με τη δορυφορική τηλεόραση ή με τα διεθνή δίκτυα πληροφορικής

Ημερομηνία Κλειδί

21 Νοεμβρίου

Παγκόσμια Ημέρα τηλεόρασης

17 Μαΐου

Παγκόσμια Ημέρα

Τηλεπικοινωνιών

Γνωρίζατε ότι...

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, συχνά, ο αδύναμος κρίκος στην αλυσίδα της υποδομής είναι το «τελευταίο μίλι» από το τοπικό δίκτυο στο νοικοκυριό. Μερικές αφρικανικές χώρες είναι πραγματικά τόσο φτωχές σε ό,τι αφορά τις τηλεπικοινωνίες, ώστε διαθέτουν λιγότερες από μια τηλεφωνικές γραμμές ανά 1000 άτομα. Ή, για να το πούμε ακόμη πιο ωμά, υπάρχουν περισσότερα τηλέφωνα στο Τόκιο ή στο Μανχάτταν απ' ό,τι σε όλη την Αφρική. Η Αναφορά των Η.Ε. του 1999 για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη δίνει μέσω μιας σύγκρισης μιαν εικόνα για τη διαθεσιμότητα τηλεφωνικών γραμμών, τηλεοράσεων, φαξ, προσωπικών υπολογιστών και διαδικτυακών συνδέσεων παγκοσμίως. Οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν κατά μέσον όρο 502 τηλεφωνικές γραμμές, 595 συσκευές τηλεόρασης, 45 φαξ, 204 προσωπικούς υπολογιστές και 35 συνδέσεις διαδικτύου ανά 1000 κατοίκους, ενώ οι φτωχότερες χώρες έχουν κατά μέσον όρο 4 τηλεφωνικές γραμμές, 36 συσκευές τηλεόρασης, 0,2 φαξ και αμελητέα παρουσία προσωπικών υπολογιστών και πρόσβασης στο διαδίκτυο. Προς το παρόν, το ραδιόφωνο παραμένει το μόνο μέσο που είναι επαρκώς διαδεδομένο ανά την υφήλιο και το οποίο ανταποκρίνεται και στις ανάγκες των προφορικών πολιτισμών.

- **Πώς επηρεάζουν αυτές οι γρήγορες αλλαγές την αντίληψή μας για τα διεθνή δρώμενα;**
- “Τα μέρη δεσμεύτηκαν, για τους χρήστες των τοπικών διαλέκτων ή των γλωσσών των μειονοτήτων μέσα στις περιοχές που χρησιμοποιούνται, ανάλογα με την κατάσταση της κάθε γλώσσας, στον βαθμό που οι αρχές, άμεσα ή έμμεσα, είναι ικανές, έχουν τη δύναμη ή παίζουν κάποιον ρόλο σε αυτό τον τομέα και σέβονται τις αρχές της ελευθερίας και της αυτονομίας των ΜΜΕ”
- *Άρθρο 11, του Ευρωπαϊκού Χάρτη για Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες (1992) στα ΜΜΕ*
- Μπορούμε εδώ να τονίσουμε τρεις κρίσιμες διαστάσεις του μεταβαλλόμενου χαρακτήρα των ΜΜΕ: ³⁶
- Η ραγδαία ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και των τεχνολογιών μέσων έχει αλλάξει την ίδια τη φύση των ΜΜΕ. Με όρους χώρου και χρόνου γίνονται ένα συστατικό μέρος των τεκταινομένων. Η ζωντανή κάλυψη έχει μετασηματιστεί η ίδια σε νέο γεγονός. Παραδείγματα είναι, λ.χ., η προσγείωση των Αμερικανών πεζοναυτών στη Σομαλία, στην Αϊτή, η επίθεση στο Belj Dom και στον τηλεοπτικό σταθμό Oostankino στη Μόσχα.
- 1. Οι πολιτικοί ασκούν καθοριστική επιρροή στα ΜΜΕ στα μη δημοκρατικά καθεστώτα και στις ανοχύρωτες δημοκρατίες. Στις δημοκρατικές κοινωνίες, οι πολιτικοί αποπειρώνται να επηρεάσουν τα ΜΜΕ, όσο μπορούν, μέσω του προφίλ που διαμορφώνουν. Από την άλλη, τα ίδια τα ΜΜΕ ασκούν μιαν ολοένα και πιο αποφασιστική επιρροή στη συμπεριφορά και στις αποφάσεις των πολιτικών.
- 2. Η εμπορευματοποίηση καθλώνει την ποικιλία των προγραμμάτων, όπως και των προγραμμάτων που έχουν σχέση με μειονότητες, εναλλακτικές κουλτούρες και υποκουλτούρες. Η επιδίωξη της θεαματικότητας αντανακλάται στον τρόπο παρουσίασης των ειδήσεων και της επικαιρότητας. Η παρουσίαση των ειδήσεων, η αποσπασματική παρουσίαση της πραγματικότητας από τα μέσα στο κοινό τους χαρακτηρίζεται από το ασήμαντο, το αλλόκοτο και το σκανδαλώδες. Ως εκ τούτου, οι ειδήσεις που αφορούν σε σημαντικά ζητήματα καταλαμβάνουν όλο και λιγότερο χώρο στα ΜΜΕ. Η προθυμία να καλύπτονται τα έξοδα των δημόσιων μέσων είναι λιγότερη απ’ ό,τι παλαιότερα, κι έτσι κι αυτά ωθούνται στην εμπορευματοποίηση. Απ’ αυτή τη διαδικασία το κοινό χάνει πάρα πολλά –χάνει τις πηγές ενημέρωσής του.

· Η ανάγκη για εναλλακτικές λύσεις

- Ειδικά σε καιρό εντάσεων και βίαιων συρράξεων, όπως αυτές, λ.χ., που ανακλύπουν στα Βαλκάνια, «νέοι δίαυλοι για την ελεύθερη διακίνηση πληροφοριών θα μπορούσαν και θα έπρεπε συμβάλουν στον πλουραλισμό, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, στη δημοκρατία και στην ειρήνη...Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τη δημοσιογραφική δεοντολογία θα μπορούσαν να ευαισθητοποιήσουν δημοσιογράφους σε ό,τι αφορά στις προκαταλήψεις και στις διακρίσεις»³⁷.
- Μια από τις κορυφαίες διαδικτυακές πύλες που προάγουν την πληροφόρηση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, το One World (www.oneworld.net), έχει συνοψίσει κατά τον ακόλουθο τρόπο τις τέσσερις κύριες προκλήσεις αναφορικά με τη δημοκρατία στα ΜΜΕ:
- 1. Ελευθερία του λόγου. Παραδοσιακά, πολλές συζητήσεις για τη δημοκρατία στα ΜΜΕ έχουν εστιάσει στην ελευθερία του λόγου. Ειδικά κατά τα χρόνια του Ψυχρού

Άρθρο 11, του Ευρωπαϊκού Χάρτη για Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες (1992) στα ΜΜΕ

Τα μέρη δεσμεύτηκαν, για τους χρήστες των τοπικών διαλέκτων ή των γλωσσών των μειονοτήτων μέσα στις περιοχές που χρησιμοποιούνται, ανάλογα με την κατάσταση της κάθε γλώσσας, στον βαθμό που οι αρχές, άμεσα ή έμμεσα, είναι ικανές, έχουν τη δύναμη ή παίζουν κάποιον ρόλο σε αυτό τον τομέα και σέβονται τις αρχές της ελευθερίας και της αυτονομίας των ΜΜΕ:

- A. Στον βαθμό που το ραδιόφωνο και η τηλεόραση υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον:
- i. να εξασφαλίσουν τη δημιουργία τουλάχιστον ενός ραδιοφωνικού σταθμού και ενός τηλεοπτικού καναλιού στην τοπική διάλεκτο ή στις γλώσσες των μειονοτήτων ή
  - ii. να ενθαρρύνουν ή να διευκολύνουν τη δημιουργία τουλάχιστον ενός ραδιοφωνικού σταθμού και ενός τηλεοπτικού καναλιού στην τοπική διάλεκτο ή στις γλώσσες των μειονοτήτων ή
  - iii. να δημιουργήσουν κίνητρα ώστε οι παραγωγοί να ετοιμάσουν προγράμματα στις τοπικές διαλέκτους και στις γλώσσες των μειονοτήτων.

- Πολέμου, οι Δυτικές Κυβερνήσεις τόνιζαν την κρατική λογοκρισία στο σοβιετικό μπλοκ ως χρήσιμη αντίθεση στην υποτιθέμενη ελευθερία του δικού τους Τύπου. Ωστόσο, αν και η ελευθερία του λόγου εξακολουθεί να είναι ένα δικαίωμα που παραβιάζεται σε πολλές περιστάσεις ανά τον κόσμο, η επικέντρωση αποκλειστικά σε αυτήν την πτυχή έχει επισκιάσει ζητήματα ακόμη πιο θεμελιακά για τη δημοκρατία των ΜΜΕ σε πολλές χώρες σήμερα.
2. Το να ακούγεται η φωνή σου. Στα ΜΜΕ, η δημοκρατία δεν έγκειται μόνο στο να «μπορείς να λες ό,τι θέλεις». Η δημοκρατία στα ΜΜΕ αφορά και στο να ακούγεται η φωνή σου. Ενώ η τεχνολογία έχει καταστήσει ευκολότερο από ποτέ το να δημοσιεύσεις το περιοδικό σου, λ.χ., (ή να παραγάγεις τις δικές σου εικόνες και ειδήσεις σε video), έχει γίνει ολοένα και πιο δύσκολο να φτάσει το υλικό σου ακόμη και στο ελάχιστο κοινό. Ακόμη κι αν βρεις έναν διανομέα για να το κυκλοφορήσει σε έναν μικρό αριθμό ανεξάρτητων πρακτορείων που είναι ακόμη διαθέσιμα και πρόθυμα να το βάλουν στα ράφια, είναι γεγονός ότι δεν μπορείς να ξοδέψεις εκατομμύρια για τη διαφήμισή του κάθε χρόνο, που σημαίνει ότι μόνο κάποιιο ήδη «μυημένοι» θα μπουν στον κόπο να το ψάξουν.
  3. Η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας. Στην πιο εκλεπτυσμένη της μορφή, η λογοκρισία τελείται όχι μέσα από τη νομική καταστολή αλλά μέσα από τους καπιταλιστικούς θεσμούς που εργάζονται από κοινού για να διατηρήσουν την ηγεμονία των ιδεών τους. Ο έλεγχος των πλέον ισχυρών εργαλείων των νέων ΜΜΕ είναι ακόμη συγκεντρωμένος στα χέρια λίγων (εθνικά και διεθνώς), υπό ιδιωτική ιδιοκτησία ή υπό κυβερνητικό μονοπώλιο. Αυτό σημαίνει ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων ΜΜΕ είναι ιδιοκτησία ενός μικρού αριθμού βιομηχανικών κολοσσών. Είτε πρόκειται για τις επιμέρους χώρες είτε και σε παγκόσμια κλίμακα, ολοένα και περισσότερο αυτά τα καρτέλ ελέγχουν τις εικόνες και τα ρεπορτάζ μέσω των οποίων κατανοούμε τον κόσμο. Αντί ενός αληθινά δημοκρατικού πλουραλισμού, μας προσφέρονται άπειρες εκδοχές του ίδιου προϊόντος (με ελαφρές τροποποιήσεις στη συσκευασία).
  4. Προτεραιότητα στην ασφάλεια. Αυτή η έλλειψη πλουραλισμού έχει σοβαρές συνέπειες, καθώς γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να ακουστούν πράγματα διαφορετικά από την орθοδοξία των κυρίαρχων μέσων. Πόση κάλυψη είχαν οι εκατοντάδες χιλιάδες διαδηλωτές που διαδήλωσαν στη Βόρεια Αμερική και στη Δυτική Ευρώπη και που διαμαρτυρήθηκαν για την επίθεση των κρατών τους στο Ιράκ στον Πόλεμο του Κόλπου; Η ελλειμματική δημοκρατία στον χώρο των ΜΜΕ οδηγεί σε περιορισμένη πολιτική δημοκρατία, καθώς οι εναλλακτικές ιδέες σκόπιμα κρατούνται μακριά από την προσοχή του κοινού (ειδικά, αν ενδέχεται να προσβάλλουν τους διαφημιζόμενους).

· **Ελευθερία της έκφρασης**
 · **πολλά απομένουν να γίνουν**
 · «Πολλοί δημοσιογράφοι στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης και της Ευρώπης, κακοποιούνται, διώκονται και μερικές φορές ακόμη και δολοφονούνται, όταν προσπαθούν να κάνουν ρεπορτάζ για ζητήματα που σχετίζονται με το δημόσιο συμφέρον, δήλωσε ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης Walter Schwimmer σε μια δήλωσή του με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα της Ελευθερίας του Τύπου (3 Μαΐου 2001)³⁸.

Συγκέντρωση της ιδιοκτησίας

«Δύο κατασκευαστές πυρηνικών σταθμών κατέχουν δύο από τα εθνικά τηλεοπτικά δίκτυα των ΗΠΑ –η General Electric κατέχει το NBC και η Westinghouse το CBS. Το άλλο δίκτυο το έχει μια εταιρεία κινουμένων σχεδίων: η Disney έχει το ABC», σημείωσε με ανησυχία ο υποψήφιος για την προεδρία των ΗΠΑ Ralph Nader. Μια ομάδα διαφημιστών μπορεί σήμερα να συγκεντρώσει το 40% της αγοράς. Πάνω από τη συγκέντρωση εξουσίας, που προκύπτει από τη συγχώνευση της American On Line (AOL), της Time Warner και του Turner group, πλανάται το φάσμα της πολιτισμικής ηγεμονίας.

? Πιστεύετε ότι με το να υφιστάμεθα διαρκώς διαφημιστική εμπορική προπαγάνδα μέσα από τα ΜΜΕ στερούμαστε τη δυνατότητα να κάνουμε ελεύθερες επιλογές;

? Πιστεύετε ότι η έκθεση των νέων σε ακατάλληλο υλικό, λ.χ. σε υλικό με βίαιο ή ρατσιστικό περιεχόμενο στην τηλεόραση, επηρεάζει τη σκέψη και τις στάσεις τους;

ΜΚΟ και ΜΜΕ

1. Το Media Centre της Βαλτικής είναι μια ανεξάρτητη, μη κερδοσκοπική οργάνωση (ΜΚΟ) που προάγει τη δημοκρατία, την κοινωνική ανάπτυξη και την ειρηνική διεθνή συνεργασία μέσα από την ενεργό συμμετοχή στα ΜΜΕ, www.bmc.dk
2. Το AIM (Alternativna Informativna Mreža / Εναλλακτικό Δίκτυο Ενημέρωσης) είναι ένα δίκτυο ανεξάρτητων δημοσιογράφων από την πρώην Γιουγκοσλαβία και τα Νότια Βαλκάνια, το οποίο παρέχει μια σε βάθος πληροφόρηση στις τοπικές γλώσσες και στα αγγλικά, www.aimpress.org.
3. Οι Reporters sans Frontières (ρεπόρτερς χωρίς σύνορα) είναι μια οργάνωση που παρέχει πληροφορίες σχετικά με τους δημοσιογράφους που εργάζονται ελεύθερα και που διατρέχουν κινδύνους παγκοσμίως. Οργανώνει συλλογές υπογραφών και καμπάνιες αποστολής επιστολών υπεραμυνόμενη των δημοσιογράφων που απειλούνται. Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε www.rsf.fr.

Ειρήνη και Βία

Ποια η σχέση ειρήνης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Είναι η ειρήνη ανθρώπινο δικαίωμα;

Οι μαζικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η επιθυμία και η ανάγκη για ειρήνη οδήγησαν στη δημιουργία του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η επίτευξη ενός πολιτισμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση της ειρήνης σε όλες τις χώρες του κόσμου. Το δικαίωμα στην ειρήνη ανήκει στην τρίτη γενιά ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στα λεγόμενα και δικαιώματα αλληλεγγύης.

Η Unesco είναι ο θεσμός που περισσότερο απ' όλους δραστηριοποιήθηκε και δραστηριοποιείται στην προάσπιση του δικαιώματος αυτού. Στα 1994 ο Federico Mayor, ο τότε Γενικός Διευθυντής της, έκανε διεθνώς έκκληση για τη θέσπιση του δικαιώματος στην ειρήνη. Το 1997, ένα σχέδιο διακήρυξης υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση της Unesco. Η πρόταση απορρίφθηκε αλλά το δικαίωμα στην ειρήνη παρέμεινε στην ημερήσια διάταξη των Η.Ε. Η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στις αρχές του 1991 εξέδωσε την Απόφαση για την Προαγωγή του Δικαιώματος των Λαών στην Ειρήνη.

? Νομίζετε ότι θα πρέπει να υπάρξει ένα διακριτό δικαίωμα στην ειρήνη ή αυτή είναι μέρος των ήδη υφιστάμενων ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Τότε τι είναι η ειρήνη;

Η έννοια της ειρήνης έχει μια σημαντική πολιτισμική διάσταση. Παραδοσιακά, στις ανατολικές κουλτούρες η έννοια της ειρήνης είχε περισσότερο να κάνει με την εσωτερική ειρήνη (ειρήνη στον νου και στην καρδιά) ενώ στον δυτικό κόσμο η ειρήνη νοούνταν μεταξύ ανθρώπων έξω από το άτομο (απουσία πολέμου ή βίαιης σύγκρουσης). Στην Ινδία, λ.χ., η λέξη για την ειρήνη είναι «shanti» και υποδηλώνει μια τέλεια τάξη στον νου ή την ειρήνη του πνεύματος. Ο Gandhi βάσισε τη φιλοσοφία του και τη στρατηγική του σε μian άλλη έννοια, την Ahimsa, η οποία ευρέως σημαίνει την αποφυγή του οτιδήποτε μπορεί να αποβεί βλαβερό. Δήλωσε ότι «κυριολεκτικά μιλώντας, Ahimsa σημαίνει μη βία. Αλλά για μένα έχει ένα υψηλότερο, ένα απείρως ανώτερο νόημα. Σημαίνει να μην προσβάλλεις κανένα, να μην κάνεις εχθρικές σκέψεις, ακόμη και σε σχέση με εκείνους που θεωρείς εχθρούς σου. Όποιος ακολουθεί αυτό το δόγμα, δεν έχει εχθρούς». Στην παράδοση των Μάγια, η ειρήνη αφορά σε μια συνθήκη ευημερίας, καθώς συνδέεται με την ιδέα της τέλει ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων πλευρών της ζωής μας.

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την ειρήνη. Ένας απ' αυτούς, που έχει ισχυρή επιρροή, είναι η διάκριση ανάμεσα στη θετική και στην αρνητική ειρήνη, την οποία έκανε ο Ohan Galtung, ένας διεθνώς καταξιωμένος Νορβηγός λόγιος και ερευνητής.

«Το φωμί τον καιρό της ειρήνης είναι καλύτερο από το παντεσπάνι τον καιρό του πολέμου»

Σλοβάκιη παροιμία

Σχετικές Δραστηριότητες

- Μπορώ να μπω; σελ 102
- Έχουμε εναλλακτικές; σελ 116
- Ενδοοικογενειακές υποθέσεις σελ 120
- Ζώντας σε έναν τέλειο κόσμο σελ 173
- Λεφτά για ξόδεμα σελ 191
- Παίξτε το παιχνίδι! σελ 209
- Σταθμός Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας σελ 214
- Η βία στη ζωή μου σελ 271
- Όταν έρθει το αύριο σελ 273

- *Αρνητική ειρήνη* σημαίνει ότι δεν υπάρχει βίαιη σύγκρουση ανάμεσα σε κράτη ή εντός των κρατών, όπως λ.χ. υπήρξε στις συρράξεις στα Βαλκάνια.
- Από την άλλη, *θετική ειρήνη* σημαίνει μεν ότι δεν υπάρχει πόλεμος ή σύγκρουση, σε συνδυασμό όμως με μια κατάσταση ισότητας, δικαιοσύνης και ανάπτυξης.
- Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε αυτές τις δύο έννοιες με τον ακόλουθο τρόπο:
  - *Όχι πόλεμος = αρνητική ειρήνη*
  - *Όχι πόλεμος + κοινωνική δικαιοσύνη/ανάπτυξη = θετική ειρήνη*
- Ένα υψηλό επίπεδο κοινωνικής δικαιοσύνης κι ένα ελάχιστο επίπεδο βίας χαρακτηρίζουν, λοιπόν, τη θετική ειρήνη.
- Ενώ κάποιοι θεωρούν ότι όλα τα προβλήματα θα λυθούν, αν ο πόλεμος τελειώσει, στην πραγματικότητα, και μετά το τέλος του πολέμου μένει να γίνει πάντα πολύ δουλειά, ειδικά στην περίπτωση που απαιτείται ανοικοδόμηση της χώρας και ανάπτυξη των δομών εκείνων, οι οποίες θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη κοινωνική δικαιοσύνη και ανάπτυξη για όλους τους ανθρώπους στις χώρες που έχουν επηρεαστεί.
- Για τον λόγο αυτό μπορούμε να πούμε ότι η ειρήνη δεν είναι μόνο ζήτημα αφοπλισμού αλλά και ό,τι σχετίζεται με τον τρόπο ζωής των ανθρώπων.
- **? Ποιος θα έπρεπε να είναι υπεύθυνος για την εφαρμογή στρατηγικών που να παρεμποδίζουν τη βία οποιοδήποτε είδους στην κοινότητά σας;**

Συνέδριο ειρήνης

Τον Μάιο του 1999, 10.000 ακτιβιστές της ειρήνης όλων των ηλικιών συναντήθηκαν στη Χάγη της Ολλανδίας προς αναζήτηση νέων στρατηγικών για έναν ειρηνικό 21ο αιώνα. Ανάμεσα στους/στις συμμετέχοντες/ουσες στο ιστορικό συνέδριο της Έκκλησης της Χάγης [Hague Appeal] ήταν και 1500 νέοι και νέες από εκατό διαφορετικές χώρες. Στο τέλος του συνεδρίου, η Ημερήσια Διάταξη της Χάγης για την Ειρήνη και τη Δικαιοσύνη στον 21ο Αιώνα παρουσιάστηκε στον Γ.Γ. των Η.Ε. Kofi Annan. Αποτελεί σήμερα επίσημο κείμενο των Η.Ε., που περιλαμβάνει ένα πλάνο 50 σημείων για παγκόσμια δράση από πλευράς τόσο των κυβερνήσεων όσο και της κοινωνίας των πολιτών.

- **Μπορούμε να μιλήσουμε για την ειρήνη χωρίς να κάνουμε λόγο για βία;**
- Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για τη βία, ένας από τους οποίους ορίζει τη βία ως τη χρήση δύναμης –φανερής ή κεκαλυμμένης– με στόχο την απόσπαση και κατοχή από ένα άτομο ή μια ομάδα ανθρώπων κάποιου πράγματος χωρίς τη συναίνεσή του/τους.
- Υπάρχουν διάφορα είδη βίας. Μπορούμε να κάνουμε τη διάκριση μεταξύ άμεσης και έμμεσης (ή δομικής) βίας.
  - Άμεση βία = σωματική (φυσική) βία
  - Έμμεση ή δομική βία = φτώχεια, εκμετάλλευση, κοινωνική αδικία, έλλειψη δημοκρατίας κ.ο.κ.
- Έτσι, ειρήνη υπάρχει, όταν δεν υπάρχει άμεση και έμμεση βία.
- **Ποιο είναι το τίμημα της βίας;**
- Σε μια κατάσταση μη-ειρήνης, τα μέρη που εμπλέκονται στη σύγκρουση βλέπουν και τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματά τους να παραβιάζονται (η οικονομία της χώρας διαταράσσεται, ανθεί η μαύρη αγορά, χάνονται δουλειές και σπίτια) και τα αστικά και πολιτικά δικαιώματά τους να καταπατούνται (απειλείται το δικαίωμα στη ζωή, όπως και το δικαίωμα της προστασίας έναντι των βασανιστηρίων καθώς και το δικαίωμα στη σωματική ακεραιότητα). Οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες μιας βίαιης σύγκρουσης με όρους παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι καταστροφικές και αφήνουν βαθιές πληγές στις κοινωνίες.
- Συνδέοντας την κλιμακούμενη μη ανεκτικότητα με τη βία, το Εκπαιδευτικό Πακέτο δίνει μια διαφορετική οπτική σε αυτά τα ζητήματα· βλ. το κείμενο που ακολουθεί «οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων σπάνια γίνονται αντιληπτές ως θετικό στοιχείο, συνήθως οδηγούν στην

καχυποψία και στην απόρριψη».

Τα στατιστικά στοιχεία που ακολουθούν καταδεικνύουν το κόστος της βίας τόσο σε ανθρώπους όσο και σε χρήματα:

Άμεση βία:

1. Στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, παρά το Γενικό Πλαίσιο των Ειρηνευτικών Συμφωνιών του 1995, 850.000 - 1.200.000 άνθρωποι παραμένουν εκτοπισμένοι στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό της χώρας ως πρόσφυγες· περίπου 17.000 άνθρωποι ακόμη θεωρούνται αγνοούμενοι.
2. 800.000 άνθρωποι πέθαναν μέσα σε τρεις μήνες στον πόλεμο της Ρουάντας.
3. Ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων που πέθαναν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν 8.538.315.
4. Στη δεκαετία του 1990, 5 εκατομμύρια άνθρωποι πέθαναν σε εμφύλιες συρράξεις ανά τον κόσμο.
5. 500 εκατομμύρια μικρά όπλα κυκλοφορούν στον κόσμο.
6. Στη δεκαετία του 1990, οι πόλεμοι και οι εσωτερικές διαμάχες εξανάγκασαν 50 εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.
7. 800 θάνατοι τον μήνα οφείλονται σε νάρκες κατά προσωπικού.
8. Στα 1995, 53 εκατομμύρια άνθρωποι –1 στους 115 στον πλανήτη– ξεριζώθηκαν από τα σπίτια τους εκτοπιζόμενοι είτε εντός των χωρών τους είτε ως πρόσφυγες στο εξωτερικό.

Έμμεση βία:

1. Περίπου 17 εκατομμύρια άνθρωποι κάθε χρόνο πεθαίνουν λόγω έλλειψης φαρμάκων.
2. Περίπου 24.000 άνθρωποι πεθαίνουν από πείνα κάθε μέρα. Αυτό σημαίνει ένας άνθρωπος κάθε 3,5 δευτερόλεπτα.
3. Πάνω από 30.000 παιδιά πεθαίνουν κάθε μέρα από ασθένειες που θα μπορούσαν εν πολλοίς να προληφθούν.

Η βία γενικά δεν αφήνει μόνο σωματικές πληγές αλλά και συναισθηματικές, σε κάθε άτομο που έχει εμπλακεί έμμεσα ή άμεσα σε συγκρούσεις, όπως οι πόλεμοι ή σε διαπροσωπική βία, όπως η ενδοοικογενειακή. Αυτές οι ουλές μπορούν να προκαλέσουν μακροπρόθεσμα τραύματα, που δεν είναι άμεσα ορατά. Και αυτές οι ουλές είναι αδύνατο να εκτιμηθούν με όρους χρηματικού κόστους.

? Πιστεύετε ότι θα πρέπει να υπάρχουν κανόνες που να περιορίζουν τα επίπεδα της βίας στα τηλεοπτικά προγράμματα;

· **Ημερομηνία Κλειδί**

· **Η τρίτη Τρίτη του**

· **Σεπτεμβρίου κάθε έτους**

· **Διεθνής Ημέρα Ειρήνης**

· Η Διεθνής Εκστρατεία για την

· Απαγόρευση των Ναρκών

· ήταν υποψήφια για το Νόμιπελ

· Ειρήνης, το 1997 www.icbl.org

Προτεραιότητες στις δημόσιες δαπάνες (% του Α.Ε.Π.) 40

ΧΩΡΑ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 1995-1997	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ 1998	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ 1998
ΑΓΚΟΛΑ	6,2 (1985-1987)	5,8	23,5
ΚΟΣΤΑ ΡΙΚΑ	5,4	5,2	...
ΕΡΥΘΡΑΙΑ	1,8	...	22,9
ΑΙΘΙΟΠΙΑ	4,0	1,7	9,0
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	7,7	7,422	
ΡΩΣΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ	3,5	2,5 (1990)	3,8
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	7,5	12,8	13,2
ΤΟΥΡΚΙΑ	2,2	2,2 (1990)	5,0
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	5,6	3,6	3,1
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	5,3	5,9	2,5

ΟΙ ΕΞΙ ΧΩΡΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΟ 2000³⁹ (σε δις δολάρια ΗΠΑ)

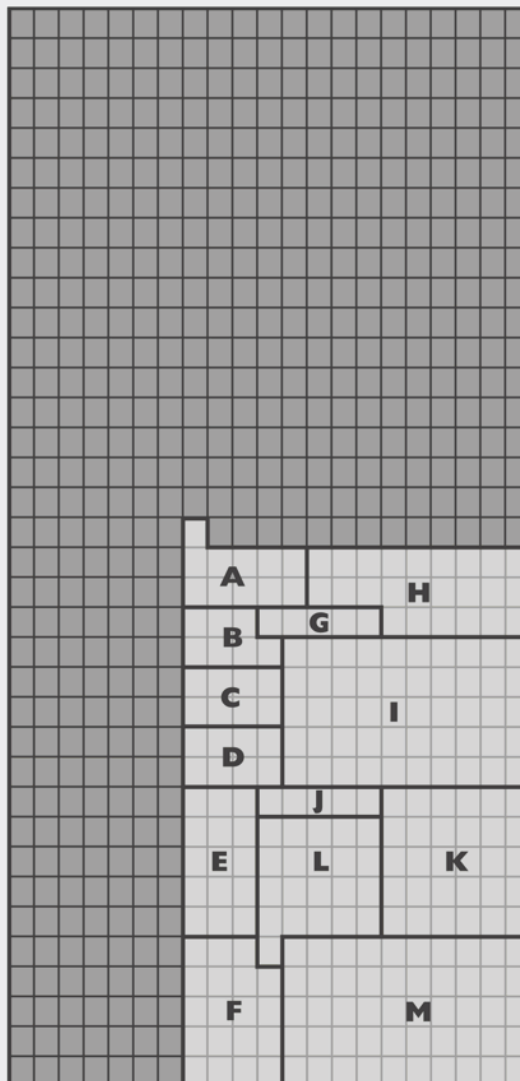
ΚΑΤΑΤΑΞΗ 2000 (1999)	ΧΩΡΑ	2000	ΜΕΡΙΔΙΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ (%)
1 (1)	Η.Π.Α.	280,6	37
2 (7)	ΡΩΣΙΑ	43,9	6
3 (3)	ΓΑΛΛΙΑ	40,4	5
4 (2)	ΙΑΠΩΝΙΑ	37,8	5
5 (5)	ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	36,3	5
6 (4)	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	33	4

ΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ 41

Το διάγραμμα = Το Σύνολο των Παγκοσμίων Στρατιωτικών Δαπανών για το 2001 (756 δις δολάρια ΗΠΑ) = 1 δις δολάρια ΗΠΑ

Αναγκαίο ποσό για...

- A)** τη σταθεροποίηση του πληθυσμού
10,5 δις δολάρια Η.Π.Α.
- B)** την ανακοπή της αποψίλωσης των δασών
7 δις δολάρια Η.Π.Α.
- C)** την ανακοπή του φαινομένου του θερμοκηπίου
8 δις δολάρια Η.Π.Α.
- D)** την πρόληψη της όξινης βροχής
8 δις δολάρια Η.Π.Α.
- E)** την παροχή υγειονομικής περίθαλψης
15 δις δολάρια Η.Π.Α.
- F)** την εξάλειψη της πείνας και της ελλειμματικής διατροφής
19 δις δολάρια Η.Π.Α.
- G)** την ανακοπή της απίσχνανσης της οζονόσφαιρας
5 δις δολάρια Η.Π.Α.
- H)** την ανακοπή της διάβρωσης του εδάφους
24 δις δολάρια Η.Π.Α.
- I)** την παροχή καθαρής και ασφαλούς ενέργειας
  - Ανανεώσιμης ενέργειας: US\$17 δις δολάρια Η.Π.Α.
  - Ενεργειακής επάρκειας: US\$33 δις δολάρια Η.Π.Α.
- J)** την εξάλειψη του αναλφαβητισμού
5 δις δολάρια Η.Π.Α.
- K)** την αποπληρωμή των χρεών του αναπτυσσόμενου κόσμου
30 δις δολάρια Η.Π.Α.
- L)** τη στέγαση
21 δις δολάρια Η.Π.Α.
- M)** το καθαρό πόσιμο νερό
58 δις δολάρια Η.Π.Α.

Είναι η βία κάτι το φυσικό;

Πολλοί άνθρωποι είναι πεπεισμένοι ότι τα ανθρώπινα όντα είναι από τη φύση τους βίαια και, επομένως, οι πόλεμοι είναι αναπόφευκτοι, το ίδιο και οι συγκρούσεις, και γενικά η βία στη ζωή μας και στις κοινωνίες μας. Άλλοι ειδικοί ισχυρίζονται ότι μπορούμε να αποφύγουμε τη βίαιη σκέψη, τα βίαια συναισθήματα και τις βίαιες πράξεις. Η Δήλωση της Σεβίλλης για τη Βία που συντάχθηκε το 1986 από μια ομάδα λογίων και επιστημόνων από πολλές χώρες, από τον Βορρά και τον Νότο, την Ανατολή και τη Δύση, το επιβεβαιώνει δηλώνοντας ότι:

1. «Είναι επιστημονικά εσφαλμένη η άποψη ότι έχουμε εγγενή τάση, κληρονομημένη από τους ζωικούς μας προγόνους, προς τον πόλεμο...Ο πόλεμος είναι ένα αποκλειστικά ανθρώπινο φαινόμενο που δεν απαντάται στα άλλα ζώα...»
2. «Υπάρχουν κουλτούρες που δεν έχουν εμπλακεί σε πόλεμο εδώ και αιώνες και άλλες, οι οποίες ενεπλάκησαν σε συγκρούσεις σε κάποιες περιόδους συχνά και σε άλλες περιόδους σπάνια ...»
3. «Είναι επιστημονικά εσφαλμένη η άποψη ότι ο πόλεμος ή η οποιαδήποτε βίαιη συμπεριφορά είναι γενετικώς προγραμματισμένη στην ανθρώπινη φύση μας...»
4. «Είναι επιστημονικά εσφαλμένο να ισχυρισθεί κανείς ότι εμείς οι άνθρωποι έχουμε «βίαιο εγκέφαλο»...το πώς συμπεριφερόμαστε εξαρτάται από τις συνήθειες και την κοινωνικοποίησή μας...»

Οι περισσότεροι έχουμε συνηθίσει από το περιβάλλον μας να αντιδρούμε βίαια και επιθετικά. Μαθαίνουμε να σκεφτόμαστε, να αισθανόμαστε και να δρούμε επιθετικά και μερικές φορές βίαια. Όπου κι αν ζούμε, δεχόμαστε πολιτισμική και κοινωνική πίεση, που μας εξοικειώνει με το να διαβάζουμε για τη βία, να βλέπουμε βία και να ακούμε για τη βία σχεδόν συνέχεια. Τηλεοπτικά προγράμματα, διαφημίσεις, εφημερίδες, βιντεοπαιχνίδια και βιομηχανίες του κινηματογράφου και της μουσικής συμβάλλουν έντονα στη δημιουργία αυτής της κατάστασης. Πριν την εφηβεία του, ένα παιδί έχει εκτεθεί σε χιλιάδες φόνους και βίαιες πράξεις απλώς με το να βλέπει τηλεόραση. Οι σύγχρονες κοινωνίες συνειδητά ή όχι υπερασπίζονται τη βία. Η βία θεωρείται θετική αξία και στους περισσότερους πολιτισμούς το να λείει κανείς όχι στη βία και να αποφεύγει τη σωματική σύγκρουση γίνεται αντιληπτό ως αδυναμία, ειδικά στην περίπτωση των αντρών, που δέχονται πολύ πίεση σχετικά με αυτό από πολύ νεαρή ηλικία.

? Συμφωνείτε με τον ισχυρισμό ότι η βία δεν μπορεί να δικαιολογηθεί σε καμία περίπτωση, ούτε όταν στρέφεται εναντίον εξαιρετικά βίαιων ανθρώπων;

Η παρενόχληση στο πλαίσιο του σχολείου ή το φαινόμενο των «νταϊδων» [bullying] είναι μια μορφή διαπροσωπικής βίας που δείχνει το πώς κάποιοι/ες ασκούν βία για να νιώσουν πιο δυνατοί/ές με το να βλάπτουν τους γύρω τους. Το 2001 μια έρευνα έδειξε ότι σχεδόν οι μισοί μαθητές από ένα δείγμα στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης της Ισπανίας γνώριζαν περιπτώσεις συμμαθητών/τριών τους που ταπεινώνονταν από άλλους συμμαθητές/τριες τους.

Πέρα από αυτού του είδους την παρενόχληση, υπάρχουν πολλές άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας: Βία που σχετίζεται με το αλκοόλ και τα ναρκωτικά, βία των συμμοριών, εξαναγκαστική πορνεία, δουλεία, βία στα σχολεία και βία που σχετίζεται με τον ρατσισμό σε όλες τις εκφάνσεις του. Όλες αυτές είναι μορφές βίας που επηρεάζουν τις ζωές μας. Κάποιες απ' αυτές τις μορφές βίας επηρεάζουν κατ' εξοχήν τους νέους και τις νέες – λ.χ., η βία των συμμοριών, η βία στα σχολεία και η ρατσιστική βία.

? Συμφωνείτε με την άποψη ότι οι «αληθινοί άντρες» δεν πρέπει να φοβούνται τη βία;

Η σεξουαλική κακοποίηση και η βία ενάντια στις γυναίκες ή στα παιδιά (ή ακόμα και στους άντρες) είναι διαδεδομένα φαινόμενα στις κοινωνίες μας. Τα περισσότερα κρούσματα συμβαίνουν στο σπίτι ή σε ιδιωτικούς χώρους και όχι στον δρόμο, σε αντίθεση με την κοινή πεποίθηση. Οι παραβάτες συχνά είναι γνωστοί των θυμάτων και καταχρώνται την εμπιστοσύνη τους. Τα περισσότερα από τα θύματα δεν αναφέρουν το έγκλημα ή περιμένουν

Σημαντική ημερομηνία

25 Νοεμβρίου

Παγκόσμια Ημέρα για την Εξάλειψη της Βίας Κατά των Γυναικών

«Όπως ο πόλεμος ξεκινάει στα μυαλά των ανθρώπων, έτσι και η ειρήνη ξεκινάει στη σκέψη μας. Το ίδιο είδος που έχει εφεύρει τον πόλεμο, είναι ικανό να ανακαλύψει και την ειρήνη. Την ευθύνη την έχουμε όλοι μας»

Δήλωση της Σεβίλλης για τη Βία

- χρόνια μέχρι να κάνουν κάτι τέτοιο. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους, που τις περισσότερες φορές αλληλοδιαπλέκονται και έχουν να κάνουν και με τις ιδιαιτερότητες της κατάστασης, την ταυτότητα του δράστη, τη φύση (από την άποψη της συχνότητας και της διάρκειας) της κακοποίησης, την προσωπικότητα του θύματος κ.λπ. Ενδέχεται το θύμα να είναι πολύ νεαρό σε ηλικία και να μην αντιληφθεί τι συμβαίνει, μέχρι πολύ αργότερα στη ζωή του ή να χρειάζεται τη βοήθεια του δράστη και να μην έχει να προστρέξει σε κάποιον άλλο ή, ακόμα, να πει την ιστορία σε κάποιον/α, που αρνείται τελικά να βοηθήσει ή που δεν πιστεύει τα όσα το θύμα τού/τής λέει, κάτι που συμβαίνει πολύ συχνά στην περίπτωση παιδιών-θυμάτων.
- Ή, ακόμα, ενδέχεται το θύμα να νιώθει ντροπή, ενοχή και ότι τον/την έχουν προδώσει, να νιώθει ότι απειλείται ή ότι ο δράστης τον/την χειρίζεται. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ο δράστης είναι μέλος της οικογένειας.

· Αναφορές

- *Declaration on the Rights of Peoples to Peace, A/RES/39/11, United Nations General Assembly, 12 November 1984.*
- *Human Development Report 2000, United Nations Development Programme, Oxford University Press, USA, 2000.*
- *Report 2000, Amnesty International, Amnesty International Publications, UK, 2000.*
- *The Seville Statement on Violence, www.unesco.org/human-rights/hrfv.htm , Spain, 1986.*
- *Tyler, J., Berry A. (Comp.), Time to abolish war, a youth agenda for peace and justice, Hague Appeal for Peace, European Youth Foundation, 2001.*
- *United Nations Commission on Human Rights, Resolution on the Promotion of the Right of Peoples to Peace, E/CN.4/RES/2001/69, 25 April 2001.*
- *Fisas, V., Introducción al estudio de la paz y del conflicto, Lerna, Barcelona, 1987.*
- *Voices of youth explore children and war, www.unicef.org/voy/meeting/war/war-exp2.html, Unicef.*
- *World Report 2001, Human Rights Watch, USA, 2000.*

Φτώχεια

Η φτώχεια είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα το οποίο μεγαλώνει. Έχουμε την τάση να το συνδέουμε με την υποσαχάρια Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική, αλλά και στην Ευρώπη η φτώχεια πλήττει εκατομμύρια ανθρώπους. Στην Ε.Ε. από τα 400 εκατομμύρια κατοίκους τα 60 εκατομμύρια ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας (το οποίο ορίζεται ως το 50% του μέσου εισοδήματος της χώρας), ενώ 2,7 εκατομμύρια είναι άστεγοι. Στην Ισπανία, το 20% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και το 4,5% ζει σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1/3 των παιδιών μεγαλώνουν στη φτώχεια.

«Δε θα πρέπει να παραδώσουμε στις μελλοντικές γενιές μια εγωιστική Ευρώπη που να είναι τυφλή και κουφή στις ανάγκες των άλλων»
Vaclav Havel

Η φτώχεια σε μετάβαση

« (...) σχεδόν όλες οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες υπέστησαν σημαντική αύξηση στα ποσοστά της φτώχειας κατά τη μεταβατική περίοδο. Παρόλ' αυτά, η φτώχεια δεν είναι ένα τελείως νέο φαινόμενο και δεν οφείλεται αποκλειστικά στη διαδικασία μετάβασης. Η φτώχεια υπήρχε και πριν στη Σοβιετική Ένωση και στην περιοχή, αν και για πολιτικούς και ιδεολογικούς λόγους δεν αναγνωριζόταν. Μια κοινωνική ομάδα την οποία δεν έπληττε η φτώχεια παλιότερα ήταν οι εργάτες του δημόσιου τομέα, οι οποίοι είδαν τους μισθούς και το επίπεδο διαβίωσής τους να πέφτει δραματικά. Η ανεργία είναι μια από τις κύριες αιτίες της φτώχειας στην περιοχή». *Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), 2001*

Η φτώχεια στον κόσμο

«Στις πλούσιες χώρες, λιγότερο από ένα παιδί στα 100 δεν καταφέρνει να γίνει 5 χρονών, ενώ στις φτωχότερες χώρες μόνο 5 από τα 100 τα καταφέρνουν. Επίσης, ενώ στις πλούσιες χώρες λιγότερο από το 5% των παιδιών τρέφεται ανεπαρκώς, στις φτωχές χώρες το ποσοστό είναι 50%» *Παγκόσμια Τράπεζα, 2000*

Ορίζοντας τη φτώχεια

Η απόλυτη φτώχεια κρίνεται με βάση τις ελάχιστες προϋποθέσεις για την επιβίωση. Βάσει αυτού του τρόπου ορισμού, θεωρείται ότι υπάρχουν ελάχιστα όρια, κάτω από τα οποία οι άνθρωποι εμπίπτουν στην κατηγορία του «φτωχού». Ένα από τα συχνά χρησιμοποιούμενα μέτρα εκτίμησης είναι το επίπεδο του εισοδήματος: Εάν το εισόδημα ενός ατόμου ή μιας

Σχετικές Δραστηριότητες

- Το ωροσκόπιο της φτώχειας σελ 156
- Κάνε ένα βήμα μπροστά σελ 235
- Η πάλη για τον πλούτο και την εξουσία σελ 251
- Ποια είναι η θέση σου; σελ 277

«Η οικονομική ανάπτυξη διευρύνει τη βάση της ικανοποίησης των ανθρώπινων αναγκών, αλλά ο βαθμός στον οποίο αυτές ικανοποιούνται εξαρτάται από την κατανομή των πόρων στους ανθρώπους και από την κατανομή των ευκαιριών, ειδικά της απασχόλησης»

Moreira

οικογένειας πέφτει κάτω από ένα συγκεκριμένο επίπεδο, το οποίο θεωρείται το ελάχιστο που απαιτείται για ένα εύλογο στάνταρ διαβίωσης, τότε το άτομο ή η οικογένεια θεωρείται φτωχό.

Στη σχετική φτώχεια το επίπεδο της συγκεκριμένης ομάδας ορίζεται και μετριέται σε σχέση με άλλους στο ίδιο περιβάλλον, στην ίδια κοινότητα ή χώρα. Συνεπώς, κάποιος που θεωρείται φτωχός στον ανεπτυγμένο κόσμο, μπορεί ενδεχομένως να έχει μεγαλύτερο εισόδημα από κάποιον που θεωρείται ευκατάστατος σε μια αναπτυσσόμενη χώρα. Το νόημα της φτώχειας εξαρτάται από τα ήθη, τα όρια και τις αξίες της κάθε χώρας και περιφέρειας του κόσμου. Υπ' αυτή την έννοια, υπάρχει επίσης μια πολιτισμική διάσταση στην αντίληψη του τι συνιστά φτώχεια.

Σήμερα, πολλοί άνθρωποι αναγνωρίζουν ότι η φτώχεια δε μειώνεται απαραίτητα με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Σε χώρες που έχουν μεγεθύνει την οικονομία τους, η φτώχεια δεν έχει εξαφανιστεί. Η Πολωνία, για παράδειγμα, έχει σημειώσει σημαντική επιτυχία στην οικονομική σφαίρα, αλλά η φτώχεια εξακολουθεί να αυξάνεται.

Γίνεται γενικά αποδεκτό ότι η «φτώχεια είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο έχει νοητικές, πολιτικές, κοινοτικές και άλλες πτυχές» πέραν της υλικής διάστασης (η οποία συνήθως εκφράζεται με όρους νομισματικής αξίας). Οι παράγοντες που σχετίζονται με τη φτώχεια μπορούν να είναι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί ή περιβαλλοντικοί. Η φτώχεια έχει πολλά πρόσωπα. Μπορεί να είναι αστική ή της υπαίθρου, μόνιμη ή παροδική. Ορισμένοι ενδέχεται να είναι φτωχοί σε όλη τους τη ζωή, ενώ άλλοι πιθανά να κινούνται εντός και εκτός της φτώχειας. Δεν είναι μια σταθερή κατάσταση.

Μια ακόμη σημαντική διάσταση της φτώχειας αφορά σε αυτό που έχει ονομαστεί «αθλιότητα της φτώχειας». Αυτό σημαίνει ότι το ποσοστό των γυναικών που πλήττονται από τη φτώχεια είναι μεγαλύτερο, κάτι που αναδεικνύει τις έμφυλες διαστάσεις της φτώχειας.

Φτώχεια και ανθρώπινα δικαιώματα

Το Κίνημα Νεολαίας του Τέταρτου Κόσμου είναι μέρος του κινήματος του 4ου κόσμου, μιας οργάνωσης που είναι αφιερωμένη στην καταπολέμηση της φτώχειας

www.atd-fourthworld.org

Η Διακήρυξη της Βιέννης και το Πρόγραμμα για Δράση που υιοθετήθηκαν κατά το Παγκόσμιο Συνέδριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη Βιέννη της Αυστρίας (Ιούνιος 1993) σημειώνουν ότι «η ύπαρξη εκτεταμένης ακραίας φτώχειας αναστέλλει την πλήρη και ουσιαστική απολαβή ανθρωπίνων δικαιωμάτων... ειδικά οικονομικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων (Άρθρο 14)».

Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι η στέρηση υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης, ισότητας, καταλύματος κ.ο.κ., που είναι κάποιες από τις επιπτώσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, παρεμποδίζουν την απόλαυση και των αστικών και των πολιτικών δικαιωμάτων, κάτι που με τη σειρά του δεν επιτρέπει στους ανθρώπους να διεκδικήσουν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα. Αυτό είναι ένα ξεκάθαρο παράδειγμα του αδιαχώριστου και της αλληλεξάρτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Διεθνής Αμνηστία και τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα

Η Διεθνής Συνάντηση του Συμβουλίου της Διεθνούς Αμνηστίας, που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2001, συμφώνησε να επεκτείνει τη δικαιοδοσία της οργάνωσης προκειμένου να εργαστεί για ένα ευρύτερο φάσμα δικαιωμάτων. Από τώρα και στο εξής η οργάνωση δε θα ασχολείται μόνο με την καταπολέμηση των βασανιστηρίων ή υπέρ κρατουμένων συνείδησης, αλλά και ενάντια σε όλες τις μορφές διάκρισης, είτε επηρεάζουν πολιτικά ή οικονομικά δικαιώματα είτε επηρεάζουν κοινωνικά ή πολιτισμικά δικαιώματα.

Η Διακήρυξη του Δικαιώματος στην Ανάπτυξη, την οποία υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. στις 4 Δεκεμβρίου του 1986, είναι το πρώτο διεθνές κείμενο, το οποίο αναφέρεται αποκλειστικά στο δικαίωμα στην ανάπτυξη. Συνδέεται στενά με τη δεύτερη γενιά ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή περιγράφεται στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοι-

ωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα. Η Ανάπτυξη ορίζεται στο Άρθρο 1 ως «μια παγκόσμια οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική διαδικασία που τείνει στη βελτίωση της ευημερίας όλων των λαών και των ατόμων στη βάση της ελεύθερης, ενεργού και σημαντικής συμμετοχής στην ανάπτυξη και στη δίκαιη κατανομή των όσων απορρέουν από αυτήν. Το Άρθρο 2 της ίδιας διακήρυξης δίνει έμφαση στο ότι «Το ανθρώπινο πρόσωπο είναι το κύριο υποκείμενο της ανάπτυξης και θα πρέπει να είναι ενεργά συμμετέχον και ωφελούμενο από το δικαίωμα στην ανάπτυξη».

? Θεωρείτε ότι τα κείμενα που έχουν συμφωνηθεί από τις κυβερνήσεις μπορούν όντως να αλλάξουν κάτι στον αγώνα ενάντια στη φτώχεια στον κόσμο;

Στην Παγκόσμια Συνάντηση Κορυφής του 1995, που έμεινε γνωστή ως Συνάντηση της Κοπεγχάγης, 185 χώρες μέσω αντιπροσώπων τους δεσμεύτηκαν στον αγώνα ενάντια στην απόλυτη φτώχεια και υιοθέτησαν συγκεκριμένα πλαίσια δράσης και προτάσεις προς αυτόν το στόχο. Οι επικεφαλής των κυβερνήσεων και των κρατών υιοθέτησαν μια διακήρυξη και ένα πλάνο δράσης, γνωστό ως «Copenhagen + 6», αλλά μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2001 κανείς από τους στόχους που τέθηκαν δεν είχε επιτευχθεί επαρκώς.

Τα υπάρχοντα διεθνή και περιφερειακά όργανα έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα στην καταπολέμηση της φτώχειας. Ένας λόγος είναι ότι πολλά από αυτά τα όργανα δεν περιλαμβάνουν και τους μηχανισμούς επιβολής της τήρησης αυτών των δικαιωμάτων. Ένας άλλος λόγος είναι ότι παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία 50 χρόνια στην ανάπτυξη ενός πλαισίου δράσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρά την αποδοχή από τη διεθνή κοινότητα ότι η βιώσιμη ανθρωπίνη ανάπτυξη δεν είναι δυνατή χωρίς τον σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεν υπάρχει ακόμη κάποια άμεση σύνδεση ανάμεσα στη φτώχεια και στα δύο Διεθνή Σύμφωνα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν αναφέρουν στις εισηγήσεις τους την ελευθερία από την ένδεια, και οι συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν προβλέπουν μέτρα σχετικά με το δικαίωμα σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, συμπεριλαμβανομένης της σίτισης, της ένδυσης και της στέγασης.

Ημερομηνίες Κλειδιά

17 Οκτωβρίου

Διεθνής ημέρα για την εξάλειψη της φτώχειας

5 Δεκεμβρίου

Διεθνής ημέρα εθελοντισμού για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης

Με την προοπτική της διασφάλισης μιας ουσιαστικής άσκησης του δικαιώματος στην προστασία έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν:

(α) να πάρουν μέτρα εντός του πλαισίου μιας συνολικής και συντονισμένης προσέγγισης προκειμένου να προαγάγουν την αποτελεσματική πρόσβαση των ατόμων, που ήδη αντιμετωπίζουν ή κινδυνεύουν να περιπέσουν στη φτώχεια και να αποκλειστούν κοινωνικά, όπως και των οικογενειών τους, στην απασχόληση, στη στέγαση, στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση, στον πολιτισμό και σε κοινωνικές και ιατρικές υπηρεσίες,

(β) να αναθεωρήσουν τα μέτρα αυτά προκειμένου να υποστούν προσαρμογές, αν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Αναθεωρημένη Κοινωνική Χάρτα, Άρθρο 30

Τελικές επισημάνσεις

Μια από τις πιο κοινές προκαταλήψεις αναφορικά με τους φτωχούς ανθρώπους είναι ότι αυτοί βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση επειδή το θέλουν ή επειδή απλώς δεν εργάζονται αρκετά σκληρά –υπονοώντας ότι είναι τεμπέληδες και ανεύθυνοι. Έτσι, η ευθύνη για τη φτώχεια βαραινεί αποκλειστικά το άτομο. Και υπονοείται ότι η κοινωνία δε θα πρέπει να θεωρείται υπεύθυνη και ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα για τους φτωχούς. Αυτή η προσέγγιση είναι αντίθετη με μια κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γιατί δε δίνει τη δυνατότητα σε ανθρώπους που νιώθουν αποκλεισμένοι να ζήσουν με αξιοπρέπεια και να είναι φορείς δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, συμψηφίζει τις συνέπειες της φτώχειας (αλλαγμένα πρότυπα συμπεριφοράς, κατάχρηση ουσιών, άρνηση εργασίας, χρήση αλκοόλ, κ.λπ.) με τις σύνθετες αιτίες της.

- Για την εξάλειψη της φτώχειας θα πρέπει να θίξουμε τις αιτίες της, όχι απλώς τις άμεσες ανάγκες, και αυτό απαιτεί μείζονα πολιτική προσπάθεια, ειδικά από κράτη και διεθνείς οργανισμούς: η φτώχεια έχει μια έντονη πολιτική διάσταση.

«Ο αγώνας ενάντια στη φτώχεια είναι ένα βαθύτατο πολιτικό ζήτημα. Η φτώχεια στις περισσότερες κοινωνίες έχει να κάνει με τις ανισότητες στην κατανομή της εξουσίας, του πλούτου και των ευκαιριών».

Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), 2001.

? Συμφωνείτε με αυτή τη δήλωση;

Παραδείγματα κοινωνικών δεικτών σχετιζόμενων με τη φτώχεια: η ανεργία και η νεολαία στην Ανατολική Ευρώπη

Όπως και στη Δύση, οι νέοι και οι νέες εμφανίζουν μεγαλύτερους δείκτες ανεργίας από τους ενήλικες. Το 1999, υπήρχαν περίπου 65 εκατομμύρια νέοι και νέες 15 ως 24 ετών στις κεντρικές και ανατολικές χώρες και στην Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (27 χώρες). Από τον συνολικό νεανικό πληθυσμό, το 27% (18 εκατομμύρια άνθρωποι) δεν ήταν ούτε στην εκπαίδευση ούτε στην απασχόληση. Ο μέσος όρος ανεργίας για τις 18 χώρες ήταν 30%, το διπλάσιο του συνολικού δείκτη ανεργίας. Η ανεργία των νέων είναι ιδιαίτερα υψηλή στη νοτιοανατολική Ευρώπη (71% στην Π.Γ.Δ.Μ., 61% στην πρώην Γιουγκοσλαβία, 35% στη Βουλγαρία), στον Καύκασο (46% στο Αζερμπαϊτζάν, 27% στη Γεωργία) και στην Κεντρική Ασία (37% στο Κιργιστάν, 33% στο Τατζικιστάν).⁴²

Παράδειγμα εθνικού σχεδίου καταπολέμησης της φτώχειας

Οι δυσκολίες και οι δυστυχίες των παιδιών της Μολδαβίας είναι ανησυχητικές. Σε πολλές οικογένειες η κύρια πηγή εισοδήματος είναι ένα μικρό επίδομα παιδιού. Τα τελευταία χρόνια επιδεινώθηκαν τα διατροφικά επίπεδα στα παιδιά των φτωχών οικογενειών, με όλες τις συνέπειες που αυτό μπορεί να έχει για την υγεία και την νοητική ανάπτυξή τους. Η κυβέρνηση αποφάσισε να αναπτύξει ένα ειδικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, ως μέρος του Βραχυπρόθεσμου Προγράμματος της χώρας για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας. Αυτή η πρωτοβουλία προσφέρει αρχικά ένα ευρύ φάσμα μέτρων που στοχεύουν στη θέσπιση ενός συστήματος κοινωνικής πρόνοιας για τα ορφανά και τα ανάπηρα παιδιά, όπως και για τα παιδιά από φτωχές οικογένειες ⁴³.

Αναφορές

Bilan économique et social 2000, le Monde, France, Édition 2001.

Choices for the poor, United Nations Development Programme, New York, 2001.

Human Development Report 2001, United Nations Development Programme, New York, 2001.

Moreira, C, Eradication of poverty in the world: an assessment on the threshold of the year 2000, Social Watch, www.socwatch.org.uy/, Uruguay, 2000.

Pettiti, L, Meyer-Bisch, P, «Human rights and extreme poverty», Human Rights, New Dimensions and Challenges, Ed. J. Symonides, Unesco, Paris, 1998, pp. 157-176.

Report of the expert seminar on human rights and extreme

poverty, 7-10 February 2001, E/CN.4/2001/54/Add.1, United Nations Commission on Human Rights, Geneva, March 2001.

The dimensions of poverty, Social Watch, www.socwatch.org.uy/, Uruguay, 1997. «Young people in changing societies», Regional Monitoring Reports, No 7, Florence: Unicef Innocenti Research Center, 2000.

Κοινωνικά Δικαιώματα

Μια ματιά στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη

Ενώ η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εγγυάται τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης εγγυάται τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των συμβαλλόμενων κρατών.

Η Κοινωνική Χάρτα υιοθετήθηκε το 1961 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τρία πρωτόκολλα προστέθηκαν σε αυτήν το 1988, 1991 και 1995. Η Χάρτα και το πρωτόκολλο του 1988 εγγυώνται μια σειρά δικαιωμάτων, τα οποία μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες:

- *Εργασιακές συνθήκες*, οι οποίες περιλαμβάνουν την απαγόρευση της εξαναγκαστικής εργασίας, τη μη διάκριση στα εργασιακά περιβάλλοντα, συνδικαλιστικά δικαιώματα, απαγόρευση της παιδικής εργασίας κάτω από την ηλικία των 15 ετών και προστασία των εργαζομένων 15 ως 18 ετών, ίση μεταχείριση των μεταναστών εργατών κ.ο.κ.
- *Κοινωνική συνοχή*, η οποία περιλαμβάνει το δικαίωμα στην υγεία, στην κοινωνική ασφάλεια, στην ιατρική βοήθεια, το δικαίωμα των γηραιότερων στην προστασία κ.ο.κ.

Η αναθεωρημένη Κοινωνική Χάρτα υιοθετήθηκε το 1996. Τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1999 και προοδευτικά θα αντικαταστήσει τη Χάρτα του 1961. Αυτό το νέο κείμενο εγγυάται την ισότητα αντρών και γυναικών, την προστασία σε περίπτωση απόλυσης, την αξιοπρέπεια των εργατών στον εργασιακό χώρο, την προστασία έναντι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, το δικαίωμα στη στέγαση και στην ενίσχυση του δικαιώματος της ελευθερίας έναντι των διακρίσεων.

Η Χάρτα περιλαμβάνει έναν μηχανισμό ελέγχου που βασίζεται στην παρουσίαση εθνικών αναφορών από τα συμβαλλόμενα κράτη (Πρωτόκολλο του 1991) καθώς και ένα σύστημα συλλογικής διατύπωσης παραπόνων (Πρωτόκολλο του 1995), το οποίο επιτρέπει μεταξύ άλλων σε συνδικάτα και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις να κάνουν συλλογικά καταγγελίες.

? Νομίζετε ότι τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης θα πρέπει να είναι ιδιωτικά ή δημόσια;

«Όταν σκέφτομαι τι είναι η δουλειά, καταλήγω ότι είναι κυρίως το να έχεις τον έλεγχο της μοίρας σου αντί να είσαι έρμαιο άλλων δυνάμεων»

Gary Sinise

Σχετικές Δραστηριότητες

- Το γλωσσάρι της παγκοσμιοποίησης σελ 70
- Ιστορία δύο πόλεων σελ 73
- Ιστορία του Ashique σελ 95
- Προσοχή, παρακολουθούμε σελ 99
- Διαφορετικοί μισθοί σελ 112
- Το ωροσκόπιο της φτώχειας σελ 156
- Δείτε την ικανότητα σελ 227
- Συνεδρίαση Συνδικαλιστικής Οργάνωσης σελ 266
- Εργασία και μωρά σελ 283

· Το δικαίωμα στην εργασία

- Το δικαίωμα στην εργασία, ως ένα από τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, προστατεύεται από τις εγγυήσεις διεθνών κειμένων, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Άρθρο 23), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα (Άρθρο 6) και ο αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης.
- Όταν ένα κράτος αναγνωρίζει το δικαίωμα στην εργασία, δε δεσμεύεται για την παροχή δουλειάς σε όλους όσους το επιθυμούν, καθώς μια τέτοια υποχρέωση θα ήταν ανεφάρμοστη. Αυτό που εννοείται από αυτή τη δέσμευση είναι ότι το κράτος οφείλει να αναπτύξει οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες τέτοιες που να δημιουργούν δουλειές.
- Το δικαίωμα στην εργασία είναι σημαντικό καθ'αυτό αλλά και ως βασική συνθήκη διασφάλισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Μόνο αν το δικαίωμα στην εργασία διασφαλίζεται πρώτο, είναι δυνατή η πραγματική άσκηση αρκετών άλλων δικαιωμάτων.
- Συμπληρωματικά προς το δικαίωμα στην εργασία λειτουργεί το δικαίωμα στις δίκαιες συνθήκες εργασίας. Αυτό το δικαίωμα ειδικά περιλαμβάνει εγγυήσεις κατά των διακρίσεων, για δίκαιη αμοιβή και άδεια μετ'αποδοχών όπως και για εργασία με εύλογο ωράριο και ασφαλές και υγιεινό περιβάλλον εργασίας, το οποίο να διασφαλίζει τη σωματική και διανοητική ευεξία του ατόμου. Αυτές οι εγγυήσεις δόθηκαν σε μια προσπάθεια να διασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι ξεκινούν και συνεχίζουν την εργασία τους σε αξιοπρεπείς συνθήκες. Η εργασία δε θα πρέπει να αποτελεί ένα αβάσταχτο άγχος ούτε αυτοσκοπό, αλλά θα πρέπει να νοείται ως ένα μέσο διασφάλισης τουλάχιστον των βασικών αναγκών, όπως της τροφής, της ένδυσης, της στέγης και της εκπαίδευσης.

· ? Νομίζετε ότι οι άνεργοι θα πρέπει να υποστηρίζονται από το κράτος;

· Ανεργία: μια νεανική οπτική στο θέμα

- Το να έχει κανείς δουλειά σημαίνει πολύ περισσότερο από το να έχει απλώς τα μέσα να υποστηρίξει τον εαυτό του. Μέσα από την απασχόληση, τα άτομα (και ειδικά οι νέοι και οι νέες) αποκτούν πολλές δεξιότητες - από βασικές τεχνικές δεξιότητες μέχρι προσωπικές δεξιότητες.
- Η ανεργία και οι κακές συνθήκες εργασίας είναι μέρη ενός σύνθετου και αλληλεξαρτώμενου πλέγματος ζητημάτων, το οποίο δημιουργεί εμπόδια στην πλήρη ανάπτυξη των ανθρώπων και στη διατήρηση της εγγενούς τους αξιοπρέπειας. Τέτοιες συνέπειες είναι, λ.χ., η αδυναμία των ανέργων να πληρώσουν για να έχουν ικανοποιητικές συνθήκες ζωής για τους ίδιους και για όσους εξαρτώνται απ'αυτούς, η μεγάλης έκτασης μαύρη εργασία, που πλήττει την ασφάλεια των εργατών και τη δύναμή τους να προστατεύουν τα δικαιώματά τους και, τέλος, η ανάγκη για ένα πλαίσιο κοινωνικής ασφάλισης προκειμένου να παρέχεται βοήθεια στους ανέργους.

Τα ποσοστά ανεργίας σε κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες⁴⁴

Χώρα	Ανεργία στους νέους (και νέες) (%)	Ανεργία γενικά (%)
Κροατία	31.4	9.9
Γερμανία	10.7	9.9
Λετονία	25.5	13.8
Ρωσία	26.8	13.3
Σλοβακία	20.4	11.1
Ισπανία	39.2	20.9
Σουηδία	11.2	5.3
Ολλανδία	5.1	3.8
Ηνωμένο Βασίλειο	13.6	7.1

Η μετάβαση από το σχολείο στην εργασία είναι ένα κρίσιμο στάδιο για τους νέους και τις νέες και για την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη στην ενήλικη ζωή τους. Οι συνέπειες του να είσαι άνεργος σε νεαρή ηλικία μπορεί να είναι σοβαρές. Η ανεργία των νέων συχνά σχετίζεται με κοινωνικά προβλήματα, όπως η βία, το έγκλημα, η αυτοκτονία και η κατάχρηση αλκοόλ και ουσιών.

Τα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των νέων είναι συχνά υψηλότερα από αυτά των ενηλίκων. Αυτή η διαφορά μπορεί να είναι μεγάλη ή μικρή, ανάλογα με το πλαίσιο κάθε χώρας.

Διάφορες αιτίες υπάρχουν για τις επιπτώσεις της ανεργίας στους νέους: Ο κατακερματισμός της αγοράς εργασίας, οι τεχνικές και οργανωτικές αλλαγές που έχουν δημιουργήσει ζήτηση για περισσότερα προσόντα και η κρίση της αγοράς εργασίας, που σηματοδοτεί δυσκολότερες συνθήκες για τους ανέργους.

«Οι προλετάριοι δεν έχουν να χάσουν τίποτε άλλο, εκτός από τις αλυσίδες τους. Έχουν να κερδίσουν έναν κόσμο ολόκληρο».

Karl Marx

Εργατικές ενώσεις: δουλεύοντας για τους εργαζομένους

Η ιστορία των εργατικών ενώσεων είναι πολύ μακρά. Τα δικαιώματα των εργαζομένων έχουν αναμφίβολα αυξηθεί έστω και σταδιακά και οι εργατικές ενώσεις έχουν παίξει ένα σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία.

Ημέρα των Εργαζομένων: Πρωτομαγιά

Οι δυσκολίες και οι δυστυχίες των παιδιών της Μολδαβίας είναι ανησυχητικές. Σε πολλές οικογένειες η κύρια πηγή εισοδήματος είναι ένα μικρό επίδομα παιδιού. Τα τελευταία χρόνια επιδεινώθηκαν τα διατροφικά επίπεδα στα παιδιά των φτωχών οικογενειών, με όλες τις συνέπειες που αυτό μπορεί να έχει για την υγεία και την νοητική ανάπτυξή τους. Η κυβέρνηση αποφάσισε να αναπτύξει ένα ειδικό πρόγραμμα για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, ως μέρος του Βραχυπρόθεσμου Προγράμματος της χώρας για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας. Αυτή η πρωτοβουλία προσφέρει αρχικά ένα ευρύ φάσμα μέτρων που στοχεύουν στη θέσπιση ενός συστήματος κοινωνικής πρόνοιας για τα ορφανά και τα ανάπηρα παιδιά, όπως και για τα παιδιά από φτωχές οικογένειες ⁴³.

Οι εργατικές ενώσεις υπαλλήλων (υπάρχουν και ενώσεις εργοδοτών) έχουν ως κύριο στόχο τους να εκπροσωπούν τα συμφέροντα των υπαλλήλων στους εργοδότες. Το δικαίωμα στην ίδρυση συνδικάτου και στη συμμετοχή σε αυτό είναι ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Ένα συνδικαλιστικό κίνημα, το οποίο λειτουργεί καλά και απολαμβάνει τον σεβασμό, αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις θετικό δείκτη της δημοκρατίας και του επιπέδου κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πέρα από το να παίζουν ρόλο στον αγώνα για καλύτερες εργασιακές συνθήκες, τα συνδικάτα είχαν και συνεχίζουν να έχουν κρίσιμο ρόλο στην οικοδόμηση κοινωνικών κινημάτων και στην πορεία των κοινωνικών αλλαγών.

Ο ρόλος των εργατικών ενώσεων ήταν διαφορετικός από χώρα σε χώρα και από περίοδο σε περίοδο στην Ευρώπη. Σε κάποιες χώρες που είχαν την εξουσία φασιστικά και κομμουνιστικά καθεστώτα, τα συνδικάτα είχαν αλωθεί ή είχαν δημιουργηθεί από τις κρατικές αρχές και την πολιτική ελίτ και είχαν μετατραπεί σε εργαλεία καταπίεσης. Ως αποτέλεσμα αυτής της ιστορικής πραγματικότητας, πολλοί άνθρωποι επιδεικνύουν σκεπτικισμό για τον ρόλο που μπορούν να παίξουν οι εργατικές ενώσεις και μόνο τελευταία οι εργάτες από αυτές τις ενώσεις έχουν αρχίσει να αναγνωρίζουν τον θετικό ρόλο των εργατικών συνδικάτων στην προστασία των δικαιωμάτων τους. Κι άλλες διαφορές υπάρχουν στην Ευρώπη και αφορούν στον ρόλο και στην οργάνωση των εργατικών ενώσεων. Στις περισσότερες χώρες οι εργατικές ενώσεις είναι οργανωμένες σε συνομοσπονδίες.

«Κανείς δεν μπορεί να πετύχει μόνο με το ταλέντο. Ο Θεός δίνει το ταλέντο, η δουλειά μετατρέπει το ταλέντο σε μεγαλοφυΐα»

Anna Pavlova

Η Solidarnosc (Αλληλεγγύη) ήταν ένα νέο εθνικό κίνημα ενώσεων που σάρωσε την Πολωνία στη δεκαετία του 1980. Το κίνημα τυπικά ξεκίνησε με την υπογραφή των Συμφωνιών του Γκντανσκ στις 31 Αυγούστου του 1980, που μεταξύ άλλων προέβλεπαν το δικαίωμα στη σύσταση ανεξάρτητων συνδικάτων και το δικαίωμα στην απεργία. Στην πραγματικότητα, ξεκίνησε όταν οι εργάτες στα ναυπηγεία αποφάσισαν να διαδηλώσουν στις 14 Δεκεμβρίου του 1980, σε μια πορεία από τα ναυπηγεία μέχρι το κέντρο της πόλης του Γκντανσκ, η οποία κατεστάλη βίαια από την αστυνομία. Πολλές απεργίες το καλοκαίρι του 1980 έδειξαν ότι το κίνημα της Αλληλεγγύης είχε ριζώσει ως κίνημα κοινωνικής και δημοκρατικής αλλαγής. Τα μέλη της Αλληλεγγύης αυξήθηκαν σε 9 εκατομμύρια. Η κατασταλτική πολιτική της κομμουνιστικής κυβέρνησης έγινε φανερή, όταν απαγόρευσε την Αλληλεγγύη, η οποία υποχρεώθηκε έτσι να εργαστεί μυστικά για πολλά χρόνια.

Νεολαία και συμμετοχή στις εργατικές ενώσεις

- Τα τελευταία χρόνια, οι εργατικές ενώσεις σε πολλές χώρες έχουν δει τους αριθμούς των μελών τους να μειώνονται. Πολλές εργατικές ενώσεις ανταποκρίθηκαν καθυστερημένα στις αλλαγές που βιώνουν οι νέοι και οι νέες και απέτυχαν να διατυπώσουν μια ημερήσια διάταξη που να τους έλκει σε επαρκείς αριθμούς προκειμένου να αντικαταστήσουν τα παραδοσιακά μέλη τους, τα οποία είχαν χάσει. Συνεπώς, πολλές ενώσεις αναπτύσσουν τώρα μια ημερήσια διάταξη που λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες και την πραγματικότητα των νέων εργατών, όπως και τις κατάλληλες δομές για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες αυτού του τομέα. Κάποιοι έχουν ιδρύσει επιτροπές νέων, λ.χ. οι ETUC και ICFTU – Διεθνής Συνομοσπονδία Ελεύθερων Εργατικών Ενώσεων.

? Είστε μέλος εργατικού σωματείου; Υπήρξατε ποτέ;

- Μεταξύ 1988 και 1997 οι ενώσεις που πρόσκεινται στην Deutscher Gewerkschaftsbund (DGB) έχασαν όχι λιγότερο από το 55,2% των νέων μελών τους.
- Μεταξύ 1987 και 1999 στη Σουηδία οι νέοι και νέες ηλικίας 16 ως 24 ετών, μέλη των εργατικών ενώσεων, μειώθηκαν από 62,7% σε 46,7%.
- Στην Ελλάδα, το 70,1% των νέων δήλωσαν έλλειψη εμπιστοσύνης στις εργατικές ενώσεις, ενώ μόνο το 22,9% δεν εμπιστευόταν τον στρατό και το 40,6% το σύστημα δικαιοσύνης⁴⁵.

Παιδική εργασία

- Το ζήτημα της παιδικής εργασίας συγκεντρώνει σήμερα μεγάλη προσοχή. Τα παιδιά εμπλέκονται σε αναρίθμητες εργασίες, από τις οικιακές υπηρεσίες μέχρι τη βαριά βιομηχανική παραγωγή. Ο αριθμός των παιδιών αυτών είναι ανησυχητικός.
- Είναι δύσκολο να υπάρξουν συγκεντρωτικές στατιστικές για την παιδική εργασία, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις είναι παράνομη. Υπολογίζεται ότι περίπου 250 εκατομμύρια παιδιά μεταξύ 5 και 14 ετών εργάζονται, τα 120 εκατομμύρια σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης και τα 130 μερικής.
- Σχεδόν το 61% αυτών των παιδιών (κοντά 153 εκατομμύρια) βρίσκονται στην Ασία, το 32% (80 εκατομμύρια) στην Αφρική και το 7% (17,5 εκατομμύρια) στη Λατινική Αμερική.
- Η παιδική εργασία συναντάται και σε πολλές βιομηχανικές χώρες και είναι αναδυόμενο φαινόμενο στις Ανατολικοευρωπαϊκές Χώρες.
- Ο αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης έχει ενισχύσει τις εγγυήσεις για την προστασία των παιδιών και των νέων στο εργασιακό περιβάλλον, σε σχέση με τις εγγυήσεις που δίνονταν στη Χάρτα του 1961. Το Άρθρο 7 (1) προβλέπει ότι «με την προοπτική να διασφαλιστεί η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος των παιδιών και των νέων στην προστασία, τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν: να προβλέψουν ότι η ελάχιστη ηλικία εισαγωγής στην απασχόληση είναι τα 15 χρόνια, με εξαίρεση τα παιδιά

που απασχολούνται σε προβλεπόμενη ελαφρά εργασία, που δεν προξενεί βλάβη στην υγεία τους, την ηθική τους υπόσταση και την εκπαίδευσή τους». Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO), ο μείζων οργανισμός θέσπισης προδιαγραφών εργασίας, έχει επί μακρόν ασχοληθεί με την προσπάθεια εξάλειψης της παιδικής εργασίας και για τον στόχο αυτό έχει υιοθετήσει συστάσεις και συμβάσεις. Δύο από τις κύριες συμβάσεις ασχολούνται αποκλειστικά με την παιδική εργασία.

1. Η Σύμβαση του ILO για τις Χειρότερες Μορφές Παιδικής Εργασίας (1999) τέθηκε σε ισχύ το 2000. Προηγούμενες προσπάθειες να εξαλειφθεί η παιδική εργασία είχε αποτύχει και η γενική κατάσταση για τα εργαζόμενα παιδιά συνέχιζε να χειροτερεύει. Για τον λόγο αυτό, η διεθνής κοινότητα, με την αντίληψη «ένα βήμα τη φορά», αποφάσισε να καταργήσει εντελώς τις χειρότερες μορφές εργασίας. Από τον Νοέμβριο του 2001, 108 χώρες έχουν κυρώσει τη σύμβαση.
2. Η Σύμβαση του ILO για την Ελάχιστη Ηλικία (1973) είναι ένα άλλο παράδειγμα. Στο άρθρο 1 διατυπώνεται ότι «κάθε μέλος (...) αναλαμβάνει να ακολουθήσει μια εθνική πολιτική που να διασφαλίζει την ουσιαστική κατάρτιση της παιδικής εργασίας και να αυξήσει σταδιακά την ελάχιστη ηλικία εισαγωγής στην απασχόληση σε ένα επίπεδο συμβατό με την πλήρη σωματική και πνευματική ανάπτυξη των νέων».

Ένα από τα μείζονα προγράμματα του ILO, που είναι αφιερωμένο στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας, ονομάζεται Διεθνές Πρόγραμμα για την Εξάλειψη της Παιδικής Εργασίας. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο Άρθρο 32 (1) προβλέπει ότι «τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που θα μπορούσε να είναι επικίνδυνη ή θα μπορούσε να έρχεται σε σύγκρουση με την εκπαίδευση του παιδιού ή που θα μπορούσε να είναι βλαπτική για την υγεία ή τη σωματική, διανοητική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού».

Η παγκοσμιοποίηση έχει αρχίσει να επηρεάζει έντονα τα κοινωνικά δικαιώματα⁴⁷. Αυτή η διαδικασία, πράγματι, προωθεί πρακτικές που κλονίζουν κοινωνικές εγγυήσεις που γενικά θεωρούνται ως ελάχιστα εχέγγυα για τις βασικές εργασιακές συνθήκες. Με τη θεμελίωση της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, πολλές εταιρείες θεωρούν την έλλειψη κοινωνικής προστασίας ως ένα «ελκυστικό» στοιχείο για επενδύσεις και για χαμηλού κόστους παραγωγή αγαθών. Η μετεγκατάσταση βιομηχανιών από χώρες όπου οι εργασιακές εγγυήσεις είναι υποχρεωτικές, σε άλλες χώρες όπου δεν παρέχουν τέτοιες εγγυήσεις στους εργάτες, θεωρείται ως βιώσιμη επιλογή για τους κερδοσκόπους.

Σε ένα πλαίσιο, στο οποίο η προτεραιότητα των περισσότερων εταιρειών είναι να αυξάνουν τα κέρδη τους, ακόμη και εις βάρος των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων των εργατών τους, τα διεθνή και περιφερειακά όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προβλέπουν κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, είναι απαραίτητα για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Αναφορές

- La Charte, ses protocoles, la Charte révisée, Editions du Conseil de l'Europe, 1998.*
Conditions of employment in the European Social Charter. Study compiled on the basis of the case law of the European Committee of Social Rights, Council of Europe Publishing, 2000.
Pascual, S., Waddington, J., Young people: the labour market and trade unions. A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, European Trade Union Confederation Publication, May 2000.
Solidarnosc, www.solidarnosc.org.pl

«Η δουλειά θα σου μάθει τη δουλειά»

Εσθονική παροιμία

Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας [International Labour Organisation (ILO)]

Έχει παίξει μείζονα ρόλο στην ανάπτυξη και στον αγώνα των δικαιωμάτων των εργατών και έχει συμβάλει στην εκπαίδευση και στην προαγωγή των κατάλληλων δομών για την προώθηση των δικαιωμάτων των εργατών, www.ilo.org

Τα ποσοστά των παιδιών μεταξύ δέκα και δεκατεσσάρων ετών που εργάζονται είναι:

- 30.1% στο Μπαγκλαντές,
- 11.6% στην Κίνα, 14.4% στην Ινδία, 17.7% στο Πακιστάν,
- 24% στην Τουρκία, 20.5% στην Ακτή Ελεφαντοστού,
- 11.2% στην Αίγυπτο, 41.3% στην Κένυα, 25.8% στη Νιγηρία, 31.4% στη Σενεγάλη,
- 4.5% στην Αργεντινή, 16.1% στη Βραζιλία, 6.7% στο Μεξικό, 0.4% στην Ιταλία και 1.8% στην Πορτογαλία.

- Taking steps; young people and social protection in the European Union, European Youth Forum.
- Unicef (2000), «Young people in changing societies», Regional Monitoring Reports, No 7, Florence
- Innocenti Research Centre.
- United Nations, World Bank, ILO Policy, A global alliance for youth employment: recommendations of the High Level Panel of the United Nations Secretary-General's Youth Employment Network, www.un.org/esa/socdev/youthemployment/index.html
- Σημειώσεις
- 45. Extract from Pascual, S., Waddington, J., Young people: the labour market and trade unions. A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, European Trade Union Confederation Publication, May 2000 and Unicef (2000), «Young people in changing societies», Regional Monitoring Reports, No 7, Florence Innocenti Research Centre.
- 46. Extracts from Young people: the labour market and trade unions. Report for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, May 2000.
- 47. See the background information on globalisation (page 358).

Αθλητισμός

Είναι ο αθλητισμός ανθρώπινο δικαίωμα; Με την αυστηρή έννοια, όχι! Καμιά από τις διακηρύξεις ή τις συμβάσεις δεν περιέχει συγκεκριμένες προβλέψεις που να διατυπώνουν το δικαίωμα στην άσκηση ή στην πρόσβαση σε κάποιο άθλημα. Ωστόσο, ο αθλητισμός μπορεί να θεωρηθεί ως ουσιαστικό χαρακτηριστικό των δικαιωμάτων τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κουλτούρα.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προβλέπεται από το Άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και από το Άρθρο 13 της Διεθνούς Σύμβασης των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτισμικών Δικαιωμάτων. Αναφέρει ότι «η εκπαίδευση θα πρέπει να κατευθύνεται προς την πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και της αίσθησης της αξιοπρέπειας και να ενδυναμώνει τον σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα

«Η άθληση είναι ανθρώπινο δικαίωμα. Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να αθλείται σύμφωνα με τις ανάγκες του/της»

The Olympic Charter, Άρθρο 8.

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα αθλητικός διαγωνισμός για ανθρώπους με αναπηρίες, συμπεριλαμβανόμενων των ακρωτηριασμένων, για ανθρώπους με βλάβες στην όραση, για παραπληγικούς και για ανθρώπους με εγκεφαλική παράλυση. «Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες ξεκίνησαν το 1948 στο Stoke Mandeville Hospital του Aylesbury, της Αγγλίας (...) Από το 1952 οι Παραολυμπιακοί τελούνται τις Ολυμπιακές Χρονιές. Οι Χειμερινοί Παραολυμπιακοί έγιναν για πρώτη φορά το 1976. Το 1992 στη Βαρκελώνη 3.500 αθλητές από 82 έθνη αγωνίστηκαν στους Θερινούς Παραολυμπιακούς. Οι πρώτοι πραγματικά παράλληλοι αγώνες έγιναν το 1988 στη Σεούλ της Ν. Κορέας, όπου οι αθλητές είχαν Παραολυμπιακό Χωριό και χρησιμοποίησαν τα γήπεδα των Ολυμπιακών Αγώνων (...) Οι Παραολυμπιακοί αναγνωρίζονται και υποστηρίζονται από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή - International Olympic Committee (IOC) και διοικούνται από τη Διεθνή Παραολυμπιακή Επιτροπή - International Paralympic Committee (IPC)».⁴⁷

και τις θεμελιώδεις ελευθερίες». Μέσα από τον αθλητισμό, οι άνθρωποι αναπτύσσονται σωματικά και διανοητικά. Η συμμετοχή στον αθλητισμό αυξάνει την αυτοπεποίθηση, παρέχει ευκαιρίες για αυτοπραγμάτωση και σεβασμό προς τους άλλους. Αυτό ισχύει ειδικά για τους ανθρώπους με αναπηρίες μέσω εκδηλώσεων όπως οι Παραολυμπιακοί Αγώνες. Όσο για τα παιδιά, η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού δηλώνει ότι η εκπαίδευση κάθε παιδιού θα πρέπει να κατευθύνεται προς την «...ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του» και το Άρθρο 31 αναφέρεται στο δικαίωμα στην ανάπαυση και στην ψυχαγωγία, στην απασχόληση με το παιχνίδι και με άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες κατάλληλες για την ηλικία του παιδιού.

Σχετικές Δραστηριότητες

- Ένα λεπτό ακριβώς σελ 161
- Παίξτε το παιχνίδι σελ 209
- Δείτε την ικανότητα σελ 227
- Αθλητισμός για όλους σελ 232

- Το δικαίωμα καθενός να συμμετέχει στην πολιτισμική ζωή δίνεται από το Άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και και στο Άρθρο 15 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα / International Covenant on Economic Social and Cultural Rights (ICESCR). Κάθε είδους αθλήματα – ποδόσφαιρο, κολύμβηση, βελάκια, σκάκι, σούμο, αμερικάνικο ποδόσφαιρο- παίζονται παντού! Ο αθλητισμός είναι αναμφισβήτητα σημαντικό κομμάτι της πολιτισμικής ζωής σε όλες τις χώρες και για τον λόγο αυτό μπορεί να υποστηριχτεί ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει τον αθλητισμό ως θεατής, διαγωνιζόμενος ή παίκτης.
- Αν και ο αθλητισμός δεν αναγνωρίζεται γενικά ως ανθρωπινό δικαίωμα, η άσκηση αθλημάτων και ο τρόπος με τον οποίο αυτή υποστηρίζεται επιδρά στα ανθρωπίνια δικαιώματα υπό διάφορες συνθήκες και μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε για την προαγωγή είτε για την παραβίασή τους. Ο αθλητισμός προάγει τα ανθρωπίνια δικαιώματα...
- Η συμμετοχή στον αθλητισμό γεννά κοινά ενδιαφέροντα και αξίες και διδάσκει κοινωνικές δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη⁴⁸. Ο αθλητισμός αναβαθμίζει την κοινωνική και πολιτισμική ζωή φέρνοντας κοντά άτομα και κοινότητες.
- Τοπικές και εθνικές ομάδες είναι συχνά πολυεθνικής ή πολυθρησκευτικής σύνθεσης και οι θεατές συχνά προέρχονται από διάφορα περιβάλλοντα. Έτσι, ο αθλητισμός βοηθάει στην υπέρβαση των διαφορών και ενθαρρύνει τον διάλογο, και για τον λόγο αυτό συμβάλλει στην κατάργηση των προκαταλήψεων, των στερεοτύπων, των πολιτισμικών διαφορών, της άγνοιας, της μη ανεκτικότητας και των διακρίσεων.

Ανοιχτές Ψυχαγωγικές Σχολές Ποδοσφαίρου

Οι Ανοιχτές Ψυχαγωγικές Σχολές Ποδοσφαίρου [Open Fun Football Schools] είναι μια ανθρωπιστική και μη κερδοσκοπική οργάνωση που χρηματοδοτείται από δύο δανέζικες ΜΚΟ, την Cross Cultures Project Association (CCPA) και το Δανέζικο Συμβούλιο Προσφύγων (DRC). Το πλαίσιο που δημιουργεί είναι μια δημόσια αθλητική κουλτούρα, που χαρακτηρίζεται από ισχυρή εστίαση στο τοπικό επίπεδο, στις δημοκρατικές αρχές, στον εθελοντισμό, στη γονεϊκή στήριξη και στη βασική αρχή «αθλητισμός για όλους». Η επιθυμία της είναι να ενδυναμώσει τους συλλόγους με την διανομή αθλητικού εξοπλισμού σε όλους τους αθλητικούς συλλόγους που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Είναι επίσης ένα κίνητρο προς τα σχολεία να ανοίξουν τους συλλόγους τους σε όλα τα παιδιά, στους νέους και στις νέες ανεξαρτήτως ικανοτήτων, φύλου ή εθνοτικής και κοινωνικής καταγωγής.

Τα δυο τελευταία χρόνια, τα Open Fun Football Schools υλοποίησαν 15 Εκδηλώσεις Ανοιχτού Δρόμου. Αυτά είναι μικρά φεστιβάλ αθλητικού παιχνιδιού ανοιχτά για όλα τα παιδιά. Διάρκουν 3 ως 5 ώρες το καθένα και χρησιμοποιούνται ως τρόπος προσέγγισης σε πολύ δύσκολες περιοχές. Λ.χ., το 1999, ένα πρόγραμμα Αθλημάτων στον Δρόμο που έγινε στο Κόσσοβο οδήγησε στη σύσταση ενός δικτύου 140 λεγόμενων streetmasters – νέων από 14 ως 18 ετών, οι οποίοι οργανώνουν αθλήματα στον δρόμο σε καθημερινή βάση για όλα τα παιδιά της γειτονιάς. Εκτιμάται ότι περίπου 6000 παιδιά όλων των ηλικιών πήραν μέρος σε αυτό το πρόγραμμα, η πλειοψηφία τους σε καθημερινή βάση⁴⁹.

- Σε σχέση με τις διακρίσεις κατά των γυναικών, και μόνο το γεγονός ότι οι γυναίκες συμμετέχουν στα λεγόμενα «αντρικά αθλήματα», όπως το ποδόσφαιρο και η άρση βαρών, ενθαρρύνει την εξάλειψη των διαφορών στερεοτύπων σχετικά με τους ρόλους των γυναικών και τις διαφορές ανδρών και γυναικών.
- Το κύρος των προσωπικοτήτων του αθλητισμού είναι τέτοιο, που συχνά επιλέγονται ως «πρέσβεις καλής θέλησης» για να προαγάγουν το ανθρωπιστικό έργο μέσω της άτυπης εκπαίδευσης. Ο Ronaldo, λ.χ., ο Βραζιλιάνος αστέρας του ποδοσφαίρου είναι ειδικός αντιπρόσωπος της εκστρατείας «Force for Change: World AIDS Campaign with Young People».
- **Τα ανθρωπίνια δικαιώματα ενδέχεται να υφίστανται παραβιάσεις μέσω του αθλητισμού**
- Η χρήση φαρμάκων βελτιωτικών της απόδοσης είναι πιθανώς η πιο γνωστή περίπτωση

καταπάτησης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και υγείας. Υπάρχουν, επίσης, αμφιλεγόμενα ζητήματα, όπως η ορμονοθεραπεία και ο έλεγχος φύλου των αθλητών και των αθλητριών, που έχουν να κάνουν με τον σεβασμό, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα.

«Αγωνιστική γυμναστική: άθλημα ή παιδική κακοποίηση;»

Μέχρι πρόσφατα, η δωδεκάχρονη Alexandra Huci, ήταν απλώς ένα από τα πολλά ταλαντούχα κορίτσια που περνούν τα νεανικά τους χρόνια σε κέντρο προπόνησης και που ονειρεύονται να γίνουν παγκόσμιες πρωταθλήτριες σε μεγαλύτερη ηλικία. Μια μέρα στην προπόνηση η Alexandra ξαφνικά κατέρρευσε, έπεσε σε κώμα και πέθανε πέντε μέρες αργότερα. Το μικροσκοπικό της σώμα δεν μπορούσε να αντέξει άλλο.

Οι δίαιτες και η σωματική εξάντληση συχνά προκαλούν στους νεαρούς αθλητές και στις νεαρές αθλήτριες περισσότερο πόνο παρά χαρά. «Ο πόνος είναι μέρος της ζωής μου από τότε που άρχισα προπόνηση», είπε ο δεκάχρονος Wang Shuo σε συνέντευξή της στο CNN στο προπονητικό κέντρο του Πεκίνου, όπου τα παιδιά αρχίζουν τις «καριέρες» τους στην ηλικία των τριών ετών. Η Maria Pardo, μια Ισπανίδα αθλήτρια, ζυγίζει 43 κιλά και είναι 1,70 στο ύψος⁵⁰.

Οι χορηγοί ενδέχεται να εκμεταλλεύονται τους αθλητές και τις αθλήτριες και οι φιλόδοξοι γονείς ενδέχεται να εκμεταλλεύονται τα παιδιά τους που επιδεικνύουν σημαντικές επιδόσεις. Η εντατική προπόνηση και η πίεση του ανταγωνισμού μπορούν να οδηγήσουν σε τραυματισμούς και να αποτελέσουν κίνδυνο για την πνευματική ανάπτυξη. Όλοι έχουν το δικαίωμα να γνωρίζουν τους πιθανούς κινδύνους που εγκυμονεί η επίτευξη υψηλών επιπέδων απόδοσης.

Οι ευκαιρίες αθλητισμού δεν είναι ανοιχτές σε όλους και σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν στοιχεία διάκρισης απέναντι σε θρησκευτικές και πολιτισμικές μειονότητες, σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε αθλητικές εγκαταστάσεις. Οι εμπορικές πιέσεις και τα συμφέροντα μπορούν να συνδέονται με καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να υπονομεύουν την αξιοπρέπεια και τον σεβασμό προς τους άλλους. Για παράδειγμα, ορισμένοι παίκτες δωροδοκούνται προκειμένου να «πουλήσουν» παιχνίδια στο ποδόσφαιρο και στο κρίκετ. Υπάρχουν και άλλα ζητήματα αναφορικά με καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση της βιομηχανίας παραγωγής αθλητικών αγαθών. Σε πολλές χώρες, τόσο οι εθνικές όσο και οι τοπικές αθλητικές ενώσεις έχουν αναπτύξει πολιτικές που έχουν να κάνουν με τις εργασιακές συνθήκες παραγωγής του εξοπλισμού τον οποίο χρησιμοποιούν. Υπάρχουν εκστρατείες, όπως λ.χ. η Εκστρατεία «Καθαρά Ρούχα» (Clean Clothes Campaign) στην Ευρώπη, που έχει στόχο να κάνει τους κατασκευαστές να σεβαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των εργατών τους. Η Εκστρατεία «Αθλητικά Παπούτσια» (Sports Shoes Campaign) στη Βόρεια Αμερική, πιέζει αθλητές, όπως λ.χ. τον Tiger Woods και τον André Agassi να σταματήσουν να προωθούν προϊόντα κατασκευασμένα σε συνθήκες εκμετάλλευσης.⁵¹

Αθλητισμός και πολιτική

Ο αθλητισμός επί μακρόν αποτελούσε ένα ειρηνικό μέσο πολιτικής δράσης ενάντια στην αδικία. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1968 στην πόλη του Μεξικού, ο John Carlos και ο Tommie Smith χαιρέτισαν το κίνημα Black Panther κατά τη τελετή απονομής των μεταλλίων για να διαμαρτυρηθούν κατά των διακρίσεων εναντίων των μαύρων στις Η.Π.Α.

«Capoeira»

Τον 16ο αιώνα, οι Αγκολέζοι σκλάβοι στη Βραζιλία κράτησαν ζωντανούς τους παραδοσιακούς χορούς και τις τελεουργίες τους και ανέπτυξαν μέσα από αυτά την «capoeira», μια τέχνη αυτοάμυνας. Οι δουλοκτήτες απαγόρευαν οποιαδήποτε μορφή πολεμικής τέχνης, αλλά οι σκλάβοι είχαν τη δυνατότητα να προπονούνται χρησιμοποιώντας τη φαινομενικά αθώα αυτή μορφή χορού. Τον 17ο αιώνα η τέχνη του «capoeira» τελειοποιήθηκε περαιτέρω και χρησιμοποιήθηκε στον αγώνα για την ελευθερία ενάντια στους αποικιοκράτες καταπιεστές.

- Κατά την περίοδο του απαρτχάιντ, πολλές χώρες αρνούταν να έχουν αθλητικές επαφές με τη Νότια Αφρική, γεγονός που συνέβαλε σημαντικά στην πολιτική μεταβολή της χώρας.
- Ο αθλητισμός μπορεί επίσης να γίνει πεδίο εκμετάλλευσης για εθνικιστικούς και πολιτικούς λόγους. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου το 1972, λ.χ., οχτώ Άραβες τρομοκράτες εισέβαλαν στους χώρους της ισραηλινής ομάδας σκοτώνοντας δύο άτομα. Εννέα επιπλέον όμηροι δολοφονήθηκαν ύστερα από μια αποτυχημένη απόπειρα διάσωσης της γερμανικής αστυνομίας.
- Οι Ολυμπιακοί Αγώνες πολλές φορές έχουν χρησιμοποιηθεί από τα έθνη ως φόρουμ για τη διατύπωση πολιτικών θέσεων. Οι Η.Π.Α., λ.χ., και άλλες 65 μη κομμουνιστικές χώρες μποϊκοτάρισαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας το 1980 λόγω της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν. Η Σοβιετική Ένωση και 15 άλλες σύμμαχες της χώρες μποϊκοτάρισαν τους επόμενους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Λος Άντζελες το 1984 για λόγους ασφαλείας και από φόβο ότι πολλοί από τους αθλητές της αποστολής θα ζητούσαν πολιτικό άσυλο, το οποίο και θα τους δινόταν.

? Θα πρέπει να διαπλέκονται αθλητισμός και πολιτική;

- Το αν ήταν σωστό να επιλεγεί η Κίνα να φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς του 2008 είναι κάτι το συζητήσιμο. Η Κίνα επί μακρόν έχει δεχτεί κριτική για το δημοκρατικό της έλλειμμα και για καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ορισμένα από τα επιχειρήματα που κατατέθηκαν προκειμένου να μην μπλοκαριστεί η υποψηφιότητα του Πεκίνου αφορούσαν στο ότι η μεταχείριση των πολιτικά διαφωνούντων και οι άλλες καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από πλευράς της Κίνας θα συνεχίσουν να δέχονται κριτική σε διεθνή φόρουμ, όπως η ετήσια Συνέλευση της Επιτροπής του Ο.Η.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Πραγματικά, το να επιτραπεί στην ολυμπιακή υποψηφιότητά της Κίνας να προχωρήσει, μπορεί να κάνει το Πεκίνο να υπολογίζει περισσότερο την καταδίκη του από τη διεθνή κοινότητα.

Αθλητισμός και ρατσισμός

- Ο ρατσισμός στον αθλητισμό δεν είναι φαινόμενο που περιορίζεται μόνο στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, ούτε στρέφεται μόνο εναντίον των έγχρωμων παικτών. Μπορεί να επηρεάσει όλα τα αθλήματα και μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές και σε διάφορα επίπεδα: Στο ερασιτεχνικό επίπεδο, στον θεσμικό και διεθνή αθλητισμό, όπως και στα Μ.Μ.Ε. Μπορεί να παρατηρείται στο τοπικό επίπεδο κατ' εξοχήν αλλά όχι αποκλειστικά, στην αλληλεπίδραση (για πραγματικούς ή φανταστικούς λόγους χρώματος, θρησκείας, εθνικότητας ή εθνοτικής καταγωγής) μεταξύ ή εναντίον παικτών, ομάδων, προπονητών και θεατών και επίσης εναντίον διαιτητών. Μπορεί να αφορά κακομεταχείριση ολόκληρων αθλητικών ομάδων.
- Υπεύθυνοι για την καταπολέμηση του ρατσισμού είναι όλοι, από τις δημόσιες αρχές (τη νομοθετική εξουσία, τα δικαστήρια, την αστυνομία, τα κυβερνητικά σώματα που είναι αρμόδια για τον αθλητισμό και τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης) μέχρι τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (επαγγελματικές και ερασιτεχνικές αθλητικές ενώσεις, συλλόγους, τοπικές αθλητικές ενώσεις, ομίλους σπαδών, οργανώσεις των παικτών, αντιρατσιστικές οργανώσεις κ.ο.κ.).

? Τι κάνετε στο σχολείο ή στο στέκι σας για να διασφαλίσετε ότι τα αθλήματα που παίζετε δεν αποκλείουν κοινωνικά αλλά και προάγουν τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Περιστατικά

21 Σεπτεμβρίου 2001. Ο επιθετικός Gaston Taument της Βιεννέζικης SK Rapid, δέχτηκε συνεχόμενες ρατσιστικές επιθέσεις κατά τη διάρκεια του χθεσινού αγώνα του κυπέλου της UEFA με την FK Partizan στο Βελιγράδι. Ο Gaston Taument, που κέρδισε 15 κύπελα με την ολλανδική εθνική ομάδα και κατάγεται από το Σουρινάμ, είτε νωρίτερα σε συνέντευξή του: «Αν συμβαίνουν ρατσιστικά επεισόδια..., είναι λάθος να μη μιλάμε για ρατσισμό»⁵²

Οι ρατσιστικές συμπεριφορές σε αγώνες ποδοσφαίρου είναι ένα εξαιρετικό θέμα προς συζήτηση σχετικά με τα διλήμματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

? Θα έπρεπε σε κάποιον, που είναι ύποπτος για χουλιγκανισμό, να του απαγορεύεται να ταξιδεύει από χώρα σε χώρα για να παρακολουθήσει κάποιον αγώνα; Είναι αυτό απαγόρευση του δικαιώματος στην ελεύθερη μετακίνηση;

Νέοι, νέες και αθλητισμός

Ένα παράδειγμα του πώς οι νέοι προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μέσω του «Ποδόσφαιρο κατά του Ρατσισμού στην Ευρώπη –FARE (Football Against Racism in Europe)». Η FARE μάχεται, μέσω του ποδοσφαίρου, όλες τις μορφές διακρίσεων στο ποδόσφαιρο: Στον αγωνιστικό χώρο, στα αποδυτήρια, στους χώρους προετοιμασίας, στα γραφεία και στις αίθουσες διδασκαλίας, από οπαδούς, συμπαίκτες, μάνατζερ, προπονητές, διοικητικούς υπαλλήλους και εκπαιδευτές.

Στην καμπάνια «Αθλητικά Παπούτσια», που έχει ήδη αναφερθεί, φοιτητικές ομάδες των ΗΠΑ απορρίπτουν χρηματοδοτήσεις και απαιτούν από τις εταιρείες να τηρούν τους Κώδικες Δεοντολογίας ή, διαφορετικά, θα διακόπτουν τα συμβόλαιά τους.

Η δουλειά του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η Διεύθυνση Νεολαίας και Αθλητισμού είναι μέρος της Γενικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, Πολιτισμού, Νεολαίας, Αθλητισμού και Περιβάλλοντος. Επεξεργάζεται οδηγίες, προγράμματα και νομικά εργαλεία για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών για τη νεολαία σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Παρέχει χρηματοδοτήσεις και εκπαιδευτική υποστήριξη για διεθνείς δράσεις νέων που αποσκοπούν στην προώθηση του δικαιώματος της ιδιότητας του Πολίτη των νέων, της κινητικότητας των νέων και των αξιών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της πολυπολιτισμικότητας.

Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ανάπτυξη του Αθλητισμού (CDDS) έχει προωθήσει πολλές δράσεις για την υγεία και τη συμμετοχή στον αθλητισμό, για παράδειγμα, την EUROFIT (ατομικά τεστ φυσικής κατάστασης για ανήλικους και ενήλικες). Το 1989 πραγματοποιήθηκε το Anti-Doping Συνέδριο και εκδόθηκε ο «Οδηγός για Καθαρό Αθλητισμό», ένα εκπαιδευτικό υλικό για σχολεία και αθλητικούς οργανισμούς με τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵³. Τέλος, το 1986 πραγματοποιήθηκε το Ευρωπαϊκό Συνέδριο για τη Βία και την Αντιαθλητική Συμπεριφορά των Θεατών κατά τη διάρκεια Αθλητικών Γεγονότων.

Διεθνή κείμενα και παγκόσμιες ημέρες σχετικές με τον αθλητισμό.

1. Η Ευρωπαϊκή Διακήρυξη του 1975 για τον Αθλητισμό για Όλους. Το Άρθρο 1 κηρύσσει το δικαίωμα συμμετοχής όλων στον αθλητισμό.
2. Η Ευρωπαϊκή Διακήρυξη για τον Αθλητισμό και ο σχετικός Κώδικας Δεοντολογίας του 1975 προάγουν την πρόσβαση σε αθλητικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες χωρίς διακρίσεις.
3. Η Παγκόσμια Διακήρυξη του 1978 για τη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό. Άρθρο 1: «Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να συμμετέχει σε δραστηριότητες φυσικής αγωγής και αθλητισμού, που θεωρούνται απαραίτητες για την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας.
4. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1979 για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Δίνεται μεγάλη έμφαση στις πολιτικές κατά των διακρίσεων των γυναικών στον αθλητισμό. Οι χώρες έχουν την υποχρέωση να διασφαλίσουν το δικαίωμα των γυναικών να συμμετέχουν σε ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες και σε όλο το φάσμα της πολιτισμικής ζωής.
5. Η Παγκόσμια Διακήρυξη του 1985 κατά των Φυλετικών Διακρίσεων στον Αθλητισμό.

Ημερομηνία κλειδί

3 Δεκεμβρίου

- Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία

31 Μαΐου

- Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Καπνίσματος,

7 Απριλίου

- Παγκόσμια Ημέρα Υγείας

.....

Αναφορές

- *The Council of Europe, Directorate of Youth and Sport, www.coe.fr/youth/home.htm.*
- *How you play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights. Conference in Sydney 1 to 3 September 1999, <http://members.ozemail.com.au/~hrca/Sport-and-human-rights.htm>.*
- *Symonides, J., Sport in the service of human rights, World Conference on Education and Sports for a Culture of Peace, Unesco, Paris, France, 5 to 7 July 1999.*
- *Sports Shoes Campaign, www.heartland-cafe.com/aup/aup.html*